СРПСКА КРАЉЕВСКА АКАДЕМИЈА

СПОМЕНИК

XV

НЕКОЛИКО СРПСКИХ СПОМЕНИКА

П. СРЕЋКОВИЋ

У ДРЖ

СРПСКА КРАЉЕВСКА АКАДЕМИЈА

СПОМЕНИК

XV

НЕКОЛИКО СРПСКИХ СПОМЕНИКА

П. СРЕЋКОВИЋ

У БЕОГРАДУ
У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ
1892

ЗБОРНИК

МИТРОПОЛИТА МИХАИЛА

Године 1888, у путовању по Русији, био сам у Варшави у универзитетској библиотеци, у Петрограду — у императорској публичној библиотеци, у Москви — у Синодалној, у Сергијевској и у библиотеци Хлудова, која се налази у једноверческом манастиру код Москве. Жалим, што је био тада затворен Румјанцевски музеј. У Кијеву опет сам био у Универзитетској библиотеци. У свима овим библиотекама има старина, које се тичу нашега народа нарочито у Москви и у Петрограду. Има много српских старина и у приватним библиотекама. Од онога што сам видео, неколике сам старине преписао и за сада ћу саопштити ове:

1. Зборник г. Митрополита Михаила. Њему га је дао неки србин из Маћедоније, због чега је тај Србин много поднео муке и невоља од бугара, који су тада били у Москви. Писан је на артији обичне осмине. Како је бивао у рукама многих, то је неко записао доле испод текста, на прва три листа, ово:

„Сочинаю сїѧ книги именовати се по имени, понеже необретохъ еи ни единаго имена за известно по между людеи, учителю, нарочито особитимъ именомъ нарицатисѧ."

Овај Зборник може бити подељен на два дела. *Први* је део обележен *словенским* писменима. Други је део означен *грчким* писменима. Изгледа, да су ова два дела дошла у једну књигу благодарећи неком књиговезцу. С тога ћу о оба дела оделито и рећи по неколико речи.

I

У првом делу има три рукописа. Први рукопис свршава се на ҫкз (227) листу под годином ҂ҙ҃р҃ч҃г҃: Приде нови сѣрьаскюрь изъ Цариграда ѿ цара и поиде ка Темишкару и са ним куруць-бегь-маџарь ва еже казкратити Ярать . . . (Ту се прекида први рукопис).

Други рукопис почиње се сасвим о другим стварма од 227 листа, и, иде до листа т҃.з (307). И за овај рукопис други без почетка и краја изгледа да је дошао у овај зборник рукама књиговезца.

Трећи рукопис почиње се 308 листом и нема свршетка на листу 389. Трећи је део апологетичк, превод с грчког, који је урадио у Хиландару, Бакачић.

И тако, обележени део словенским писменима није ништа друго, него тројаке три књиге везане у један зборник. Нема свршетка ни један од ова три дела. У првом делу надвлађује историјски део, у другом делу надвлађује „нравоучителна" садржина, а трећи је део апологетички. Ни један део нема свршетка.

Први је део писан пре преноса моштију кнеза Лазара из Раванице у Врдник, што сведоче ове речи: „И нинѣ видитсе ѩко живь ва обители нѥ же самь сазда, глаголемую Раваницу, ту положень бисть даже и до днесь стоить". Кад су писани други делови, то се не зна.

Победе Аустријске над Турцима при крају XVII в. покренуле су римску пропаганду на живљу радњу противу Православија. То је изазвало Бакачића да преведе с грчког језика одбрану Православија.

II

Други део зборника „Учитеља", који је обележен грчким писменима, то су поуке верозаконске и поуке ради борбе са латинима и свакојаким иноверцима, као и друге поучне и занимљиве ствари.

Србизам преовлађује у толикој мери, нарочито у књижевности полемичкој, да се може сматрати без мало за српски обичан језик. ѣ замењено са є; ѣ замењено са ѣа; већином никако нема ъ. Чак има писмо џ. У језикословном смислу ова је појава веома важна, јер се види прелаз од језика српске редакције средњег века, чистоме српскоме језику. Поред овога како има много речи крајњег западног говора на пр. вира и т. д. јасно је, да су ови чланци писани у оним пределима, где наш народ говори тим наречијем. У овоме зборнику могу се наћи све разлике разних српских говора у свима покрајинама српскога народа. С тога сам нашао за потребно да из њега препишем неке чланке, којих садржину већ имамо у зборнику Дучићевом (Гласн. XXXII). Нема сумње да је овај зборник и то, његов историјски део, препис из старијег зборника, само посрбљен.

Ја сам споменуо (због првог дела овога зборника) „*Хронограф Житомишљићки*“ с тога, што је учитељ сличан са хронографом у набрајању догађаја Хронограф житомишљички почиње: „Начело лѣтописа“, а почетак учитеља почиње се речима (лист 63): Нахорь бивь лѣтъ оѳ роди Ѳарꙋ итд. За овим долази царство Александрово и тек на листу 96-м: „царьство Ромилово“, па одмах прелази на царство Іꙋлиꙗ Кесара и за њим Августа и т. д.ређају се царства као и у Хронографу до „Конст̈и Зеленаго“, за кога се приповеда, да је дошао у место Срьпа, заволео „гостиликову“ кћер Јелену и она му родила Константина великога.

За овим се ређају царства као и у Хронографу до пада Цариграда. Ја сам преписао све оно из разних царства, што сам нашао да је овако или онако утицало на наше предке, а тако исто преписао сам и све, што се говори о Србима или о Бльгарима. Тако на пр. о блгарима се вели: да су прешли преко Дунава за владе цара Константина и отели земљу, где су завојевали „*Влахе и Срьбе*“. За владе цара Јустинијана вели се, да је ратовао на западним странама и „*много словена узео* у пљен“ и читаву словенију освојио и покорио. Занимљива се повест „о словѣнскомь єзицє и о томе како се словени разселили и где се који словенски народ населио. За Љутиће вели, да се населили у поморју „ва сѣлехь сирѣчь ꙋ шꙋмахь“ и т. д. За Угре вели, да су „наслѣдили землю словенскꙋю“. Кад је дошло по реду да говори о српским деспотима он упућује на своју белешку о „Срьпу“ и друга места велећи: „Ищи остраге ва царствиа“. Пошто је проприčао о порекду Немања онако, како се говори у летописима, он додаје ово: „здє сказꙋєть инако, азь жє обрѣтохь достовѣрнєишєє“ и то приповеда како о томе говоре доцнији летовници. За Св. Саву вели: „Нѣхотѣвшє“ примити архијерејски чин. За предају Београда Угрима вели: „Гюргь ꙋстрашиı сє ѿ Тꙋракь“ предаде Београд Угрима. Докле је био доведен хронограф не знамо, јер је доведен до 1685 г а даље нема.

Језиком и правописом овај чланак зборника разликује се од хронографа. Ја сам тачно преписао ради самог изучавања књижевног нашег језика.

Из овога се види, како се заборављао наш средњевековни правопис и замењивао новим без знања језика и граматике. Писац не зна разлике између ѣ и є; између ы и и ї, а тако исто не зна да на место вь пише ѵ, него пише ва итд.

У другом, а нарочито у трећем делу учитеља писац готово и не зна за ѣ.

До сад знамо за неколико похвала Кнезу Лазару, а у овом зборнику први пут сам нашао и преписао похвалу краљу Милутину изговорену 30 Октомбра за спомен овоме светоме краљу. Писац вели: „да тржаствꙋємь и слово да плєтєм“. И заиста је „слово“ у потпуном смислу те речи исплео! У том „словоплетенију“ наводи, како је свети краљ у Сєхєррꙋ т. ј. у Серезу подигао „часну обптељ св. Јовану Претечи“.

Још сам преписао: „Танкиша цара ѿ провєдєнию сновь“.

То је у главноме садржина зборника.

III.

Додао сам неке исписе, преписе и записе из разних књига.

Иду записи из Хљудова библиотеке. За њима из синодалне библиотеке препис писма хиландарских калуђера писаног патриарху московском Јоасафу II. год. 1669 год.

П. Срећковић.

I.

САДРЖИНА „ЗВОРНИКА“

Лист (а) 1. Чюдо ω нѣкоѥмь Іωаннѣ иже немогаше наѹчити книжнаго разѹма тачию радѹи се марне.

Ва прѣдѣле стараго Рима итд.

Лист в) 2. Чюдо прѣсвѣтие богородице како избави ѿроче мало ѿ води рѣчние.

Ва странах лѹмбардиских итд.

Лист (г) 3. Чюдо ѿ некоемь воинѹ иже бе блѹдникъ зли и молитва ии Богородице спасе се.

Бе неки воинь зли и васе скрвни итд.

Лист (е) 4. Чюдо ѿ женѣ некои благовеинеи еже образь вазе на себе пресветна богороднце избавию ѿ беса.

Ва староиь Римѣ бе неки чловѣкъ итд.

Лист (з) 5. Чюдо како виде дѣвица Христа ако дете трилетно мало.

Дѣвица нека добродегелна итд.

Лист (и) 6. ѿ мѹжѹ и жене иже сахранише девство вакѹпе.

Ва врѣме цара Ѧрхадиа и ѿконориы по ѹспении светаго Ѧлексиа божиы чловѣка итд.

Лист (і) 7. Чюдо ѿ разбоиникѹ иже твораше разбои и на всак дьнь молише се ка прѣсветои Богородици и спасе его ѿ беса. Чюдо дивное.

Бѣ нѣкки разбоиникь крепки и силни и т. д.

Лист ( ) 8. Чюдо ω кнезѹ богатомоу и ѿ ѹдовици ѹбогои. Повесть ѕѣло дивна и чѹднаа.

Бѣ нѣкки св(е)щтеник цркви единого града итд.

Лист (ві) 9. ѿ отрокѹ иже предаде его мати весѹ ка дань зачетиы и паки свободи се силою пресветие Богородице.

Беше единь чловѣкъ са женою обое бовще се Бога итд.

Лист (ді) 10. Ѡ некоемь іерею иже ѹсѹмневаше се ѿ свитих таинах како виде Христа ако ѿтроче младо са плтию.

Бѣ нѣкки іереи итд.

II.

Како икона Богородичина оустави смртоносие ѿ Рима.

Лист (еі) 11. Ва лѣто ѿ рождества Христова фі бистъ ва староиъ Римѣ итд.

Лист (ѕі) 12. Ѡ ѿтрочети иже не сагоре ка огни силою пресветие богородице.

Жена нека благовѣина итд.

Лист (зе) 13. Ѡ слѣпцѹ како прозре силою Бцѣ. Слѣпаць неки роди се слепь итд

Лист (ие) 14. Чюдо страшное ω послѹшани родителехъ своихъ и ω с҃тои лїтѹргии

Ва дни Ѳеодосиа великога цара бѣ и т. д.

Лист (ка) 15. Ѡ чюдеси бившииь на иконѹ писцѹ Іωанѹ.

Бе нѣки иконописац и т. д.

III.

Лист 16. Молитва и сию просити ѿ свщѣника подобаеть

Молитва велие благо есть и спасение и т. д.

Лист (кг) 17. Наравно ѹчение ·е· ако подобаетъ хотещииь мирское житие имети свое дети приводити ка женитвѹ юни васкоре.

Того ради молю се храиюни се грѣха сего итд.

IV.

Лист 18. Наравоѹчениѣ· ѕ· ѿ еже не плакати без мѣри ѿ ѹсапших своих.

Слишите жени иже ка плачѣмь итд.

V.

Лист (кз) 20. Наравно ѹчение ·и. Ка Ѳимоѳею. идѹщимь ва црьковь еже неѹкрашати се женамь.

Что пришла иеси ка црькви рече итд.

Лист (лл) 21. Виждь ако подобаѣтъ повиновати се ѹчителемь.

Таковѹ ѹбо ѹчителю итд.

Лист (лд) 22. ѿ еже нѣминмоходити нищихъ просѣщинь милостиню.

Бели ѹбо нимѣмхѹ прѣжде страхъ ѡ сихъ итд.

Лист (лѕ) 23. ѿ еже неопивати се виномь безь мѣри.

Вино ѹбо даде се на веселние итд.

Лист (лѯ). Причти се. — Мѹжь мои отьць твои, и штьць твои отьць мои. Аз же мати твоѩ сестра ти се наричѹ. Тлкь. к ос̅ ра̓ слорз̅ ге с̅ нщ г̅ са га̓щдрзю ѵводю ѕ̓р̓и̓е̓ р̓дче ма̓ри̓ ѽ̓ерочд̓г̓т̅ к.

Дрѹгое. Вртоградарь нерождѣнь. с̓щѣникь неѡс̓щѣнь, дьıаконь ѿврже се Христа. Певаць блюдникь.

Тлкь ѧеа̓ль. Зпрд̓дз̓еча̓з̓пе р̓рь дооостѯ̓к̓ь.

Дрѹгое. Немь поклисарь са книгами ненаписанними, приде ка градѹ ка немѹ же не има пѹта.

Тлькь вокѹвь. Порла̓мь ѿ мои з̓з̓колчдва.

Ещѣ дрѹгое. ѿ ваздушнихъ ѿвржень бисть и живота лишень и господинь мои стѣжави ме постави ме прѣд собою и вапрашаше ме ѿ многьхъ и сѣдамьдѣсеть и двѣма езики глаголати могѹ и нѣ глагола емѹ и ни еднинемь езикомь. И главѹ мою отсече и тело мое растеса полма и тогда начехъ глаголати емѹ васа хотѣниѩ сердца его и наче ѹповати болше на мѣне, неже ли на себе.

Тлкь ·ф· о̓е̓п̓о.

Лист (ли). ѿ широте и длготе земле и ѡ стадах ѿ истѣжанни землюмерствѹ. — Ова је глава тако занимљива и може послужити као материал за изучавање мера, ја ћу је читаву да препишем.

ѿ Адама до Аврама ѡбители ·о· пѹть рѣки глаголемие Фисонь. ѿ Адама до Бавилона ѡбители ·о· тамо се̓е нжниет имать живинѹ равнаа и нѣразделѣленаа. И чловѣци христиѩне сѹть. ѡ Ефиматаже до Еринха родовь ·ді· ѡ Ермиииѩже до некѹса родовь ·лк· Прѣбиста же ѡнкѹс до Самарие родовь ·в· напаетже се землѩ их ѿ рѣки Бисонские і идоли ка нихъ несть, ни прѣждѣ Христа, ни по христе на васи прѣбивають ва благочастию и истини ѿ сниа ние езикь глаголеми хонес, ти езикь вѣликь имене пѹть шаствиѩ ѿсминь мирсцѣмь и вси христиѩне сѹть. Имають же места безводна прѣходомь ·к· немь и минмошадие прѣплавають землю песчанѹю и прѣходеть ва Индию вѣликѹ. Плавають м̓ць ·з· Сѹт же христиѩне и Еліни. ѿ Индиѩ ва Адомию прѣплавають чрмное море исходѣть ва Индию малѹю за ·е· м̓сци. Сѹт же тамо Христиѩне и Еліни. ѡ Индие прѣплавають ва Персидѹ за ·г· м̓ца. Такови чловѣци беззаконници. ѿ Персиди до Саракини ·г· прѣлега прѣплавають ѿ Филата Чрмное море ва ѹтишие перское. ѿ Египта до Емаѡа ѿбитѣли ·ф· ѿ Емаѡа до Антихоне ѡбитѣли ·и· ѿ Антишие ва Константие град ѡбитѣли ·лв· ѿ Константинграда до Рима ·пѕ· ѿ Рима до Аланиание обитѣли ·кз· сѹть же прѣходи васи ҂а̓ѿке·

ѡ стади. ѿ Вастока до Запада стадихъ ·кв· Тамь стади держить ·р· сежани. ѿ север̓а же до полѹданина ·гі· и поль двоницѣю во есть длгота и широта нежели широти. Паприщѣже сежании имать ·ѱи· Есть же ѹбо едино паприщѣ и стади ·з· и поль ·ѕ· ноги, стопи ·г· Стопа имать ноги ·г· и нога пертовь ·ѕі· Паприщѣ имать ноги ·ѕ· тисѹщамь. стади ѿ часъ имать срогчи ·ѕ· до Аврама имать писмена ·г· Писмена имать мери = 2 = мера имать роги ·з· рога имать медниць ·и· Мѣдница имать фоли ·г· динарцѣ имать ·г· и васѣмѹ држить леть ·ѕ·

ѿ Адама до потопа леть ·в· тисѹщѣ и с̅ѯ̅ к.

ѿ потопа до рождества Аврамлѩ ·г· тисѹще и тлк· итд. свршава се речма:

ѿ васкресениа Христова до Константина правaго цара христиѩномь леть ·тов· а ѿ Адама же кѹпно ҂еѿмг· ѿ Адама до Лава цара ҂ѕѿиѕ· Крѹгь сѹнцѹ бити тогда аі, а лѹне ·а индикть ·гі· Слнцѹ лѣто имать дни тѯе и чѣтвртое лѣто бивaѣть прѣстѹп Марта м̓ца ѳ дьнь лѹни же лето имать дни теД творѣи оѵ месцѹ по ѳ дни ва сѣмьвиинъ мѣсицѣмь.

VI.

ѡ вазетию преславнаго Цариграда силою царь Мехмедь еже бисть вл лѣ(то) ҂ѕцѯа (1453).

Хощѹ нинѩ глаголати повѣсть еже не тачию чловѣкы, на и нѣчювствѣноѣ камение и самие с̓тне творѣть плакати и ридати и глаголати: горѣ! ѵви! итд.

Лист (лд). И заиста је описана повјест освојења Мехметом Цариграда на „ге" листа, а свршава се речма: „Пишеть бо ѩко рѹски родь Исмаила побѣдить и седмохлмаго приимить и ка немь вацарит се". Још додато крупним црвеним словима: Византиѩ Константинградь, Нови Рим троѹглии седмохлмии Цариградь, Стамболь.

VII.

За повешћу пада Цариграда иде историја Јеврејска почињући од Нахора (стр ѯг). На листу 64-м долази: „сказаніе ѡ свѣтеи троици иже ѩки се ка Аврамꙋ ꙋ дꙋба“. На листу ·о· има: „Повѣсть о саздании и поплѣненіи Троискои и конечнѣмь разорѣніи, іеже бисть при царѣ Дакидѣ“. На листу оѳ: „Зачело сꙋдиямь“. На листу ·оѳ·: „Зачѣло ѿ царіи.“ За овим долази (лист ·пг·): Царьство трѣтие Соломоново и даље се ређају цареви па на листу ·пи· долази: „Сказаніе пророци когда пророчествовахꙋ“. На листу чa (91) свршава се јеврејска повѣст и долази ова белешка:

„Иное царствие наста езическое, под ини же областию іꙋдѣи бишѣ ѿплѣненіа Навахѡдоносорова до царства Алеѯандрова“. Ипак је овде главно јеврејска повјест, јер на листу 98 стоји ово: „По сихь ꙋбо нѣ ктомꙋ царие, нь архиереие начѣльствовахꙋ“.

Тогда Ездра архиерѣи и книжевникь бе ꙋче законꙋ люди, иже и свѧщенние книги састави итд. Као уметак можемо сматрати белешку (л. 92): царство Алеѯандра Макиедонианина и иже по нюмь царьствовашихь, јер одма на истој страни долази: „какꙋпе“, па се вели: ѿ Адама итд. јеврејска повјест свршава се сином Сираховим, која је „мꙋдрость сьчинно“ јеврејима.

VIII.

Прочѣ ꙋбо да сапишꙋ тврьдꙋю и крѣпкꙋю римьскꙋю силꙋ, ѿкꙋдꙋ ньчѣ се и земли ꙋдрьжаше вьсе и чесо ради Италиы нарицаѣт се римьска страна и живꙋщѣи вь нюи латинѣ чесо ради нарѣчени бише.

По троисцѣмь плѣнюии Енонина синь Анхисовь итд. приповеда се, како се преселио у Италију са целим својим родом итд. Занимљиво је његово тумачење одкуд долази реч Италија: „Нѣци написашѣ сицѣ бити ѿ Итала ѡбладавшаго странама вечерниими, дрꙋзи же рѣкошѣ ѿ вини таковие имѣти звание велики родь Ираклианинь ва чрѣдꙋ сьбравь волове Гирианские гонѣше гнѣвомь. Едни же ѿ нихь исбѣгши ѿ воловь прѣплꙋвши море ва италискꙋю зѣмлю ваниде ѿ иже по таковѣмь мѣстѣ вапрашашѣ аше кто видѣ вола заблꙋдивша? ѡви же неразꙋмѣюще езика елинскаго своезѣмски нарицахꙋ юницꙋ ꙋитꙋль и ѿ вола ѡного вьса страна ѡна нарѣчена бисть ꙋитꙋлиы. Даље иде повест Енијева итд.

„И тако Енииы глаголахꙋ пришадшꙋ надѣе се начѣ здати градь Лавинь вь имѣ жени своюе Лавини и сего ради нарѣче се страна ѡна Латиы и Елинци ꙋбо васелише се вь нюи именоваше се Латине.

Лист (чѕ). Царство ромилово прьваго цара римꙋ и ѡ создании Рима града его же начѣло царствиы бисть вь лѣто ·ів· юзекию цара іꙋдеиска.

Лист (чѯ). Начѣло римскихь кюсаровь. Занимљиво је објашњење речи „Кюсар“: ѩко матери его ва чрѣве имꙋщи нѣдоспевши родити нь ꙋмарши и прорѣзаше чрѣво сьродници и жива младенца изѣше и нарекоше кюсарь. Тако — вели кажу једни а дрꙋзи глаголють: Хотѣщꙋ рꙋно ѡстризати ѿ свинихь подь рꙋкою его при неиже бе Иꙋда галиилеиски и антипатрь иродовь отьць царь іꙋдѣѡмь поставлень бисть.

Царьство ·в· Авгꙋста Кюсара.

Царьство ·г· Тиверна Кюсара.

За овим долази:

ѡ крѣщѣнии господни ѿ Їѡанна прѣдтечи.

ѿ прѣдтечи пишеть Їѡсиф Їеврѣинь: „Нарицахꙋ ꙋбо его за жестокое житие и нѣѡбичное нрава „дикы“ сирѣчь дики“. За овим иде чудноват опис живота св. Предтече. (Лист чи = 98 и свршава се на листу ·рв· 102).

Свѣдѣтелство Їѡсифа Евреина ѡ Христѣ и апостолѣхь его. Ту се најпре критички говори о Јосифу Јеврејину, па се онди наводи шта он говори о постављеној теми, па наводи Јосифово казивање о „распѣтии христове“ и његово причање о „кадапетазме“ (сирѣчь завѣсѣ). Даље приповеда што говори Јосиф о васькресениі Христовом и о вознесениі.

Лист ·рѕ· (106). Стефань мꙋченикь.

Пѣтрь.

Тек тада прелази на „царьство Клавдиево“ а за овим на Їѡсипа Евреина о „апостолѣхь“.

Даље долази:

Царство Нероново.

ѡ прѣставлении прѣсветиѣ Богородицѣ.

ѡ воздвижении хлѣба сирѣчь панаги.

ѡ Симонѣ влхве.

ѡ ꙋбиении Ѩкова брата божиы

За овим царовање три цара, па онда

Трѣтие пришаствие Титово на Їерꙋсалимь.

Царие Їꙋдеисци иже ѿ кюсарь обладѣни бехꙋ.

Царство Титово.

Царство Домѣтитианово.

Царство Иерꙋино (?).

Царство Траяново.
„ Адрияниво.
„ Антониново.
„ Марка Антонина.

За овим иду редом царства и опис мученика, који су пострадали за веру а за владе свакога од ових царева. Све цареве није изређао, него је хитао да опише.

Царство ·мк· Кости Зеленаго сина Клавдия цара Отца великаго Константина. Зелени же наречен бисть бледости ради лица его.

Ту се казује, како је Коста Зелени дошао у место „Србпа“, заводео „гостиљниково“ кћер и она му родила Константина великога.

Ѡ брани цара Константина са Маѯентиемъ синомъ Еркулиевимъ.

Ѡ видѣнии Константина, а то је крст на небу и речи: „Сімъ одолѣвати“.

Ѡ крѣщении цара Константина.

Ту су описана многа чудеса,

XI.

Лист рка (121). Начѣло християнскихъ царьствъ. Прьво светаго и великаго цара Константина.

Ту долази прво његово царовање, па:

О крѣщѣнии индианъ, иверъ и арменъ.

Ѡ побѣде Константина еже на Маѯимиана и Голериа.

Ѡ побѣде на Ликиния.

Ѡ възети града византискаго.

Ѡ сазданин Цариграда.

Овде долази опширан опис светих васионских сабора и њихових установа као и заслуге за хришћанство св. Јелене мајке Константинове. Тај опис почиње се на листу рке. а свршава се на листу р м а. Садржина је описана на 16 листа После долази опис оних царева, који су били прескочени (на два листа) па се онда на листу р м г говори.

Ѡ саборѹ помѣстномъ иже ва Антиохии.

·к· Поместни саборъ ва агиире.

·г· Събор тиканокѣи кесари. Пьместни.

За овим се ређају царства: Такиноко, Проково, Диоклитианово и Маѯимианово, Галерия, и Маѯентия сина Еркулиева.

Ѡ царици Феодосиеве Евдокии.

Царство Макарианово.

Ѡ четвретемъ саборѣ.

Ѡ свитцѣ православнихъ и еретичасцѣмъ.

Царьство Лава великаго.

Царство Анастасиево.

Лист рна (159). Царство Юстиниана прьваго.

Ту се између осталог приповеда о зидању св. Софије.

·е· Васелиенски сьборъ. Саборъ бисть ва Константинополѣ градѣ, при велицѣмъ цари Їустиниане въ ·кѕ· лѣто царьствия его. Бехѹ же тѹ Ѿцѣмъ старѣишин Вигилие папа римски и патриархъ Цариграда Евтихие и патриархъ алеѯандриски Иполинарие, Їерѹсалимски Евтихие. Епископи Стефанъ Критски и всеѯъ светихъ Ѿцъ рѯе сашедшиѯ се на Оригена безбожнаго Дидима и Евагриа нѣмѹдри мѹдрецъ, глаголаше бо безбожни Оригенъ яко синъ Ѿцъ видѣти не можетъ ни дѹхъ св. сина, ни ангели дѹха, ни чловѣци аггеловъ и нѣ Ѿсѹщаства Ѿча синъ нъ тварь и по благодати синъ нарицаше се. Ѿ него винѹ приешѣ Арие и нѣкоторие инни мнози еретици итд У опште су сви сабори васионски описани опширно, тако, да се не треба чудити одкуд су наши старински калуђери знали не само све васионске саборе, него и сва њина наређења.

Лист рие. Царьство Тивериево.

Царство Маврикия (Аримѣнинъ), За њега вели, да је сазидао цркву четрес мученика у Цариграду па наставља овако: „Брани же бивши посреде грекъ и варваръ (т. ј. Авара) прѣложи царь воеводѹ да грьчьское воинство прѣдастъ сѹпостатомъ за безчинние ихъ яже и бисть· По сем же сабрашѣ се велможи и молишѣ Маврикия и посла ка кнезѹ варварскомѹ молбѹ да иже ѿ него втчѣхъ Ѿпѹститъ. Варваръ же рече: да Ѿдамъ васеѯъ, на кождо дѹшѹ златицѹ приемъ Ѿ цара. Царь же не дасть. Варваръ же проситъ нъ два чловѣка златицѹ. Ни сего царь дастъ. Варваръ же разгневассе абие изби ві тисѹщь плениенниѯъ. Тѣмъ же Ѿ сего козненевидѣнъ бисть Маврикие. Начѣше бо вси ѹкарати его и оклеветати. Онъ же раскаяксе и ва себѣ пришад итд. опширно описано његово царовање.

Царство Фоки мѹчителя.

Пошто је описао његово царовање, писац вели: „людие же нѣмогѹщѣ трпѣти злаго Фокѹ васписашѣ ка сратигѹ африканскомѹ Ираклию. Ѹслишавъ сие Ираклие, нъ вранъ ѹстрѣми се събравъ множаство вои по морѹ и по сѹхѹ идѣше ка Цариградѹ. Ѹведе же сїа Фока и вое ваорѹжилъ на рать. Ираклие носе прѣдъ собою нерѹкотворѣнии образъ господа нашего Иисѹса Христа и побѣди Фокѹ мѹчителя и ѹхатишѣ его жива и привѣдошѣ ка Ираклию, егоже видѣвъ рече: Тако ли

окааннѣ житие ȣправи? Сицѣ ли Грьчьское царьство ȣстроиль еси? Он же рече: Ти добрѣ имаши ȣправити. И повелѣ Ираклие Ѿрашȣ ремѣние кроити и рȣке, Ѿ плѣщȣ Ѿсѣщи и ȣди срамние Ѿрѣзати ради блȣднаго досаждѣниꙗ и главȣ емȣ Ѿсѣщи и тѣло его огню прѣдати.

Царьство Ираклиево- У описивању његовог царовања између осталога вели: „Са многою силою приидѣ на царьствȣющи град такождѣ и скиѳски каганъ сь множастомь воинь ка стѣнамь приражахȣ се. множество же безчисленное ва кораблехь идѣхȣ покривающе море ка градȣ бранию приступающіѣ. И многа зла и беда Ѿкасȣдȣ царьствȣющомȣ градȣ и ни Ѿкȣдь помощи. Нь господь Богь . . . . и дьхнȣ ȣбо ветрь северѣподнихань и бȣра вaздвиже се велиꙗ и вьси погрѣзоше ꙗки олово ва водѣ морсцѣи итд.

Царьство Константиново сина Ираклиева.

Лист рѯ (160): ѿ Мȣхаметȣ безбожномȣ еретикȣ. Лажаиви пророкь и христохȣлникь проклѣти. Поред многобројних причалица, додаје како је Мухамед учио: ꙗко ȣбиваеи врага или и Ѿ врага ȣбиваеми вaходить ва раи. Раи же рече плтскаа пища и питиа смѣшение женское бȣдеть, рѣка же вина и мѣда и млѣка ва нюемь бȣдеть тещи итд описује мухамеданство до ·рѯе· листа.

Царьство Константина брадатаго.

Свѣти и вѣлико васѣленски шести саборь бисть при Константине брадатомь вь гі лѣто царьствиа его и при синѣ его Ïȣстиниaнѣ, бисть свѣтыхь Ѿць ·ро· ва нихь же врьховни Агаѳонь папа римски итд.

На листу рѯѕ казано: „При сѣмь цари Константинѣ, прѣидошѣ Блъгарѣ чрѣзь рѣкȣ Дȣнавь и Ѿѩшѣ ȣ грькь зѣмлю сию, ва нюнжѣ живȣть и до нинѣ. Прѣжде нарицаше се зѣмлꙗ сиа Мисиа, ико Власи и Срьби и прочи многи едино сȣть. . . . . . По Константинѣ царьствова Ïȣстиниaнь синь его лѣть ·ѕі· сьи воевавь на западне страни и множаство Словѣнь плѣнивь. а васѣхь ȣбо бранию (покоривь), овѣхь же словомь. Ѿ нихь же избранние вое ȣчинивь ·л· (30) тисȣщь. Люди богатии тѣхь имѣновавь и Ѿ сихь, мȣжаствȣ и помощи надѣꙗвьсе· Мирь Срацинѡмь приметаѣть, самь же са воинстви ка Севастȣ градȣ приде, идѣже и Срацини пришадше и свѣдѣтельствоваше емȣ, ꙗже са клетвою саписаннꙗ нѣраз(д)рати, понѣже сȣдиа Богь и ѡмаститель бȣдѣть о сѣмь итд.

После Јустинијана „царствова Лѣѡнтие ·г· лѣта.“.

После њега царовао Аѱимарь иже и Тиверие лѣть ·з· Ïȣстиниaнȣ Ѿ заточениꙗ ȣбегшȣ и кь кнѣзȣ блъгарскомȣ прибѣгшȣ. Ѿ него же казамь безчисла люди и кь Цариградȣ пришьдь каиидѣ са малѣми единоплеменики своими са приидѣниемь прѣдатѣлними, еже ȣвѣдѣвь Аѱимарь побѣже ка Аполониадȣф и наста

Царство второе Ïȣстинианa Криоснаго.

После описа како је грозно царовао и још грозније пострадао, настане

Царство Филипика
„ Артемиꙗ
„ Ѳеодосиꙗ

Царство Лава Исавриского. За време његовога царовања: „Иконоборна ерѣсь прозѣбе“. За ови долази историіа иконоборства. Почиње се на л. рѯи а свршава се на листу ·рови·

По Лавѣ царьствова синь его Константинь Копронимь сирѣчь гноеименити лѣта ·лд· ико мрьски Константинь царьствие приемлеть по отци своемь Лавѣ, изь аспида ехидна ѕміи дрȣги калтасарь бѣстȣдни итд.

После Копронима „царствова синь его Лавь.“

Царьство Ирини и Константина сина ее.

Они скупили сабор „беседовати Ѿ писаниа о чьсти свѣтьихь иконь“ и то је седми васѣленски саборь — бисть ва Никеи вь царьство царицѣ Ирини“.

Лист ·рог· Сказание о латинѣхь како Ѿстȣпишѣ Ѿ православнихь патриархь.

У његовом опису „одступања“ налази се и ово:

По Адрианѣ . . . . бисть ва Римѣ Леѡнтие папа. Семȣ же завидеше сьродници Адриановии изьгнашѣ его Ѿ прѣстола и Ѿ града. Онь же посла ва Цариградь ка царȣ Константинȣ и матери его просѣ помощь Ѿ нихь и необрѣте и сего ради придѣ кл Фрȣжкомȣ кнѣзȣ Карлȣ.

Фрȣзи же кнезе своe нарицають риги. Кнѣзь же Карло дасть папѣ помощи рȣкȣ и паки ȣстроꙗѣть его ва градѣ и на прѣстоле посадеть. Папа же Леонтие савѣщꙗ са кнези римскими да поставеть себе ва Римѣ цара благочастива на царьство, рече: паки Ѿ Рима начѣтсе. Око же еже благодать вaздавати Карлȣ. И призва его и грьчаскимь закономь вѣнчаваеть его цара наприѣсивь (?) закони жидовские невѣмь, которимь помисломь Ѿ глави даже до ногȣ масломь его помаза. Сицѣ ȣбо прьвии сaȣзь градȣ раздра се сицѣ междȣ матери и

аѱѣри ванидѣ мачь раздѣлающи и сѣкѹщи са ѡростию орѹжною юнотѹ доброзрачнѹю, нови Римь Константинь градь Ѿ краскаваго и прѣстараго Рима итд.

Царьство Өеофила иконоборца.
„ Никифорово.

И понде Никифорь на бльгари близь Дѹнавь Істрна живѹщѣ и побѣди ихь крѣпко“ после бљгари падбили и убили цара а од његове лубање саградили чашу: „и сие бисть прћее здравица Бѹгаромь“.

Царство Ставрикиево.

Због књижевне садржине овога зборника, коју ћемо навести, морамо напоменути, да су се на небу хришћанском појавила највећа светила за време борбе у прва четири века с незнабоштвом. а за тим опет у време иконоборства највише је обогаћена хришћанска књижевност. на листу ·р҃о҃ѯ҃· писац зборника овако карактерише то време:

Андрѣи Критски ѥсть биль ва царьство Константина Брадатаго. На шестомь саборѣ архидиаконь и потомь архиепископь Кипрьски. Сьи прьвее ѹмисли канони и ини канони праздникомь и свѣтымь. Емѹ же послѣдова Їѡаннь дамаскинь иже бисть ва лѣта Лава Изьсавра и сина его Копринима. Сьи написа Ермолаи сиречь даскылию и богородичникь богоматери ползи и ѹмилѥнию истинь и многие канони праздникомь и свѣтимь. Са ним же и саѹченикь Козма Епискѹпѣ маиѹмски многие написа канони.

Ба царство же Никифорово и Лава армѣнина, по сѣдмомь саборѣ, Өеодорь Стѹдить и брать его Іосиф Солѹнски епискѹпь написаше Триодь ва царьство же Михаила и Өеодори матери его. Өеофань начрьтани никеиски епископь Іосифь пѣснописьць, дльго по сѣдмомь саборѣ написаше, охтоике. На осамь гласовь написаше канони и многимь праздникомь и свѣтимь иже послѣдѹюще и ини на врѣмена базсиавшимь свѣтомь канони саставлѣхѹ и црькви прѣдаѧхѹ Ѿложѣнии меса инокомь. Подвижни ѹбо отци из начела меса нѣѧдѣхѹ. Нецыже глаголють ѡко пѣтомь Саборѣ Ѿложена, нь нео крѣтаетсе сие ни ва которомь саборѣ за седамь сать лѣть без дваа десетка до скончаниѧ сѣдме тисѹщѣ, а до сихь врѣмен седамь сать како биль Өеодорь Стѹдить. И онь пишѣть ва своѣмь ѹставе на ѹспѣние Богородицѣ. На братию мѣсо заклати два вола, аще би на которомь саборѣ Ѿложенно и онь нѣ би того писаль, ни повѣлель ва ѹставѣ писати. О томь же пишеть Никонь ва срѣднемь слове ва послани, ѡко нины благодатию божию саврьшенно Ѿложенно инохомь месо сабора же ни единаго неиомѣнѹ, нь просто рече нины како Никонь биль до скончаниѧ седмие тисѹщѣ четириста и двадесеть лєть. Пишеть же ва томь посланий ва лѣта старца егова кирь Лѹки Наворзинскаго, иже поставишѣ патриарха ва Антиохии. Царь Грьчьски и патриархь цариградски и рѣше старцѹ и црьковникомь, се даемь вамь патриарха иже месо неоставлѧеть. Отвѣщавь старць и црковници рѣше: добрь ѥсь владика, нь ми ва антиохии патриарха мѣсо ѩдѹща неприѥмлѥмь. Ѿвещав же Поставлѥни патриархь и рече: Прѣстани старче, азь бо нѣ оставлѧю месо ѩсти и с҃ти нашь царь на се невазбрани ми, да ѡко непопѹстишѣ емѹ вазбранѥн бисть саврьшѣние Ѿ меса. Патриархь Ѿ сѣго же невазмогоше его вазбранити еже ка нѥмѹ приносити месо и насищаше се Ѿ окониани и Ѿ сего разѹмѣти ѡко и тогда еще не саврьшено запрѣщено, по никоновѹ писанию сего ради написа Никонь, ѡко нины саврьшѣнно Ѿложено сирѣчь ва его врѣме. Сего же нѣ обыави которими отци или где о томь сабраше се и саврьшене Ѿложишѣ, нь рече, благодатию божию нины саврьшение Ѿложено месо инокомь.

Царство Михаила рангавеѩ.
„ Лава Арменина.
„ Михаила Травлаго.
„ Өеофила иконоборца. О њему вели да је цигло једно добро учинио, што је узео за жену „Өеодорѹ „ѡко бисер“. „Сьи Меѳодиа патриарха великаго са прѣстола сведе“.

Царстко Михаила и Өеодори иже ѹткрьдише поклонѥние чьстнихь иконь.

На листу ·р҃п҃є· пише: „Царица Өеодора ѿстави ва ризници своеи: ж҃а҃с кантарѣи злата. Имать же кантарь: ·р҃и҃· литарь, а литра поктори гривани.

Лист ·р҃п҃є҃· ѿ словѣнскомь єзице и о рѹскомь и Ѿ коего синовь ноевихь сѹть си.

Ба стлпотворѣние егда раздели Богь чловѣки на ·о҃в҃· єзика и разсѣѩ ихь по лицѹ земли и стлпь раздрѹши ветромь велиемь и останакь его междѹ Сириею и Бавилоном сажени ж҃·є҃ѹ҃л҃г҃· и ва ширинѹ толико же И по ралмѣшении єзикь приешѣ симовѣ синови васточние страни, а хамови полѹдньние страни, а Афетови западь и полѹнощние страни. И Ѿ сѣдамь десеть и двою єзикѹ бисть єдинь словѣньски єзикь Ѿ племене Афетова.

По мнозѣ же врѣменехь сѣли сѹть словене по Дѹнаю где ѥсть нины Оугарска землѩ и бльгарскаа. И Ѿ тѣхь месть словене разидоше се по земли

и на которомь мѣстѣ седошѣ и ѿ того и име себе нарѣкоше. Сѣдоше на рѣцѣ Моравѣ и ови нарѣкоше се Чеси, ови же Хрвати бѣли а дрȣзи Србльи и ниже Хорȣтане· Мȣлтаномь сирѣчь влахомь нашадшимь на дȣнавские Словени и седещимь ва нихь и насилȣющимь имь, словѣне же прѣшадше сѣдѣше ови на Висле реце и прозвашѣ се Лѧковѣ а ини ѿ тѣхь лѧковь прозвашѣ се полꙗне; лѧхови же дрȣзи Лȣтици и ини мазовшане, ини поморѣне ва сѣлехь сирѣчь ȣ шȣмахь и нарѣкошѣ се полꙗне, а дрȣзи дрѥвлане. А ини седошѣ междȣ Припетию и междȣ Двиною и нарѣкошѣ се Драговићи, а ини Полочане рѣки ради Полоти, ꙗже течеть ва Дви(н)ȣ, дрȣзи же пришадшѣ са Дȣнаꙗ сѣдошѣ около езера Илмениꙗ и саздаше градь и нарѣкоше и Новоградь и поставишѣ старѣишинȣ Гостомисла. А дрȣзи сѣдошѣ по Дѣснеи и по саме Посуле и нарѣкоше се Северь. И тако раздѣли се словеньски езикь. Тѣмь же и грамата прозвасѣ словенскаа. Полꙗномь живȣщимь особь по горахь· И бѣ пȣть из варагь ва Грьки а из Грькь по Днѣпрȣ и на врхь Днѣпра волокь до ловоти и по ловоти ванити ва Илмѣнь езѣро вѣликое; из нѣго же тѣчѣть Влховь и течеть ва езѣро вѣликое Нево. И того езѣра ȣстие течеть ва море Варѣжское. По томȣ же и ва Цариградь, а ѿ Цариграда прити ва понть идѣже ватичѣть рѣка Днѣпарь, А Днѣпарь тѣчѣть из оковскаго лѣса и течѣть на полȣдне. И Двина течеть из того же лѣса и идѣть на полȣношие и ваходить ва море Варѣжское. Из того же лѣса течеть Вльга на вастокь и ваходить сѣдмию дѣсеть ȣсть ва море варѣжское. Тѣмь же из Рȣси можеть ити по Вльзѣ ва Блгарѣ и ва Хвалиси и на вастокь до ждѣви Симовь, а по Двинѣ ва варѣги, изь варѣгь до Рима, а ѿ Рима до плѥмени хамова. Днѣпрь бо ваходить ва море понтиньсхое трѣми ȣсти. Сего же зовȣть морѣ рȣское. По нѥмȣ же ȣчиль ѥсть Апостоль Андрѣи и т. д. прича се по Нестору.

.1. р п ȣ. Вредно је навести ову главу: Полꙗномь же живȣщимь особь и владȣющимь роди своими на своихь мѣстѣхь. Бише ·г· (3) брата, единȣ имѣ Кін, а дрȣгомȣ Щокь, а трѣтемȣ име Хоривь, сестра же ихь Либѣдь. И живѣшѣ Кін на горѣ идѣже и ниниꙗ ѥсть козовозь бориевь, а брать его Щокь живѣше на дрȣгои странѣ гори идѣже и ниниꙗ зовет' се Щѣковица, а на трѣтеи странѣ гори живѣше Хоривь и дѣже зовет се Хоривица И саздаше васи градь ва име брата своего старѣишаго и нарѣкоше име емȣ Киевь, беше бо ѡколо града лесь сирѣчь шȣма и борови велики и ловѣхȣ звѣри. Бехȣ же мȣжи мȣдри и самисли и нарицахȣ се полꙗнѣ. Ѿ них же сȣть Полꙗки и до сѣго дне и кнѣзовашѣ Кии ва роде своемь ва градȣ своѣмȣ Киевȣ и тȣ скончa живоmь свои. Брать же его Щокь и Хоривь и сестра ихь Либѣдь тȣ скончаше се. И по сихь роди ихь начѣ владати ва полꙗнѣхь кнѣжѣниѥмь, а ва дрѣвлꙗнѣхь свои, а Драговичихь свое и Словѣне ва Новоградѣ свое, а дрȣгое на Полꙗтѣ еже ѥсть полотчанѣ. Ѿ нихь же Кривичи, иже седеть ва врхь по Вльзе и до врхь Днѣпра, их же ѥсть градь Смоленскии. Тȣде живȣть Кривичи. Ѿ нихь на сѣвере сѣдеть северане, на бѣле езерѣ седеть Мѣрꙗжи а по они рѣце идѣже ваходить ва Вльгȣ сѣдȣть Мȣрома езикь свои, Мещѣра свои, Мрьдва свои, Черѣмиссе свои. Сіи бо ва рȣси езика словѣнскаа сȣть: Полꙗнѣ, Дрѣвлꙗне, Новоградци, Полочанѣ, Дрѣговичи, Сѣверь, Бȣжанѣ за нѥже сѣдошѣ по Бȣгȣ, Последиже Волинꙗнѣ. А сіи сȣть ини езици иже дань дають Рȣси: Чюдь, Мера, всѣ Мȣрома, Чѣрѣмиси, Мрьдваа, Перьмь, Печѣравешь, Литва, Зимѣгола, Корсь, Нѣмь, Мрава, Либь, сіи сȣть езикь свои имȣще. Ѿ колена Афетова, иже живȣть на страхь полȣнощнихь.

Словѣньскомȣ же езикȣ ꙗкоже рѣхомь живȣщȣ на Дȣнаи, придошѣ ѿ Скитъ рекше и Казарѣ и рѣкоми Бльгаре и седошѣ по Дȣнавȣ. Насилници словѣнамь бишѣ и посемь придошѣ Ȣгри бѣли и наслѣдишѣ землю словенскȣю. Сїи при Ираакли цари ходишѣ на Хоздроꙗ цара Пѣрскаго.

Лист ·р п ѯ· Друга страна: ѡ̑ самрти Мѣѳодиꙗ патриарха цариграда.

При крају овога описа има: „Нѣкогда на брани плѣнише сестрȣ кнѣза бльгарского,“

О крщѣни бльгарскомь и ѡ̑ дрȣзѣмь сказани бльгарскомь како крстише се, ва лѣто ѯтоа. Михаиль царь са Вардою кѥсаромь иде на Блгари воевати. Бѣше же тогда гладь ва Блгарѣхь. Блгареже ȣбоꙗвшѣ се и просише бити христꙗнѣ. Приидѣже ва Цариградь кнѣзь ихь и васи болꙗрѣ его. Крстише се и приеть его ѿ кȣпѣли царь Михаиль и нарече емȣ Михаиль [1]) и вьси болꙗрѣ его крстише се и ѿпȣсти их ва своꙗ си са великою чьстию. И тако вьсь родь бльгарски приеть с҃тое крещѣние ва лѣто ·ѕѕтоѯ· И дасть имь царица Ѳеодора землю и ѿ римлꙗна нарѣкошѣ се Загорие. Сего же ради цари бльгарсци загорически нарицахȣ се.

---

[1]) Погрешно стоји Сүмѣонь.

Лист ·р̄п̄ӣ· О пришаствию рѹсь на Цариградь.

Ѡ Василию Макєдонининѹ како придѣ ка Цариградь.

Ѡ ѹбиєни Михаила цара сина Θеофилова.

Лист ·р̄ч̄· Царство Василиꙑ Макєдонианина.

Ѡ кнѣзє рѹсцѣмь.

Царство Лава прѣмѹдраго.

Лист ·р̄ч̄к̄· Ѡ прѣложени книгь Ѡ грьчаскаго єзика на слоѣнски.

Царьство Ꙗлександра брата Лавова.

" Константина багрѣроднаго сина Лавова.

Царство Романа Лакапина.

Ѡ прѣнесении нерѹкотворєнаго образа.

При сѣмь цари Романѣ и бльгарски царь Симєонь многащи и до самаго Цариграда плѣни и царски домь пожеже и Одринь приєть и ѹмрѣ Романь. Єго цара Романа Петрь бльгарски вазє женѹ(?)

Ѡ рѹском кнѣзє.

Царство паки Константина багрѣнороднаго сина Лавова.

При сѣмь цари Константинѣ бисть Їоань рилски и при блгарскомѹ царѹ Петрѹ.

Царство Романа сина Константина багренороднаго.

Ѡ рѹскихь кнѣзєхь.

Царьство Никифора Фоки.

" Їоана Цимисхиа.

" Василиꙑ и Константина синовь Романа цара.

Ѡ рѹскомь вѣликомь кнѣзє Владимирѣ и о крщѣнии єго.

Ва лѣто ·ѕ̄ѵ̄п̄ӣ· Владимирь ва Києвѣ а Добриню посади ва Новѣградѣ и т. д.

Лист р̄ч̄ѕ. Ѡ Ѹгрѣхь.

Видєвше же пиони глаголємии Ѹгри, ꙗко привше єзици сѹщи ва Рѹси свѣтоє крѣщение и абиє мановениємь божиємь подвигошѣ се два кнеза ѹгарьскаго єзика придошѣ ва Цариградь и т. д.

Царьство грьчаскоє Константина брата Василиєва.

Царьство Романа Ꙗргиропѹла.

" Михаила Пѣфлагонꙑнина. О њему се између осталога вели: „Сам же великою болѣзнию одрѫжимь и т. д.

Царство Костантина Мономаха. Поред осталог за његове владе наводи и ово:

Ва лѣто ҂ѕ̄ф̄ѯ̄в̄. Сѣде на великоє кнѧжениє Изѣслав Ꙗросавичь. Ва то врѣмє бистѣ игѹмень Θеодосиє печерски. Ва лѣто ·҂ѕ̄ф̄п̄· прѣнесениє бистѣ мощѣмь св. мѹченикомь Бориса и Глѣба ва новѹю црьковь маꙗ ·г̄· Лѣто ҂ѕ̄ф̄п̄в̄ прѣстави се Θеодосиє печерски и положень бистѣ ва тожде пещѣри юже самь сазда. Ва лѣто ҂ѕ̄ф̄п̄ѕ̄. Ѹбиєнь бистѣ велики кнезь Изѣславь Ꙗрославичь кнѣзовав лѣть к̄є̄. Синовѣ єго Матиславь (Мстислав) и Свѣтоплькь и Ꙗроплкь.

Царьство Михаила Ꙗпастратиотика старца.

" Исакиꙗ Каминина.

" Констанстина Дѹки.

" Романа Диогєна.

" Михаила сина Костантина Дѹки.

" Никифора Вотаниата.

" Іωанна Порфигонита.

" Ꙗлеѯиа Комнина.

" Іωанна Порфигонита.

" Манѹила Порфирогонита.

Лист р̄ч̄є̄· О Иларионе Мегленскомь.

При сѣмь цари Манѹилѣ порфирогонитѣ итд. описан живот Илариона.

Биографија се свршава речма: Прѣнесє чьстниє мощи єго блгарски царь Кало Іωаннь ва столни свои градь Трновь.

Царство Ꙗлеѯиа порфирогонита.

" Ꙗндроника Комнина.

" Исака Ꙗнгела.

" Ꙗлеѯиа Скинина.

Лист С (200). Ѡ срьбскихь дѣспотѣх и ѿкѹдѹ израстьшѣ.

Иши остраг ва царствиа.

Ва врѣмена она мѹчительскаа самодрьжцѣщимь каселиєнию злочастивиимь царѣмь ва Римѣ ѹбо царьствѹющѹ Маѯєнтию мѹчителю, на вcaseточнѣи же странѣ царствѹющѹ Маѯимианѹ Галєрию по великомь Диоклитианѹ, вь тожде врѣмѣ Маѯимиан Галѣрие подасть дащерь свою Θеодорѹ Маѯентиевѹ сѣстрѹ за Костѹ Зѣленаго сина Клавдиꙗ цара и постави єго Кєсарѣмь. Ѿ неє же роди ·г̄· сини: Костантина, Далматиа, Нанналиана и дащерь Костантию, иже бисть жена Ликиниєва. Сьже Коста Зѣлени роди и Костантина благочастиваго цара Ѿ Єлени, юже привѣде Ѿ земле расскиє, ꙗкоже свидѣтелствѹєть ва царстви єго отраг сєє книги. Царь же Костантинь вѣлики подасть сѣстрѹ свою Костантию Ликинию мѹчителю ва женѹ и Ѿ неє же роди сина емѹже бѣхѹ власи глави єго бѣли врхь и нарѣкоше имє емѹ Бело-Ѹрошь. Ликинин же ѹбиєнь бисть Ѿ благочастиваго цара

Костантина, заню нѣпослѹша его, ва еже обратити се ва православие. Белаѹрошь ва велицѣ страсѣ и ѹжасе биваеть и себе бѣгствѹ вадаеть и прибегаеть на тврьдѣи земли Захльми и са женою своею Ӕнною дащѣрию франьчьскаго кралꙗ. Са нею же роди два сина. Првомѹ имѣ Тєхомиль, дрѹгомѹ же Чюдомиль. Тєхомиль же роди ·д· сини имь же имена; сѹть Првославь, Давидь Срацимирь.

Лист (Са) 201. Зде сказѹеть инако азь же обрѣтохь достовернеишее.

Ӕко бисть ва Захльми єдинь попь закона грьчаскаго иже бешѣ ѿ рода цара Костантина, имѣ ємѹ Стефань и живѣшѣ ва сѣле имѣнемь Лѹца и роди сина именемь Любомирь, егоже кнезь Захльмски постави владати ва селе Трьновцѹ и роди сина Ѹроша. Ѹрошь роди Тєхомила и Чюдомила. И Тѣхомиль роди Давида и Срацимира и Православа и Стефана Неманю. Стефань Немаꙗ иже бисть ѿць свѣтаго Сави срьбскаго, иже бисть ка лѣто ҂ѕхиз а ѿ рожьдѣства христова ҂арзі при грьчьскомь царѹ Ӕлѯию Скимнинѣ. Сь Стефань Нѣманꙗ приходить ѿ Захльми ва свое штьчьство Расѹ, идѣже роди се прѣжде его царь благочастиви Костантинь и мати єго Єлѣна. И приходить ва церьковь свѣтихь апостоль Пѣтра и Павла и тѹ приемлѣть крьщѣние рѹкою выссоскѣщѣннаго епископа рашкаго кирь Лѣонтиа.

Бѣше тогда вазрастомь лѣть ·л· Сьи ѹбо ѹтврди православие ва своеи земли и єрѣси ѿгна. Сѣмѹ сѹпрѹжница Ӕнна подобна ємѹ васакими добродетелми. Свѣщѣнники, иноки и страннie васегдам илѹющи. Родиста же ·г· сини: Стефана прьковенчанаго кралꙗ, и Вльгана вѣликаго кнеза васои зѣтскои и захльмскои земли и Растка его же зѣло вазлюбишѣ паче васех. И наче здати свѣтие црькви и монастири. Прьвѹю црьковь сазда свѣтаго Георгиа о два стлпа; ·в· црьковь свѣтаго Николи ѹ Топлици, ·г· црьковь свѣтие Богородици прѣмо рѣци Косаницы; ·д· црьковь свѣтаго Николи прѣмо Ибрѹ; ·є· црьковь дивнѹ прѣсветие Богородици ва Стѹденици идѣже свѣтие мощи его прѣнесени бише.

Придошѣ же ка Стефанѹ Немание иноци ѿ Свѣтие Гори, ва них же бѣ єдинь Срьблинь. Синь же Стефановь Растко са нимь беседовавь и ѹведевь о жителствѣ свѣтихь ѿць сѹщихь тамо раждежег се божественнимь жѣланием и испросивь се ѹ ѿца но лови и ѿ всѣхь болꙗрѣхь и воеводь ѹтанивь се, бежа лѣта ҂ѕѱаг (1193). Са онѣмь инокомь ва Свѣтѹю Горѹ. Ѿць же его посла ва слѣдь єго стратилата и ѿбрѣтьше его єщѣ непострижена. Он же обеща се са ними поити ка ѿцѹ и ѹпоивь ихь виномь и ѹснѹвшимь имь Растко же вазидѣ на пиргь и постриже се и нарѣчень бисть Сава. Они же вазбѹдивше досаждахѹ минихомь. Свѣти же Сава ꙗви се нимь са пирга и саврьже имь одѣждѹ мирскѹю и власи юностие. Они же много плакавше ѿидошѣ и пришадше вазвѣстишѣ ѿцѹ его и матери. Они же много плакавше са всеми болꙗри и сародники. Постриже се Сава ва рѹскомь монастири. Потомь же повелѣниемь прѣтовимь начѣть жити ва Ватопедѹ. И минѹвшимь многемь врѣменемь посилаеть ка ѿцѹ своемѹ писание да оставить царьство зѣмлное и придѣть ка нѣмѹ. Он же послѹшавь сина ѡставлꙗеть васа. И Стефана сина своего постави самодржца, а самь постриже се ва монастирѣ своемь Стѹденици и нарѣче се Симѣонь. Дѣспотствовавь лѣть ·мг· Такожде и жена его Ӕна постриже се ва дѣвичемь монастири, а самь поиде ва свѣтѹю горѹ ка синѹ своемѹ Саве са многимь имѣнием. Потомь же испросиста ѹ цара Ӕлеѯа свата своего — ѿ него же ожени се Стефань синь Симеоновь — монастирь Хиландарь са васѣмь стѣжанием, ꙗко да бѹдѣть срьбскимь достоꙗнием ва вѣки монастирь та. И дасть имь царь Ӕлеѯие писание, еже никомѹ вастѹпати се ва ихь монастирѣ, ни протѹ свѣтие Гори. Васелиста же се и сами ва свои манастирь Хиландарь и саздаста зданием камѣнимь и ѹкрасивша васацѣмь лепотами и мало ва немь пожить прѣподобни Симеонь ѿидѣ ка Богѹ и молитвами свѣтаго Сави истѣче миро из гроба его. Потомь же поставлень бисть свѣти Сава прѣзвитерь таже архимандрить солѹнскимь митрополитомь. Потомь же ѹмолением брата своего Стефана приносить мощи свѣтаго отца своего и положи ихь ва своемь монастири Стѹдѣници· И биваеть сьти Сава ѹгѹмѣнь ва стѹдѣници.

Лист ·сг· (203). Ѿ Бльгарскомь царстви.

Царьство бльгарское ѿ Василиꙗ цара баграного прѣбисть под областию грьчскою. Ва царьство же Ӕлѣѯиꙗ скимнина бисть ѹ нихь царь Кало Їѡаннь и ѿврьже се ѿ области грьчаскиe. И паки имь обновише се царьствиа скиптри. Фрѹгомь же тогда насилѹющимь Цариградь. Сь царь Кало Їѡань блгарски и загорски врѣме обрѣте и многие грьчаскиe гради раздрѹши а дрѹгие покори себѣ.

Царство грьчаское Ӕлеѯиа Дѹки. Царствова мѣсеца ·в· и дни ·є·

Царство Ӕлеѯиа Ӕггела.

Грьчаское Ѳеодора Ласкара.

Ѡ свѣтомь Сави Срьбскомь.

Свѣти Сава некоихь ради потрѣбь монастирскихъ иде ва Цариградь (погрешно) и приетъ бистъ царѣмь и патриархомь са радостию, ибо царь издавна желае видети его и почате его царь сугубою чьстию за ние дащи его вадана бистъ ва жену Радославу сину Стефана дѣспота, братиѣу Св. Сави и молишѣ св. Сава цара глаголющи: ико велия ересь Ѡцѣмь моимь и мною Ѡгнана бисть и благочастие множит се и единѣмь недотачствуеть, ико своѣго архиепископа нѣимами ва земли нашѣи, еже учити о господи людие свое. Да поставиши единого Ѡ сихь учениკь моихь архипископа срьбскои земли. Царьже нуждашѣ его и иного нѣхотѣишѣ. Нь самого таже и нѣхотѣ послушавь царa. Патриархь же рукоположивь его архиепискупа Срьблюмь. Лѣто ҂ѕѱкз а Ѡ рожд. Христ.... Царь же ѕѣло о сѣмь вазрадова се многотльстотну гостьбу сатвори сего ради и нищимь много раздаста. Потомь же молить царa и патриарха, ико да дадуть ему власть и по немь сущимь ва земли его своими епископопи освищати себѣ архиепископа а ка Цариграду нѣдоходити. Цару же и патриарху тешко прошьние иви се, нь [1]) немогущѣ его прѣслушати, дашѣ ему власть таковую дозволениемь царскимь и патриаршаскимь. Царь же и патриархь са многою радостию Ѡпустишѣ свѣтаго. И путишаствиа вмлеть се ва землю Ѡчаствна своего и усрѣтають его сародници и васи людие. Стефань же брать его бѣше болѣзньнь ѕело. Свѣти же Сава брать его пришадь и молитвою здрава его сатвори, и ина многа чюдеса сатвори и цркви вадрузивь и епископи постави ва своеи области по васѣмь градом. Прьваго поставлиеть епископа ва Захльми ва храмѣ прѣсветие Богородице.

·в҃. У стоне дїоклнтиансцѣмь Помори.

·г҃· Ва Дабрѣхь свиатага Николи.

·д҃· Ва Будимли свиатаго Георгиа.

є. Ва Расех.

·ѕ· У Студеницу прѣствиатие Богородицѣ.

·з҃· У Призрѣну.

·и· У Грачаницу на Косову.

·ѳ· У Топлици.

·і· У Браничеву.

·аі· У Белиграду.

·ві· У Морави свиатаго Архилна.

И васѣхь учашѣ пещи се о стаде. И брата своего Стѣфана вѣнча царьскимь вѣнцѣмь и поставлиеть его кралюемь. И великую црьковь саборную сазда. Приведе из Цариграда са собою мраморники и мраморомь украсивь и пописавь и нии многие цркви ваздвигь. Сущее же люди ва ереси елици обращаху се нѣкрсщѣнихь повѣлеваше крстити, а елици крсщени ва латинсцѣи ереси, сииь молитву мира изглавь помазоваше ихь и вѣрнимь причиташѣ. Елици же непокораху се, сихь повѣлеваше кралю Стефану брату са бесчастиемь Ѡ отьчаства изгнати и нѣпущаше растити трьнию ва место винограда.

Слишавже угарски краль и нѣгодова о поставлиени кралиевства Стевана деспота, ико подобна рече намь сатвори себе и поиде на нь, хоте покорити его себе. Свити же Сава умолениемь врата поиде ка ниему. И много увѣщавь его о мирѣ и непрѣклони се. Сущу же тогда вару сльчному и свити послaвь просити у него леда И нѣобрѣтошѣ ва всѣи земли иего. Свити же помоливь се и спаде са небесе градь вѣли около шатора, идѣже свити стоиаше. И благодаривь Бога и вазамь вакуси и ва вино валоживь прохлаждаше жажду свою. И насипавь камѣниа граднаго блюдо срѣбрьно вѣлико и посла кралю. Краль же видѣвь и слишавь страхомь обеть бивь и наказаниемь свиатаго остави ересь латинскую и приеть православную вѣру и са братомь его кралиемь вѣчни мирь утвердивь и самь добрѣ поживь ико Ѡ гроба и чюдеса творити.

По томь же брать его Стефань болань бисть и молиаше свиаго облѣщи его ва иночаскии образь. Свитому же Ѡлагающу и Ѡшадшу ва архиепископию и посилаеть ка ниему Стефань са сльзами: ико уже рече нѣимаши мѣне видѣти ва жизни. Свити же поиде са тащаниемь ка брату и усретоше его и рѣше ему ико умре краль. Он же пришадь и обрѣте брата умрьша оскрьби се ѕело и помоливь се са сльзами и васкрѣси брата и облече его ва иночески образь и причестивь свитимь таинось паки усиути сатвори рѣкь: „Господи прими душу его, ва мирѣ приведе же сина его Радослава ва руку его и благослови его кралиевством. И тако на руку архиепископу васемь прѣдстоещи прѣдасть духь свои Богу Стефань краль нареченни ка иночестве Симонь. И положи его ва студеницу ва манастири прѣсвѣтие Богородицѣ са отцѣмь его Симеономь.

Лист с҃є҃ (205). Когда вазѣше Цариградь Латини.

При сихь царихь (Ѳеодору и Батацу) Радославь краль синовацъ св. Сави приеть иночески

---

[1]) Но.

образь ва монастири Стȣденицѣ и Владислава же брата маншаго вѣнча на кралѥвство и бракȣ причатє єго вазамь дащѣрь Ꙗсены цара бльгарскаго и загорьскаго.

Царьство Їѡанна Ꙗсѣнꙑ цара бльгарскаго.

По Бориле ȣбо цари ва благарѣхь царь Їѡаннь Ꙗсень и по нѥмь синь єго Їѡаннь Ꙗсѣнь бисть царь ва бльгарѣхь иже многиє гради грьчскиє покори себѣ. Покори же и Садаракию єже ѥсть Срѣд'ць. Ва нѥмь же обичаи имѣхȣ искони на саборь сабирати се васточни и западни єпископи сирѣчь грьчасци и римски, ꙗко среда обоихь земль таа беше градь. Вазѣть же царь Ꙗсень ва нѥмь мощи свѣтаго Їѡанна рильскаго и прѣнесе ва свои градь Тровь. Фрȣгомь же држещимь Цариградь испроси ѿ нихь мощи прѣподобниє Петки и прѣнесе ва градь Трьновь. Ласкарь (?) же царь ȣхващѣнь бисть на брани и повелѣ єго Ꙗсень ослепити.

Лѣт ·ѕ҃ѕ· (206). Ѡ свѣтимь Сави срьбском.

Прѣбисть же св. Сава архиепископ врѣме доволно и проходе землю ѿчаства своєго васѣхь поȣчавашѣ на благочастиє и бегати ѿ єреси и православиємь свѣтиє вѣри васѣгда обнавлꙗти се, єже ѥсть вѣрѹю во єдинаго Бога и в коиждо дьнь и вѣчерь. Сѣго свѣти ѿци васѣгда повѣлюшѣ глаголати и прѣдь спаниємь паче симь полезно оглашати се и противниє враги ȣстрашати. Ка симь же таковимь исповѣданиємь православниє вѣри васака єрѣсь побѣждаєть се. Поȣчаєть же васѣхь творити милостиню и добро дѣꙗ а ѿ злихь ѿбѣгати блȣда и прѣлюбодѣиства, а єлици имȣть наложницѣ сихь повѣлевашѣ вѣнчати законно. Желашѣ же ва тȣждихь странахь конаць житию приети и сазвавь єпископи и васѣ сȣщѣ ва власти и много поȣчивь ихь и избравь єдиного ѿ ȣченикь своихь имѣнѣмь Ꙗрсенꙑ єромонаха добродетелию саврьшѣна пачѣ инихь и того ѡсвѣтивь архиєпископа, самь благословивь васѣхь и ѿ васѣхь приємь благословениє и прощѣниє и вазамь множаство богатства ѿ архиєпископиє и ѿ кралꙗ Владислава и на западꙋ ка Диоклити вашадь ва корабль и пришадь ва Ієрȣсалимь и приєть бивь патриархомь Ꙗфанасиємь и поклонивь се прѣсвѣтомȣ гробȣ христовȣ. Монастирѣмь же и нищимь много раздадѣ злата.

Потомь же поидѣ ва Ꙗлеѯандрию и поклонивь се свѣтомȣ апостолȣ Маркȣ и проходе тамо пȣстинна мѣста придѣ ва Тиваидȣ и ва скить и ва горȣ Чрьнȣю и дарова васѣ ѡ богатства своєго и иде ва Єгупеть таже ва пȣстлина мѣста ѿца Ꙗнтониꙗ и Ꙗрсѣниꙗ и казврати се ва Єгупть и поиде ва свѣтȣю синаискȣю горȣ и приде ва монастирь прѣсвѣтиє Богородицѣ идѣже Моѵси виде господа ва кȣпиниє и рѣче: Ꙗзь Богь Ꙗврамов и Исаковь и Ꙗковль и тȣ повѣле ємȣ изȣти сапоги и тȣ даже до нинꙑ босима ногама ієреи слȣжать. И прѣбисть тȣ ва монастири прѣсвѣтиє васȣ четрьдесатницȣ и по васкрсѣнии паки вазврати се ва Ієрȣсалимь и саврши свѣтȣю слȣжбȣ ва свѣтѣмь Васкрсени и помоливь се свѣтимь мѣстомь и много одаровавь вазврати се и придѣ ва Ꙗнтиокию и поклонивь се свѣтимь мѣстомь и много давь злата поидѣ ва вѣликȣю Ꙗрмѣнию мощи свѣтихь вазискȣє и прошадь тȣрскȣю странȣ прииде на море сирскоє и ѿтȣдȣ ва Цариградь. И пловȣщȣ свѣтомȣ ѿ многихь трȣдовь болѣзнь крѣпка наидѣ ємȣ, и за многи дни не ꙗде и молꙗхȣ єго приети пищȣ, свѣти же вазискавь риби скороловниє и рѣше ємȣ, ꙗко нѣможемо обрѣсти ѥ. И се ванѣчано надȣвши се вльна и приврьже ка ногама єго ꙗкоже рȣкама рибȣ вѣликȣ ѕело и довольна бисть свѣтомȣ на многи дни на вакȣшениє и сȣщимь са нимь. И єгда вакȣсивь свѣти богомьданниє риби, ва таи часъ болѣзнь ѿбеже и васходѣ ва Цариградь и ва монастирȣ свѣтиє Богородицѣ покои полȣчишѣ. И чьстнѣишеє сасȣди и свѣтихь моощи изкȣповашѣ и много симь обогативь се ва своє ѡтачаство хотѣ сна донѣти. И ѿ Константина града кораблѥмь придѣ ва бльгарскȣю землю. Придѣ же ва градь Трьновь ка царȣ Іѡаннȣ Ꙗсеню сватȣ своємȣ и приєть бивь са радостию царѣмь и патриархомь Іоакимомь. И дасть ємȣ царь теплиє своє подати. Пришадшȣ же праздникȣ Богоꙗвлениꙗ ва навечериє, царь же и патриархь почитающѣ свѣтого повелешѣ свѣтомȣ Савѣ слȣжбȣ саврьшити и води освѣтити. И когда знаменовавь води раздели се вода. Окропивь же цара и васѣ люди и трьжаствȣ бившȣ єго ради ȣ цара. По праздницѣ же свѣтаго обьѥть болѣзнь и разȣмѣ єже ка Богȣ ѿшаствиє своє и написа завѣть и васе свѣтиє моци и сасȣди и свѣщенниє одежди ꙗже искȣпи са ȣченики посла ка своє отьчство и благословѣниє кралю Владиславȣ и архиєпископȣ Ꙗрсению и васѣмь людемь. И недѣли наставши причестив се божьственихь таинь и благодаривь Бога прѣстави се м҃ца генвара ·д҃і· дьнь. Послав же ка царȣ патриархь гдѣ погрѣбсти свѣтаго. Царь повѣле положити ва црькви свѣтихь ·м҃· мȣченикь и много злата раздавь на погрѣбениє єго и многа чюдеса и исцѣлениꙗ бише.

По врѣмѣни же краль Владиславь самодрьжаць придѣ самь ка тастȣ своємȣ Ꙗсенȣ царȣ и єдва испроси тело свѣтаго и пренесе ва своє ѿча-

ство са многою чьстию. Беше же тело цѣло ни чимь же врѣдимо и благоȣхание испȣщае много и положи его чьстно ва своемь монастири Базнесенниꙗ господниꙗ Милешѣво еже самь сазда и многа чюдеса бивахȣ по васѣгда ва славȣ Богȣ.

Лист СЗ (2·7). Ѡ родослови Техомила. Техомиль же роди Неманю, еже юс с ти Сѵмеѡнь. иже ȣтверди православие и ерѣси Ѿгна. Сѵмеѡн же роди са сȣпрȣжницѣю своею Анною ·г. сини: Стефана прьвовенчаннаго кралꙗ и Блькана великаго кнѣза касои Зѣти и Захльми и Растка, иже юсть свети Сава.

Стефань же Првовѣнчани краль роди ·д· сини: Радослава, Владислава, Стефана и Прѣдислава. Стефань ȣбо наречень бисть Урошь ва имѣ прадѣда своего. Се юсть храпави краль. Прѣдиславь же брать его порѣвноваль стрию своемȣ Сави и бисть миих и нарѣчен бисть Сака и по свѣтомȣ Арсѣнию бисть архиепископь срьбски, трѣти.

Стефань же Урошь Храпави краль роди ·в· сина: Стефана и Милȣтини баньскаго кралꙗ. Милȣтинь же роди Костантина и Стефана Дечанскаго кралꙗ.

Стефань же роди ·в· сина: Дȣшмана и Дȣшана. Сь Дȣшань прѣстȣпи прѣдѣли Ѿць сконхь и поставлꙗеть се царѣмь самовластно. Сь иже роди сина Уроша. И Урошь неимее дѣти оста без памѣти лоза. Стефань иже Храпаваго кралꙗ синь роди в. сина Владислава кралꙗ з Уроша. Толико же бивь ва добродѣтели Урошиць ꙗко Ѿ гроба его мѵро истекаеть. Стефань же Ѿць его поставлꙗеть брата своего Милȣтина на кралѣвство. Сьи юсть втори Урошь. Самь же сконча се ҂ѕѿке:

Блькан же втори синь Нѣманинь а брат св. Сави роди сина Димитриꙗ жȣпана, иже ва иночествѣ нарѣчень бисть Давидь и роди Вратислава кнѣза. Вратиславь же роди дащерь Милицȣ. Сна же бисть сȣпрȣжница вѣликаго кнѣза Лазара и роди ·г· сини: Вѣликоименитаго Стефана деспота и Влька и Добровоꙗ и дащѣри ·е·

Ва лѣто ҂ѕѱме. Бисть нашествие безбожнаго цара Батиа на рȣскȣю землю птд.

Царьство грьчаское Михаила Палѣолога.
„ „ Іѡанна Палѣолога.
„ „ Андроника Палѣолога.

При семь цари Андроницѣ бисть ва Срьблюхь царь Милȣтинь ва лѣто ҂ѕѱч.

Лист сѳ (209). Ст҃и Сѵмѣонь роди Стефана кралꙗ. Стефань же роди Стефана иже нарѣчень бисть Урошь ва имѣ прадѣда своего. Сьи юсть храпави краль. Сь роди Милȣтина кралꙗ иже юсть четврьти Ѿ ст҃аго Сѵмѣона. Сьи раждаеть Стефана великаго благочастиꙗ стльпа и царьствиꙗ вѣньць; и по ȣмрьтии матери Стефановн, Милȣтинь краль приобщает се второмȣ бракȣ. Поеть дащѣрь ȣ грьчьскаго цара Андроника Палѣолога и роди ѡ нее сина Костантина. Царица видещи Стѣфана Ѿ васѣхь любима и нѣнавидѣшѣ его и приходить кь царȣ Ѿцȣ его са сльзами плаче се и дрѣхлими лицѣмь и ѡклеветает правѣднаго, ꙗко рачителиѣ прилѣжещаа на смѣщѣние блȣдное и на Ѿца нѣдобра мислить и прѣможе женска ласть и ȣгаси родительскȣю любовь. Ють бикаеть правѣдни и очию лишаеть се. Бешѣ же тȣ црьковь ст҃го Николи. Лѣжещȣ правѣдномȣ и ѕело болѣзнȣющȣ и мало ваздрѣмавь се, ꙗви се емȣ с҃ти Николае и рѣче емȣ: „Нѣскрьби Стѣфань, се очи твои на моеи длани сȣть“ и показокашѣ емȣ. Таже посилаѣт се ва заточѣние ва Цариградь и са двоими его дѣтми, едииь ȣбо Дȣшмань нарицаеть се а дрȣги Дȣшань Стефань. Царь же Андроникь Палеологь тасть Милȣтина кралꙗ, повеле емȣ прѣбивати нѣисходнȣ ва обители васедрьжитюлеви. Доближе трьпешѣ са влагодарѣнием и пачѣ добродѣтели прилѣже и васи дивлꙗхȣ се о добродѣтели его ꙗко и самомȣ царȣ и патриархȣ вь слȣхь придѣ, иже и ка сѣбе призивахȣ правѣднаго и дивлꙗхȣ се словѣсем его и разȣмȣ.

Ва тоже врѣме патриархь Аѳанасие дивни саборь састави на некоего Варлаама акиндиские ерѣси начѣлника, иже ариева и македониева смислеща и владичнее прѣображение глаголашѣ, привидѣние бити. И многихь ȣлови ва свою ерѣсь. Патриархь же са васѣмь сабором Варлама ерѣтика Ѿ црьквн Ѿлȣчи сь его единомисленики и проклетию прѣдаше. Он же непрѣсташѣ црьковь смȣщае и многихь прѣласти. Призвань же бисть Стефань ка царȣ по обичаю и по многихь беседахь рѣче ка царȣ: ѡ̂ боговѣнчании царȣ многихь прѣжде тебе бивших васѣми добродѣтели и нравими прѣидѣ и смѣрѣнием своимь, нь о единомь невемь како погрешаеши, еже юсь глава васѣмȣ и вѣньць царьствию. Цар же рече ка иемȣ: Какȣю бо о благочасти нас миниши погрѣшати глаголи ȣбо и Ѿ дрȣговь извѣднеишии. Стефань же Ѿвѣща: ꙗвленно юсь царȣ прѣзирающомȣ пастирȣ стадо и влькомь ваходь ва стадо попȣщающȣ разтрьзати е. Тако и томȣ пастирȣ стадо и влькомь ѕвѣрȣ бити. И ашѣ злославние нѣ Ѿгонить и ти злославнь сȣдить се Ѿ иже ȣмь имȣщихь. Нѣсть праведно, о царȣ царьствиꙗ самомь почтѣнȣ тебе и толикȣ стадȣ Ѿ

Христа пастирȣ поставлѥнȣ того врага ва своемь стаде дрьжати, нь ꙗко вльки о дȣшѣтлѥние ѿгонити далѣче и са Давидомь пѣти: Ненавидѣшѣе ли те господи визненавидѣхь и о вразѣхь твоихь истаꙗхь саврьшѣною ненавистию вазненавидѣхь ихь и на враги бише ми ѿ васѣхь предѣль своего царьствиꙗ да повелиши ихь изгнати. Сице аще сатворишн црьковние раздори ȣставиши и мирь глабокь дарȣеши православнимь. Истиньнь царь и и истинимь христианомь бȣдеши. Истиньнь пастирь ѿ общаго владики христа маздȣ примѣши небесное царьствие. Сиа слишавь самодрьжць прѣмȣдрости и словесномȣ разȣмȣ мȣжа ȣдивлꙗшѣ се и много тою благодаривь рече ка сȣщимь ва полате его: великь сан мȣжь ва разȣмѣ вѣликь! Аще и тѣлесние очи емȣ затворише се, нь разȣмь зрителиь есть. И абие царь повелю Варлаама свѣзана ка себе привести. Онь же слишавь ва Римь побеже. Царь же повѣле единомислѥники его изгнати ѿ града и изь васѣхь градовь и мѣсть са безчестиемь.

Что же по сихь? Петое лѣто Стеванȣ ва заточени саврьшаюшȣ се ин праздникь чюдотворца Николи бдѣнию и чатанию васеношномь саврьшаемȣ, Стефань же изь глабини дȣшѣвние молѥние приносѣ и ѿ многаго трȣда мало вадрѣмавь, се зрить срьдачнимь очима великаго Николȣ и ꙗко припадае ка ногама его милости просе. Милостиви же он рѣче: Рѣкь ти прѣжде нѣ скрьбѣти и показахь ва моеи рȣцѣ зѣницѣ твое. Нинѣ послань есмь и и испльнити. И вадвигь его и крьсное знамѣние на лици его сатвори и очию его краꙗ прсть косиȣ се и рече: Господъ Исȣсь Христось иже слѣпало ѿ рождениꙗ ваочиви, тан и твоима очима прьви да дарȣеть. Стефань вазнȣвь трѣпетнь бисть: ѿ неизрѣченаго ти милосрьдиа Христе! Зрѣше ꙗкоже и прѣжде. И много са сльзами благодаривь и никомȣ же обꙗвити до врѣмени, нъ по обичаю ȣбрȣсцѣмь закривь очи хождаше са жазломь. И по малѥ врѣмени маниши синь его прѣидѣ ѿ жизни сее ва бȣдȣщии.

Ѡбразь же вазвраштѣниꙗ его ва свое ѿчаство сицѣ бисть: Посилꙗшѣ самодрьжць грьчаски ка зѣтȣ своемȣ кралю срьбскомȣ, да послѥть емȣ воинство на помощь, ико агарѣни тогда южине страни васе покоришѣ и са множествомь вои на вастокь грѣдѣхȣ. Посла же настоꙗтелꙗ обитѣли васедрьжителѥви идѣже бѣ заточень. Его же пришадь Милȣтинь на единѣ о синѣ вапрошаше. Чюдии же онь рѣче: О многострадалнѣмь ли и вторѣмь Іовѣ вапрашаеши ме владико? Нѣдостоина твоꙗ дрьжава васа стефановѣи нищѣте, ꙗко многоцѣное скровище стѣжа того наша обитѣль и вась царствиюшти градь. И васѣ скончаемȣ еже на врѣтики подвигь его. Слишавь же краль и ѿачскимь милосердиемь подвиг се наче плакати и посла ка царȣ грьчаскомь еже ва скорѣ послати ка нѥмȣ Стефана. Царь же многие дари давь емȣ и ѿпȣсти его са радостию. И приидѣ ка ѿцȣ. Онь же са слзами лобизавь его и са радостию приѥмлѥть его и просить ȣ нѥго прошѣниꙗ о сагрѣшѥнии еже ка нѥмȣ. Христовь же подражатель сѣбе повинна творить и ридание ѿцȣ ȣтешивь и прозрѣниꙗ своѥго нѣ ꙗви емȣ, нъ по обичаю ȣбрȣсомь закривь очи хождашѣ, ꙗко да не паки завистию ȣгасѣть емȣ богоданние они ѻ҃чи. Потомь повѣле емȣ ѿць ва диоклитисцѣмь мѣсте прѣбивати. По сихь ѿцȣ его скончавшȣ се и погрѣбень бисть ва обители иже ѿ нѥго сазданиеи Баньскаа ва црькви с҃тго Прьвоꙋмȣченика Стефана. По прѣставлѥнии же ѿца Стефань ȣбрȣсь ѿ ѻ҃чию ѿврьгь и на срьбское царьство прѣпоꙗсȣет се и васи сȣщи ва области ка нѣмȣ притѣцахȣ.

Костантин же, иже того брать ѿ иние матерѣ доволно воинство сабравь ѿ нихь страни и грѣдеше на нь. Стефань же ка саборнеи црькви прѣжде иде патриархии пекскои поклонити се и тамо ѿ архиепископа Никодима вѣнцѣмь царскимь ȣкрашаеть се и васемь илиричаскимь езикомь поставлꙗеть се царь и ѿтȣдȣ вастав ка браии идѣше, да ꙗкоже близь бишѣ обои пльки и милосрьдȣе о брате, милостиваа она дȣша, посилаеть ка нѥмȣ писание сицѣ:

Стѣфань милостию божиею царь Срьблѥмь и ѿчаскомȣ наслѣдию, еже страхомь божиемь правити того люди братȣ прѣвражделенномȣ Костантинȣ радовати се пишȣ: прѣстани еже начинаеши ратовати са иноезичники люди свое, нь ȣсрьдно приди да ȣзривь дрȣгь дрȣга и сань втори ꙗко синь царствиꙗ примѣши. Довлѥѥть мене и тебе ва толицѣ широтѣ землѥ жителствовати, нѣ бо ась есмь Каинь братоȣбица, нь Іосифь дрȣгь братолюбцȣ, его же слово к тѣбѣ глаголю. Онь же нимало слишати васхотѣвь, нь на брата ȣстрьми се и саражению бившȣ многа трȣпиꙗ падошѣ и побѣждень бисть Костантинь и погибе.

И бисть Стефань самодржаць кротакь и смѣрѣнь и милостивь архиереомь, іереомь вию прѣклꙗние и почиташе ихь, ꙗко божие сдȣги, тако же и иноки люблꙗшѣ ѕело и милостиню многȣ давашѣ и нищие и странние и сироти миловашѣ и васа на потрѣбȣ имь давашѣ. Сазда же храмь васедрьжителꙗ и дрȣгїи чюдотворца Николи вадвигь.

Стълпи и патось мраморнемь различнимь ꙋкрасивь и васакамн добротами, его же невазможно изрѣщи и окрꙋгь градь камени ва стенамь кѥлне минхомь на месте зовомь Дечани и самь тꙋ прѣбиваше дондеже васа саврьши и васѣми потребами исплни, сасꙋди златними и срѣбрними и ризами многоцѣнними такожде и васѣми тѣлесними потребами доволно ꙋстронвь и вѣликомꙋ Николе дрꙋгꙋю црьковь близь обитѣли ваздвиже. И толико Стефань богобоязньнь и милостивь бѣше ѩко нѣсть мощно васѣхь добродели его писанию прѣдати.

О смрьти Стефанове.

Стефань же синь его иже глаголеми Дꙋшань многажди ꙋѩзвлѥнь бивь жѣланиемь царьствиѩ и нѣмоги трьпѣти стрьмлѥниѩ пламень. много са собою воинство нми и ѿ начѣлникь вѣлможе ва арванитскꙋю приходить землю и тамо на вса цьрьствие опоыслѥтсе и ѿ ѿтачаские области сїю ѿемлеть. Ѹведевь же сїѩ кротки Стѣфань посилаеть ка нѣмꙋ рѣк: Чедо! остави сиа нѣподобнаа и ва єдино жити и по малѣ благословѣниемь и молитвою приети ѿчаское наслюдие и прѣстоль, нь нерачить слишати на зло ꙋстрьмившна се Дꙋшан. Стефань на болшꙋю добродетель подвизаше се и гонение синовнѥе подь бѣдꙋ трьпеше. Врѣме же полꙋчно обрѣть синь кꙋпно и навѣтникь са многими силами пришадь ѿца ємлеть и са женою и с дѣти и ва градь Звѣчань повѣлѥ ѿвѣсти и по малѣхь же днѣхь ꙋдавлѥнию горчаишои смрьти осꙋждаеть. Ѡле того немилосрьдию и безчеловѣчию! Како нѣпомилова ѡтачаскꙋю ꙋтробꙋ, нѣпомѣнꙋ рѣкшаго: Части ѿца и матерь! Како неизсахошѣ техь сквриие рꙋкы прикоснꙋвшѣ се (неразумљива реч). И тако прѣдасть блажѣннꙋю дꙋшꙋ ва рꙋцѣ господни. И положень бисть ва своемь манастири. И по сѣдми летехь ѩви се іекллисиархꙋ и повѣлѥвать изѣти тѣло свое испꙋщаѥ и чюдеса творѣ, вратара же слѣпаго простивь и ина чюдеса сатвори многа с҃тихь ва славꙋ Богꙋ.

Лист с҃ г҃ є҃. Царьство срьбское.

При цари грьчасцѣмь Андроницѣ и при синѣ его Їѡаннѣ, ва лѣто ҂ѕѡмд. ва срьбскои зѣмли и поставишѣ царѣмь Стефана Дꙋшана рѣкоми. Сьи прьви царь Срьблѥмь бисть и царствова ·к҃д· лѣта. Сазида же црьковь храмь архистратигꙋ Михаилꙋ ва граде Призрене. По безакони єже сатворь ѿцꙋ своемꙋ нѣмного прѣбисть ва жизни сѣи и постизаѥть его коньць ва лѣто ҂ѕѿме. Роди се Ѹрошь синь цара Стефана Дꙋшана ва лѣто ҂ѕѡѯє. Постиви се царь Срьблѥмь Ѹрошь втори царь и царствова лѣть з҃г. Ва лѣть ҂зѿѯѕ (6867) прѣидоше Тꙋрци на Калиполѥ. Ва лѣто ҂ѕѿп. Постиже самрть цара Ѹроша дек. ·в҃· дьнь.

Царьство грьческое Їѡанна сина Андроникова.
" Їѡанна Кантакꙋзина.
" Їѡанна Андроникова сина.
" Андроника Палѣолога
Царьствова паки Їѡаннь Палеологь.

При сѣмь цари Їѡаннѣ Палѣолозѣ бисть краль ва срьблѥхь Влькашинь и брать его Ѹглѥша. Сьи доблѥстввни мꙋжь дѣспоть Ѹглѣша подвиже брата своего и цара Їѡанна Палѣолога єже послати грьчаскꙋю воискꙋ са ними и нине подвигошѣ вѣлмꙋже многе, бѣше ѯа избранна воиска и поидоше ва Македонию на изгнание безбожнихь Тꙋрак несꙋдивше ѩко гнѣвꙋ божию никто же можеть противꙋстати. И сѣго ради нѣизгнашѣ, нь сами ѿ нихь избиени бишѣ и много множаство паде, овїи изсѣчѣни мачи, овїи ꙋтопошѣ ва рѣце, ови же заплѥнѥни и ѿвѣдени бишѣ. Нѣци же и гонѣзнꙋвшѣ придошѣ по ꙋбиении мꙋжа храбраго дѣспота Ѹглѥшѣ. Проснпаше се измаилтене и полетешѣ по васѣи земли ѩкоже птицѣ по воздꙋхꙋ и овѣх Христиань мачѣмь закалахꙋ а ѿставшїхь самрть безгодна поже, а ѿ самрти же оставши гладомь погꙋблѥни бишѣ. Такови бо гладь бисть по васѣхь странахь ѩко же нѣбисть ѿ сложениѩ мирꙋ, ниже потомь такови да нѣбꙋдѣть милостиви Христе. А нихь же гладь не погꙋби, сихь попꙋщѣниемь божиимь нощию и днию ѕвѣрие нападахꙋ. Ѹви ꙋмилѥнь позорь бе видѣти. Оста землѩ васа добрихь пꙋста и люден и скоти ниже плодов! Не бе бо кнѣза ни вожда ни наставника ва людехь, ни избавлѩющаго ни спасающаго, нь васа исплънишѣ се страха агарѣнскаго и срдьца храбра доблѣставнихь мꙋжь жень слабеиша прѣложишѣ се. Ва то бо врѣме и племе срьбскихь господѣи. седми родь мню коньць приет. Ваистинꙋ тогда живи ꙋблажахꙋ прѣжде ꙋмрьшихь. Бешѣ се ва лѣто ҂ѕѿоѳ (6879) ва ·к҃є· лето царьства грьчаскаго Їѡанна Палѣолога цара.

Потомь же сабирающи се людемь и призрѣ Господь Богь на васдихание и сльзи нихь ваздвизаѣть ва Срьблѥхь вѣликаго кнѣза Лазара благочастива и добра, ємꙋ же жена Милица дащи Вратка кнѣза, ванꙋка вѣликаго кнѣза Влькана сина Симеона. Ѿ нєе же роди три сини: вѣликаго кнѣза Стефана, Влька и Доброво(ю). Стефань же послѣди добродетели ради и мꙋжаства дѣспотскомꙋ санꙋ сподоблѩеть се ѿ грьчаскихь цареи.

Лист с҃д҃і҃. Кнежение Срьбское.

При цари грьчасцѣмь Їѡанне Палѣолозѣ ва лѣто ҂ѕѿп҃ приемь начѣло срьбское кнѣзь Лазарь и ѿбнавлꙗеть опѹстѣвша скиптра срьбскаа ѿ измаилтѣнь, и цркви и монастири и гради сьзидае и се внѣзапѹ ѿ пѣрьскихь странь ва западние страни срьбские прѣселꙗють се измаилтене. Повѣмь же ѿ нихь и т. д. иде турска историја до Мурата I. О њему вели:

Приемлеть скиптри юнѣиши синь Оркановь Ꙗмѹрать и покори множаишихь иже на вастоцѣ и западѣ и тѹрачкѹю странѹ и сѣго ради Тѹрски царь нарицаеть се. Прочее же на благочастиваго и великаго кнеза срьбскаго Лазара ваорѹжаеть се. Бившѹ же саражению обоимь плькомь на месте нарицаемомь Косово. Беше же некто благородань ѕело и вѣликомь кнѣзѹ Лазарѹ вѣрнь си именѣмь Милошь, емѹ же завидеще клеветахѹ на нь, ꙗко нѣверно слѹжить емѹ. Таи же обрѣте подобно врѣме хоте показати вѣрѹ и мѹжаство. Скоро ѹстрьмивь се на начѣлника агарѣномь Ꙗмѹрата и показа себе ꙗко бежеща ѿ великаго кнеза Лазара, емѹ же растѹпише се Ꙗгарѣне и пѹть сатворише. Онь же близ бивь грьдаго начѣлника агарѣномь Ꙗмѹрата оплчивь се ваизе мачь свои ва того срдцѣ и мрьтва его показѹеть. Тѹ же и самь ѿ нихь ѹбиень бисть згодни таи слѹга. И сихь ради ѹбо прьвое одолевають сѹщи са Лазарѣмь.

Помомь же синь того Ꙗмѹрата Баꙗзить вазмагаѥть паки и ва тои самои брани одолѥвають. Богѹ тако попѹстившѹ. Тѹ ѹви мнѣ! посѣчень бисть и с҃ти кнезь Лазарь и много пролитие крви христианские. Бисть же агарѣнскаго ваинства ҂·т·, срьбскаго же҂·р· Бисть же сиа брань ва лѣто ҂ѕѡч҃з. Їѹниꙗ ·еі· Та же ѹбо мѹченичества вѣнць приеть. Ниниꙗ видить се ꙗко живь ва обитѣли ва неи же самь сазда глаголемѹю Раваницѹ. Тѹ положень бисть даже и до днесь стоить. Синь же Мѹратовь Баꙗзить седе на прѣстоль ѿчинь и ѿ васѹдѹ царствие ѹтверди. Покори же васточнѹю и тѹраческѹю странѹ. Сего ради тѹрски царь глаголеть се. Синь же прьви кнѣза Лазара Стефань кнѣзь оста са матерью своею еще младь си и са братомь своимь Влькомь. Грьди же онь царь Баꙗзить синь Мѹратовь многие страни приеть и покори цара бльгарскаго Срацимира и арбанашкие и босанские дрьжателе, приеть же и Солѹнь и ини гради грьчаскаго цара. Ка симь же просить ѹ вѣликие Кнѣгини Срьбские маншѹю дащерь ѥе Саломию рѣкомѹю Оливерѹ ва женѹ себе. И сего ради обещаваеть се сина ѥе Стефана имѣти ва сина мѣсто и землю нѣвоевати нь саблюдати. Она же са савѣтомь патриарха и васѣго свѣщенаго сабора и васего синклита вадають сїю ва женѹ великомь Ꙗмирѣ Баꙗзитѹ ꙗко да спьсено бѹдеть стадо христово имѣнитое ѿ вльки гѹбꙗщихь ѥ. И ѿ толе порабощѣни бише царѹ Баꙗзитѹ: на ва васако лѣто Стефань и са братомь своимь Влькомь и са всасѣми своими ва ѹслѹжение приходити емѹ.

По сихь же грьди онь царь Баꙗзить са ними же и Стефань Лазаревичь и неволею поиде и прѣшадшѣ рѣкѹ Дѹнавь ѹмишлꙗеть брань на Ѹгри и Влахи. И на брани бивши са великимь воеводою влашкимь Їѡаннь Мирчомь и множаствомь, неизрѣченно крве излитие идѣже и Марко и Костантинь кралѥвићи погибоше. Глаголють же ꙗко блаженни Марко Костантинѹ рече: Ꙗзь молю Бога еже Христианомь бити помощникь аще и прьви мрьтвець на рати сѣи бѹдѹ. Потомь же царь Баꙗзить смирение сатвори са ними и ѿидѣ ва своꙗ.

Лист ·сзі· Царьство грьчаское Манѹила сина Їѡанна Палѣолога.

Између осталог приповеда како је Цариград био затворен и народ скапавао од глади, па вели: „Нищи же ка Ꙗгарѣномь нощию бежахѹ итд.

О Тѣмирѣ (Тимур) иже побѣди цара Баꙗзита повѣмь ѿкѹдѹ ѥсть Темирь.

Пошто је проприча̂о о Тимуру шта је знао, наставља овако:

Царь же Баꙗзить восточнаа поꙗдае и царьствѹющихь града хвале се васхитити, Темирь же посилаѥть ка немѹ дани и послѹшаниꙗ просе ѿ него. Царь же Баꙗзить на брань готовлꙗше се нѣпослѹша савѣтники свое и ѹбо Тѣмирь вазꙗрикь се ѕело, покривае полꙗ и гори воинстви. Баꙗзить же царь сабра вое васточние и Стефана срьбскаго, и саражению бившѹ одолѥваеть Тѣмирь и ѹхвати цара Тѹрскаго Баꙗзита, егоже затвори (ва) железнѹю хижицѹ и са собою возеше. Бисть же сиꙗ брань ва лѣто ҂ѕцаі. Тѣмирь васѣ страни приеть Єгѵпт҇ские и до Їерѹсалима. Базвращаеть се ва Персидѹ. Приеть же вавилонское царьство и Ꙗсѹрию и Ꙗрмению и Сѣвастию. Потомь поиде на Рѹсию и цара Тѹрскаго Баꙗзита са собою вождаше и ка техь предѣлѣхь озиме и ѿ лютие зими множаство вои его измрѣше, ꙗко ·р҃і· шаторь оста пѹстихь. Ѿ тое зими и Тѣмирь врѣждень бисть ва нѹтрьними и крвь поиде ѹсти и афедрономь и по трѣхь

днехъ ѹмрѣ. Воинство же его разидѣ се кождо во своꙗ си. Синъ же ѹдржавъ Персн. Внѹци же Тѣмирови и до днесь обладають Перси.

Царьство грьчаскоє Їωанна анеѱеа Манѹила цара

Царьствова царь Манѹиль лѣть ·лг· и роди синовь ѕ. Калоіωанна, Андроника, Өеодора, Костантина, Димитриа и Өомѹ.

Лист сиі. Великоє дѣспотство срьбскоє.

По Анкирскои брани єгда Темирь победи и ѹхвати цара Баꙗзита, тогда и сѣстрѹ Стефана срьбскаго, ꙗже бе за царѣмь Баꙗзитомь, Кнѣзь же Стефань посилаєть ка Темирѹ и изводитъ ю ѿ плененниꙗ. Сьмь же Стефань приходитъ ва Цариградь и са братомь своимь Влькомь и тамо ѿ цара грьчскаго Манѹила єщѣ емѹ живѹ сѫщѹ дѣспотски сань приємлєтъ и много єго почтьвь ѿпѹсти. Приходитъ же Стефавь деспотъ и са братомь своимь Влькомь ва свои градь — Новоградь (Ново брдо), градь Срѣбрни воистинѹ злати. По ѹбиєни же Баꙗзита цара свободи се срьбскаа земла ѿ ꙗрма и покорєниꙗ бѹсроманска и ѿ толѣ дѣспотъ Стефань самовластаць и господинь васои земли срьбскои бистъ.

После овога писац хоће да даде већу важност новом деспоту и да га произведе од крви Немањине, непазећи на то што кнез Лазар никад и нигде није рекао, да је он од лозе Немањске.

Ево шта и како то овај писац изводи:

Паки да скажемь о великомь кнезе Лазаре ѿци Стефановѣ, иже какнежи се лѣто ҂ѕωп. и царьствова лѣть ·зі· Єгоже ѿчаство градь Прилѣпь. Сіє тако обикоше саписателие закривати, обачѣ обрѣтаєть се истинно, како синь бистъ цара Стефана зачань єго са нѣкоєю книгинєю и ва царьскихъ васпитавь єго и наѹчивь благочастию и прѣмѹдрости. И тако божиимь сѫдомь биваєть самодрьжаць и вѣлики кнѣзь ꙗко нѣврѣждають ѿчаскаа дѣла и синовиєє добродѣтели, ибо тако обрѣтаємь и вѣликаго цара Костантина паче же и Алеѯандра макєдонскаго цара и васего свѣта храбра тако зачанша се и да никтоже смеєть дрзнѹти сїихъ поносити. Слиши ѹбо ва светємь Єѵангеліи родословь господа нашего Ісѹса Христа. Како єѵангелисть нѣвспомѣнѹ тачию ·д· жени ѿ нихъ же по плъти родитеꙗе влачахѹ се бога нашего Ісѹса Христа и сїи не бехѹ неподобна брака. Обаче милостиви господъ нѣвазгнѹша се сїихъ, на пришадь собою и исправи. Сан же кнезь Лазарь сазида црьковь светаго Вазнѣсенніа Раваницѹ, идѣ же почиваютъ светие мощи єго. Роди же ·г· сини: Стефана, Влька (и) Добровоꙗ и ·є· дашери. Прьва дашн єго Мара, иже дана бистъ вь женѹ Влькѹ Бранковићѹ, ·в· дашн єго царѹ Шишманѹ бльгарскомѹ; ·г· дашн єго иже бистъ даннаа ѹ Зетѹ за Балшѹ ·д· дашн єго бистъ дана царѹ Баꙗзитѹ, ·є· дашн єго вадать се на Ѹгрѣ за Цѣлиша Загарѣвикѹ.

Стефань же си прьви братъ, сни кнѣза Лазара, приеть начѣло срьбско ва лѣто ·҂ѕωчи· и бисть велики деспоть Стефань. Приведена же бистъ господжа емѹ ѿ града Галата имѣнемь Єлена и бѣшѣ безплоди.

Сьи ѹбо деспотъ Стефань обходе землю ѿчаства своего овѣхъ смѣрає и иниихъ же себе покорає и єлици ѿ градовь ва прѣжна врѣмена васхищѣни бихѹ ѿ срьбскиє власти сїихъ ка себе притрже. Такожде и Белиградь прѣжде Ѹгри васхитивше, сего ѿ ѹгарскиє землє по самирѣнию вазѣть. Сьи бо Белградь аще и вапредѣлѣхь срьбскихь лежимь єсть, нь ꙗко на срдци и плещахъ ѹгарскиє землє лежитъ. Такожде и прочиє гради своє єлицѣхъ Тѹрци васхитишѣ самовластно, вазеть.

Начетъ же множає прѣбивати ва Белиграде, за иє же место града того ѕѣло красно, полꙗмь и рѣкамь ѹкрашено и ѿ васѹдѹ корабли ꙗко крилати, ка иємѹ прилетають са множаствомь благахъ. Єго же паче ѹкрасивь Стефань стѣнами и царскиимь полатами, пачеже црьквами. Архиєпископию сазда и всеми потребами ѹдоволивь и ва иєи жилища инокомь сатвори. Архиєпископь же та белиградски єѯархь бе сербскои земли. Сазда же и црьковь ва име чюдотворца Николи, ꙗко монастирь ѹкрасивь васѣми добротами.

Потомь изобрѣте мѣсто красноє пѹстинноє подобно мльчанию и сазидаєтъ храмь ва име живоначѣлниє Троици и васакими добротами ѹкрасивь и градь около и ва стенахъ кѥлиє. Сабра же множаство иноковь боголюбазнихъ и васѣли тѹ и васакими потрѣбами ѹдоволи и скровищѣ дьнь ѿ дниє полагашѣ тѹ, идѣже мало послѣди положи се. Подастъ же тѹ икони златомь и бисѣромь ѹкрашѣнии и множаство книгь и сасѹди и ризи са вѣликимь бисѣромь и златомь ꙗко превасходити и светиє Гори вѣликѹю Лаврѹ. Призиваєть же и патриарха Кирила са всѣмь саборомь срьбскиє земли и сатвораєть освѣщєниє ва дьнь светиє петидѣсетници. Наче же обитель здати ва лѣто ·҂ѕцєі. Приходить же и нищихъ множаство иммже довольно милостиню подастъ. По васѣгда самь нощию по ѹлицахъ града ходе и нищимь одежди

и златицѣ подаваѥ. Ѿ нихь же нѣкто єдинь многащи зашадь милостиню казѣть и паки пришадь просѣше. Онь же давь ємȣ рече: вазми, тать. Нѣсамь азь тать, нъ ти єси тать и хищник са здешнимь бо царствомь небесноѥ бȣдȣщеѥ царьство крадеши и похищаеши. По сихь царь мȣсȣлмань прьви сннь цара Баꙗзита сатвори мирь и любовь великȣ са Стефаномь дѣспотомь. Брата же своѥго Пасабега ȣбиваѥть и страни васточниѥ и тȣрьскȣю странȣ себе покори. Срьбска же зѣмлꙗ прѣбиваше ва самирѣнии, нь не бешѣ ȣтрьпѣти такова лȣкавомȣ, подвиже ȣбо брата єго Влька на брата своѥго Стефана и вазеть ȣ цара Мȣсȣлмана множаство воинства, ꙗко да дасть ми брать мои Стефань дѣспотъ половинȣ Ѿчини и азь са нѥю тебѣ слȣжȣ; ащѣ ли ни то, поплѥню и пȣстȣ сатворю. Стефань же дѣспотъ хоте стадо христиꙗнскоѥ нѣдати Тȣркомь, поракоти се паки. Вльк же са Агарѣни обтѣкошѣ васȣ зѣмлю плениꙗющѣ и пожизлющѣ и сѣкȣще, ꙗко дивии ѕвѣриѥ. Стефань же немоги на нихь дизати рати навѣта боесе и завади и тако и нѣволѥю Стефань разделꙗеть землю. И тако Вльк слȣжаше царȣ Мȣсȣлманȣ Стефань же ва Ѡлȣчѣннѣки ємȣ чести живѣшѣ.

По сихь братъ мȣсȣлмановь Мȣсиꙗ призиваѥть Стефана деспота и брата єго Влька и ѿ влашкаго воєводи ва помощь воѥ вазетъ, поиде на брата своѥго Мȣсȣлмана. Онь же нощию побѣже. Бивши же брани ȣбиѥнь бистъ Мȣсȣлмань ва лето ҂ѕцкв (1414). Обрѣте Мȣсиꙗ Вълка ва Адриановѣ граде и повелѣ єго ȣдавити и са нѣтиѥмь єго Лазарѣмь и начетъ Мȣсиꙗ обладати васеми скиптри. Придѣже ѿ вастока мȣсинь брать манши синь цара Баꙗзита сȣлтань Махмѣть са вои скоими и ȣбїи Мȣсию и бисть Махметь васточнимь и западнимь царь. Стефань же паки єдинь самодрьжаць и бисть ва всѣи земли срьбскои. Сȣлтань же Махметь синь Баꙗзитовь поживь ȣмираєть ва Адриановѣ граде.

Синь же єго Мȣрать и Мȣстьфа. Мȣрать ȣбо приѥть царьство. Мȣстафа же на васточнихь владѣшѣ. Посилаѥть же на нь Мȣрать воинство. Мȣстафа же изидѣ на брань изь никѥискаго града и тȣ ȣбиѥнь бисть. Цар Мȣрать же сь дѣспотомь многȣ любовь сатвори.

Потомь же дѣспоть Стефань начеть ногами болѣти и призва нетꙗка своѥго Гюрга и поставлꙗѥть єго дѣспота васѣи срьбсвои зѣмли. Помалѣ же и самь Ѿходить ѿ житиꙗ сего ва лѣто ·҂ѕцлє· (1427) Иȣниꙗ ·ѳі· Бисть же ва таи дьнь ва Белгидадѣ громь страшань ꙗковь же никогда нѣ бисть и т'ма по всѣи нашѣи зѣмли, ꙗко нощь мнѣти и на заходȣ сльнца мало просвѣти се и плачь бисть кѣликь ѕѣло. И положишѣ дѣспота ва монастири светиѥ Троици ва гробници юже самь сазда.

Лист ска. Царьство грьчаскоѥ Калоіѡанна.

Лист скк. При сѣмь Калоїѡаннѣ цари грчьстѣмь, по Стефанѣ дѣспотѣ бисть ва Срьблѥхь дѣспоть Гюргь нѣтиꙗкь єго. Царь же тȣрски Мȣрать ȣведевь прѣставлѥниѥ Стефаново, пришадь ратїю и приѥмлѥть градь Крȣшѣваць и дрȣги градови прѣдаше се ємȣ. Прѣдасть се и градь Голȣбаць. Приходить же и на Новоградь Срѣбрни, и дѣже срѣбро дѣлахȣ, нъ нѣ ȣспе ничтоже и Ѿидѣ царь Амȣрать зимѣ налѣжещи. Ка нѥмȣ же посилаѥть дѣспотъ самирѣниѥ просѣ Ѿставшихь. Онь же по самирѣнию нѣка вазвращаѥть дѣспотȣ. И нѣтачню ѿ сихь раздрѣшениѥ и беда налѣжашѣ Србскои зѣмли, нъ и ȣгарски краль придѣ ка прѣизещномȣ и вѣликомȣ Бѣлиградȣ, єго же по самирѣнию самь деспотъ Гюрагь Ѿдасть ȣстрашивь се ѿ Тȣракь. Симь же сицѣ бившимь лѣпо и намь ѥсть вазгласити сь пророкомь иже Їерȣсалимȣ: Разврьзи Белигаадѣ двѣри твоѥ, сиречь прьвожителѥ твоѥ и сь Єрѣмиѥмь пророкомь ридати ꙗко новаго Сиона запȣщѣниѥ Бѣлграда, где лица веселещихь се, где црковнаа сабраниꙗ и трьжастка и молитви и єже ва окрѣстнаа исхождениꙗ! ванѣзапȣ вась ва мрачность и запȣстѣниѥ бишѣ.

Лист ·скг· (Вь лѣто ҂ѕцли прими царь Мȣрать Солȣнь).

Под том годином само толико, па наставља:

Бисть знамениѥ ва граде (т. ј. Београду) єже изь града вазѣти се частнихь образовь на вазднхь, иже ва вѣлицѣй црькви икони божествениѥ. Бисть же по чинȣ ꙗко же пишеть на второмь пришаствии: царица ȣбо и владичица съ прѣдтечемь са обою странь образа спасова и ·ві· апостоль по шѣсть подобно са обоихъ странь єже имѣхомь ва славȣ и назираниѥ и града се же бисть ва печаль и Ѿставлѥниѥ ȣви!!

Прѣжде же того ꙗко искри вазднхь пȣсти на градь, паки погасошѣ. Прежде же сихь вихарь покровь црьковни Ѿиємь и саврже на землю и доми многиѥ разори и домь сестри Стефана дѣспота. Сїа же знамениꙗ бишѣ не точню єдиного Белграда ради нь и послѣднаго ради запȣстѣниꙗ васеѥ земли срьбскиѥ, єже нѣ по мнозѣ бисть ѿ безбожнихь Тȣракь, ва нихь же бе царь Мȣрать, иже

многиє гради срьвскиє поплѣни Богȣ попȣстившȣ грѣхь ради нашихь.

(Црвеним словима): Ва лѣто ҂ѕцли ходи царь Мȣрать подь Белиградь и нѣполȣчи.

Ва лѣто ҂ѕцмг. Седе на вѣликомь кнѣжени и т. д. говори о мсковском кнезу Василију.

Царьство грьчаскоє пз послѣдниєє Костантиново по Калоіѡаннѣ и т. д.

При сѣмь цари Костантинѣ и при кнѣзи рȣсскомь Василию Василиєвичȣ ва лѣто ҂ѕциз дьнь ·єі· владика Їѡаннь ризански поставлѥнь бисть митрополитомь своими єпископи.

Лист Ѡ ваѕѣтию Цариграда ѿ безбожнихь Исмаилитѣнь єжє бисть ва лѣто ҂ѕцѯа.

Хощȣ нинꙗ глаголати повѣсть єже тачию чловѣки, на и нѣчюставноє камєниє и самиє стихиє творѣть — плакати и ридати и глаголати: Горѣ и ȣвїи єже ѡ разорѣнии и запȣщѣнии царствȣющаго града ѿ безбожнихь Ꙗгарѣнь. Прьвѣє ȣбо сказахомь ѡ нихь ѿкȣдȣ начѣло приимшє и како возвиси се царьство. Прѣванȣкь ȣбо цара Онориноқа Ꙗрканъ. Синь же Ꙗркановь (Орханов) Ꙗмȣрать, иже многиє страни покори на вастоцѣ и на западе. Мȣратовь же синь Баꙗзить. Баꙗзитов же синь Махмѣть. Махмѣтвь же синь Ꙗмȣрать. Сьи ȣбо безакони Богȣ попȣстившȣ за грѣхи наши много насилствова и поплѥни царьствȣющи градь. Тогда же царьствиꙗ скиптри дрьжещȣ Костантинȣ синȣ Манȣиловȣ, по братѣ своємь Калоіѡаннѣ цари, ѡ сльнцѣ и землѥ ва запȣстѣниє и конечноє порабощѣниє положи се ȣвїи! Зачѣло же сего града бисть вь лѣто ҂єѡмд ѿ битиꙗ. Саздань же бисть вѣликимь и равноапостольнимь Костантиномь и обновалѥнь бисть ѿ светихь ѿць иже ва Никеи тїи и наречень бисть Нови Римь, ва иже ѿ васѣлѥниѥ вьса благаа божаствєнаа и чловѣческаа васѣлѥна бишѣ и тогда ȣбо радостна и свѣтлаа вьса васеленꙗ исполнѥна растѣшѣ и множашѣ се и васеми добрима цвѣтѣшѣ и сиашѣ ва васехь градехь ꙗко же сльцѣ. Не тачию чловѣци на и аггели зрѣщѣ радовахȣ се и Богь ȣбо прославлꙗємь бивашѣ и владичица Богородица застȣпашѣ и свети многи Бога молѥхȣ прѣбисть же сьи красни градь расти и разширає се ѿ прьваго Костантина цара до послѥднаго Костантина цара сина Манȣилова лѣть ҂арзі. Ва его же лѣта постижѣ савршити се и запѣчатлити злии грѣхь ȣвїи мне! И васа тогда того града благаа бѣзь вѣсти бишѣ и пѣлинь божїа сȣда нѣтачию на царствȣющи градь, на(о) и на самаго послѥднꙗго Костантина цара и на всѣ сȣщеє ва области его излиꙗсѣ при сѣмь же Костантинѣ, нѣ радостнаа нъ горѣ и ȣвїи васи вазивахȣ приємлѥмȣ градȣ ѿ безбожнихь Ꙗгарѣнь: овн ȣбо ȣтробами прѣсѣкаѥми, овни же мачи пробадаѥмии и инн же главами ȣсѣкаєми и младеніци о камень и о стѣни разбиваєми. И свѣщениє црькви и честниє икони и светихь мощи раздробꙗлꙗеми и огню и водѣ прѣдаваєми. И светиє и многоцѣнниє сасȣди ва простиє сасȣди прѣтвараєми. Улицѣ же рѣки напльнишѣ се кристиански крвии и морскиє вали очрьвлѥнишѣ се ѿ крьви и самаго цара Костантина ꙗко ни глава ни тѣло обрѣтѣ се и тако вась царствȣющи градь кон(а)чномȣ порабощѣнию прѣдають и вѣликȣю црьковь прѣмȣдрости божиꙗ слова на нѥє же саставлѥниє самь Господь Їсȣсь Христось и аггели его поспѣшаствовашѣ великомȣ Иȣстинианȣ, и сам ȣбо вѣлики храмь осквринишѣ бѣзакони имѣ чисто прѣтварають. Прѣдѣли же єѥ малиє цркви єже на неи бешѣ на васакь дьнь светимь, храми сїихь васѣхь разбивають, ва дрȣгихь же церквахь ѕвѣри поставлꙗють бѣзаконии ихь же нѣмощно словомь прѣдставити, царьство благочастивоє сатварають тамноє и бѣзаконноє царьство. Ѡ вако сатрьпѣ зѣмлꙗ такова како слнцѣ сїати нѣпрѣста, како лȣна нѣпрѣложи се ва крвь, како звѣзди нѣстадошѣ! Ѡ како прьвїи ва царѣхь, благочастиви Костантинь нѣподвиже владичицȣ Богородицȣ и васѣ светиє ȣмолити Бога ѡ людѣхь сагрѣшившихь и ȣставити такови гнѥвь сȣда божиа, ꙗко же нинꙗ видети ѥсть царствȣющи градь: поправь и раскопань и пожежень огнѥмь; васѣмь ȣбо благочастивимь достоино сльзамь видениє, ꙗкоже виноградь его же озоба вѣпарь диви изь лȣга пришадь, нѣ тачию єдинь сьи царствȣющи градь на(о) многиє благочастивиє дрьжави и царствиꙗ многа: грьчаскоє и бльгарскоє и срьбскоє и арбанашкоє и босанскоє, прѣжде же сихь землю обѣтованȣю и свети градь Їерȣсалимь и ва нѥмь црьковь свѣтаꙗ свѣтихь ва свои трѣбникь прѣтворише. Тачию нѣсмѣють прикоснȣти се вѣликиє црькви свѣтаго Васкрьсѣниꙗ Господниꙗ, идѣже ѥсть гробь христовь. Тамо ȣбо ва вѣликȣю сȣботȣ и на васкрьсениє господниє попови православнии сь патриархомь поють светȣю слȣжбȣ, свѣть же небеснаго огна тамо обрѣтають на гробѣ господню; нѣ подобнь зѣмланомȣ огню: на свѣтла ѕело и дивнь. Посилають же того огнꙗ и Єгипетскомȣ сȣлтанȣ, за єже знати его прѣдь нашимь огнємь и сего ради боєть се коначномȣ потрѣб-

лєнию прѣдати монастирь црквомь Васкрьсеннꙗ и животворѣщаго гроба и порѹчѹє црькви и прѣстоли патрнаршиские и ѿ сѣго имами надеждѹ ми православни, ꙗко подоволнѣмь наказани нашего сагрѣшениꙗ, пака васѣ силни Господъ погрѣбѣнѹю искрѹ благочастиꙗ ꙗко ва пепеле ва тме злочастивихь властѣи важежеть ѕело и попалить измаилите злочастивихь царствиꙗ, ꙗкоже трьние и просвѣтить свѣть благочастиꙗ. И пакн вазтавить благочастивие цари православниꙗ.

Ва лето ҂ѕцѯв (1454) плени царь Мехмедь Срьблю и расипа Островицѹ.

Ва лето ҂ѕцѯг (1455). Приии царь Мехмедь Ново брдо и Призрѣнь и Бихорь и дрѹге градове и множаство рода христианскаго порази.

Ва лето ҂ѕцѯд (1456) ѹхвати Михаило Свилоєвичь дѣспота Гюрга ѹ Кѹпилникѹ и свєза его ѹ Белградѹ. Ва лето разби Ѻнкѹль воєвода цара Мехмеда подь Белиградомь Июлиꙗ ·кв·

Ва лето ҂ѕцѯє (6965 = 1457). Прѣстави се Гюргь деспотъ дек. кд. (Ово значи да је Ђурађ умро данашње 1456 године).

Ва лето ҂ѕцѯз (6967 = 1459) Ноемвр. ·и· поробишѣ Тѹрци и ѹжегошѣ монастирь Милѣшевѹ сеже бисть ва дни херцега Стефана. И ва то лѣто приими начѣлство срьбское Михаило Якоговнѣ Феф. ·г· бивши воєвода вѣлики деспота Лазара и господство вакѹпѣ са госпождомь Єленомь дѣспотицомь и са Стефаномь братомь дѣспота Лазара и низложень бисть Михаило мца Марта ·ка·

Ва лето ҂ѕцов (6972) приии царь Мехмедь Боснѹ и ѹхвати кралꙗ Стефана.

Ва лето ҂ѕ а і (7014 = 1503) Прѣстави се Їоаннь дѣспоть Дек. ·і· дьнь.

Ва лето ҂зкд (7024 = 1516) Прѣстави се Маѯиль владика, брать Їоанна дѣспота, Генв. н і. Сьи сѹть Стефана дѣспота егоже ослѣпи тѹрски царь са братомь его.

Ва лето ҂з к є (7025 = 1517) Царь Селимь шахь приии градь Мисирь зовоми Єгипть.

Ва лето ҂з к ѳ (7029 = 1521) Царь Сѹлеимань приии градь Белиградь и инне окрьстние градовѣ.

Ва лето ҂з л д (= 1526) Приии царь Сѹлеимань Варадинь на Дѹнавѹ и поиде на Ѹгрѣ на Лаѹша крала и ѹби га на Мѹхачѹ и приими Столни градь его Бѹдимь и васѹ землю ѹгарскѹ расипа лѣто ·҂з м ѳ·.

Ва лето ҂з о в (1564) Приии царь Сѹлеимань Сегеть, тѹ и конць приемлеть.

Ва лето ҂з ѯ а (1553) Приии Ахметь паша Тамишварь.

Ва лето ҂з р г (1595) Синань паша сажеж мощи свѣтаго Сави прьваго архиепископа срьбскаго изь монастира Милєшева, ѿнѣсе ѹ ковчег позлащенѹ и сажеже на полю Врачарѣвѹ близь Белграда.

Ва лето ҂з р є (1597) Приии царь Мехмедь градь Єгарь.

Ва лето ҂з р л (1622) Ходи царь Османь на Лѣха на Каменицѹ градь и нѣполѹчи ничто. Тамо же и загибе царь Османь нѣзнамо ѿ кого или како.

Ва лето ҂з р м з (1639) Ходи царь Мѹрать на Багдатъ зовоми Вавилонь и приии его.

Ва лето ҂з р н г (1645) Начѣть задарска воиска и воевашѣ леть ·кє· при царѹ Ибрахимѹ и при синѹ его царѹ Мехмедѹ и мало полѹчишѣ, тачию похарашѣ мирнѹю землю.

Ва лето ҂з р ѯ ѕ (1658) Ахмедь паша Кѹприлиꙗ вѣзирь приии Єновѹ.

Ва лето ҂з р ѯ ѳ (1661) Али паша и седии Ахмѣтъ паша приимишѣ градь Варадь и многѹю землю покорише подь Варадъ.

Ва лето ҂з р о в (1664) изиде везирь Ахмѣтъ паша Кюприлићь са многою воискою и приии градь Хѹѣварь и прѣзиме ва Белгиадѣ.

И ва тѹ зимѹ ꙗви се опажата ѕвѣзда мца Дек. ·є· и многи дни прѣбисть.

Ва лето ҂з р о г (1665) Таижде вѣзирь Кюприличь поиде на Нѣмца и тамо не полѹчи ничтоже побѣдишѣ во еговѹ силѹ и градость и мнози вои его погибошѣ и плѣнени бишѣ и ва рѣцѣ Нѹри потоплиени и вазврати се посрамлєнь.

Ва лето ҂з р о ѕ (1668) Таижде вѣзирь Кюприличь Ахметь паша поиде на Крить зовомь Кирить и воева три лѣта и вазѣт градь Кирить.

Са стране косо написаво: И сатвори мирь са Млѣнтиомь.

Ва лето ҂з р п (1672) поиде царь Мехмедъ на Лѣха и приии градь Каменицѹ.

Ва лето ҂зрчв (1684) поиде сѹлтань Мехмедь на Нѣмца и приде ва Белиградь и посла вѣзира

подь Бечь са множаствомь безчисльнимь Ꙗгарѣнь и Татарь и Ꙋгровалахь и Маџарь и прочихь и Ѿтꙋдꙋ вазврати се посрамлюнь и приде ва Белиградь са малими вои. Царь же разꙋмевь погибель вои своихь вазврати се ва Ꙗндринополь и посла ва Белградь и ꙋдави вѣзира и принесоше емꙋ главꙋ ва Ꙗдрианополь и то лѣто примишѣ Нѣмци многе паланке тꙋрске и градь Острогонь разсипаше. Тогда бистъ вѣликь морь ва оставшихь воехь тꙋрскихь, на распꙋтнахь бо лѣжахꙋ тѣлеса мртвихь нѣпогрѣбенна. Такожде и по градовѣхь испленени бѣхꙋ ꙋлицѣ мртвихь, нѣ бо бѣ погребающаго, нъ свѣзавше за нозѣ влачахꙋ ихь ва водꙋ дрꙋгие же помѣтахꙋ по смѣтлищохь ꙗкоже псе смрьдѣщее.

Ва лето ҂зрчг (1685). Примише Нѣмци тꙋрски градь Баацьь и вѣлики градь Пѣщꙋ и многе дрꙋге паланке опꙋстишѣ и градь Вировитницꙋ ꙋзѣше и подстꙋпишѣ подь вѣлики градь Бꙋдимь и бишѣ га дни ·рк· и много злаа сатворишѣ емꙋ нъ нѣпримишѣ его.

Паки на лѣто поидѣ серьскиерь Шѣитань Ибрахимь паша на Нѣмца и вазврати се побеждень и приде на Осѣкь и обрѣте га побѣждена Ѿ Зриновића. И прииде ва Белградь и тꙋ ꙋдавлюнь бисть царѣвимь повѣлюниюмь. То лѣто примишѣ Нѣмци многе градове тꙋрсве: Ꙋѣварь и Ꙗрать и Игаль и Сонлꙋвь и Сарвашь и Чонградь и пожѣгоше варошь Сегединскꙋ.

Приде нови сѣрьаскиерь изь Цариграда Ѿ цара и поидѣ ка Тамишварꙋ и са нимь Кꙋрꙋць бегь Маџарь ва еже вазкратити Ꙗрать.

На жалост овде се превида текст. Даље иде друга рука и говори, са свим о другим стварима.

О Євагри философе.

Лист сла· Ва Ꙗлеѯандрии нѣки философь итд.

О человѣцѣ иже милостию и блꙋдь творашѣ.

Ва царьство Лава Ѿ Исаврие итд.

Цвѣти дарованиомь и дарь любави.

любовь вѣрна са радостию и чистимь срдцѣмь и т. д.

Између осталих навода разних мудраца и философа има: Ꙗристотѣль рѣче: Нагь родихь се ва мирѣ семь и видѣхь злаа и благаа и ва конци ꙋзрѣхь ꙗко ничтоже есамь, или: Платонь рече: егда хощѣши вазлюбити человѣка прьвое искꙋси его и егда искꙋсиши его тогда вазлюби его чистимь срдьцемь или Ꙗристотель рече: любви подобаетъ сицѣ человѣка егоже любиши, вазлюби же и благое емꙋ. Любви иже любитъ человѣка нѣкое ради Ѿ него потрѣби, сиа любви нѣсть потребна дрꙋгꙋ твоемꙋ тачию тебѣ самомꙋ, или: Сократъ рѣче: Ни единь дѣлатель болїи ꙗко же дѣлаеи любавь, или: Платонъ рече: Иже ва всегда любетъ злие похоти, подобно имь есть глаголати бꙋи слѣпии дѣлателие, попечениа мнозѣ ва всегда и правѣдно есть ꙗко да любви лꙋкава нѣиматъ благодати любве нь да иматъ мрьзость лꙋкавствиꙗ и т. д. изреке грчких философа, Тулија Цицерона и многобројних других писаца.

Ѿ дарѣ любви.

Дрꙋга повесть подобна семꙋ о дрꙋжаствѣ Диодора Сикилискаго.

Лист сли. Злоба и зависть.

Злоба жалости.

Жалость ꙋбо есть злоба радости ꙗко же Магропие глаголеть: есть же ва двоихь вещѣхь. Прьва ꙋбо есть егда человѣкь жалꙋеть о нѣкои вещи вѣлицѣи, еже пачѣ сили его. Сиа же глаголеть се чиста жалость. Второе же есть ꙗко человѣкь разꙋмни никогда безь работи не биваетъ ...... Варварить рече Ꙗлеѯандрꙋ стоещꙋ и никто же смеꙗше глаголати емꙋ: иниꙗ дрьжимь есть ва четвероноѕѣ и т. д.

Дарь смѣренню.

Смѣрение есть и т. д. за овим додаве изреке на пример, Барбарит рече: мирь есть вишѣ васакаго богатства и васакаго благородниꙗ мира сего. Платонъ реча: имѣи любовь са радостию а са злобою имѣи враждꙋ и т. д.

Злоба гнѣва.

Гнѣвь, глаголеть Ꙗристотель есть злоба срдцꙋ и дꙋши и исꙋшаеть крьвь Ѿ срьдца человѣкꙋ и Ѿ гнева крькь мꙋтить се человѣкꙋ и срдце ва зло вазвращаеть се и Ѿ трѣхь сихь вѣщеи Ѿ гнева и Ѿ бꙋнства и Ѿ злоби многа зла приходеть. Ѿ гнева и зависть приходить и нѣимать сложениꙗ никогда ни са единимь человѣкомь на васѣгда враждꙋеть са всѣми и разорение есть любви и т. д.

Дарь милостинни.

Жалость есть простити грѣхъ сагрѣшившомꙋ ти, и идѣже видиши человѣка сагрѣшающа накажи его и ꙋтѣши обидимаго и моли Бога за нь . . .

Видие рече: Аще би человѣкь нѣ согрѣшаль милости не би трѣбоваль и т. д.

Злоба немилости.

Немилость юсть велие зло милости и т. д.

Царь щедротамь.

Щедротство юсть да не бѫдеть человѣкь скѫпь и т. д. Катонь рече: вазлюби дрѫги и бѫди добрь приатѣль да не придеть на те пагѫба и т. д.

Злоба скѫпости.

Скѫпость юсть злоба и т. д.

Дарь наказанию.

Наказание юсть ꙗкоже мѫдри и т. д.

Злоба лицѣмерию.

Лицѣмерие юсть злоба и т. д.
Катонь рече: Єгда славить те человѣкь нѣ приемаи ва ѫме и о инѣхь вещехь не вѣрѫи томѫ человѣкѫ и т. д.

Благодать прозрѣнию.

Прозрѣние юсть, иже егда человѣкь хощеть начѣти нѣкоде дѣло да смотрить каковь имать бити конць и т. д.
Алеѯандрь рече: Нощь сего ради бисть да сматраеть человѣкь что сатворить чрѣзь дьнь. Аристотель рече: минмошадшие вѣщи дають ѫмь человѣкѫ: лѫчше юсть постидити се прьвее нѣже ли каꙗти се послѣдже. Феопраѯь рече: ни едино дело можеть противѫстати скорости и т. д.

Злоба безѫмию.

Бѫиство юсть ꙗкоже глаголють Платонь итд.

Дарь правдѣ.

Правость юсть ꙗкоже глаголють Андроникь и т. д.

Злоба неправдѣ.

Неправда юсть зло и т. д.

Дарь вѣри.

Простость юсть вѣра ꙗкоже глаголють итд.

Злоба невѣрию.

Неправда юсть сапротивна и т. д. Платонь рече: о трехь вѣщехь тѫжить дѫша моꙗ: властелинь егда обнищаеть и честнь егда ва безчестие придеть и егда бѫи мѫдромѫ досаждаеть и т. д.

Дарь истинѣ.

Ѿ истинѣ глаголють Авгѫстинь и т. д.

Злоба нѣистинѣ.

Лажа юсть сапротивление истинѣ и т. д.

Дарь крѣпости.

Дарь крѣпости юсть, ꙗкоже глаголють Имагропие, ва три вѣщи. Прьвое юсть крѣпость тѣлесна Ѿ юстества и т. д.

Злоба крѣпости.

Терезие рѣче: Аще хощѣши бити безь страха, пѣци се добрѣ и глаголи мало и т. д.

Злоба вьзношѣнию.

Вьзношение юсть и т. д.

Дарь саставѫ.

Саставь юсть иже аще и т. д.

Злоба нѣсаставѫ.

Несаставность юсть злоба и т. д.

Дарь смотрѣниꙗ.

Смотрѣние юсть, ꙗкоже рѣче Тѫлие, сила мирѫ ꙗко да нѣсотворить дѣло свое кромѣ правди и т. д.

Злоба нѣсмотрѣнию.

Нѣсмотрѣние и т. д.

Дарь смѣреномѫдрию.

Смѣреномѫдрие юсть ꙗкоже рече Оригень, ꙗко да поставиши ѫздѫ похотемь и т. д.

Злоба високомѫдрию.

Високомѣрие юсть злоба и т. д:

Дарь вадрьжаниꙗ.

Великь дарь юсть вадрьжание и т. д.

Злоба обидѣнию.

Обидѣние юсть злоба и т. д.

О чистотѣ.

Євнѫшество юсть и т. д.

Злоба блѹдѹ.

Блѹдь ѥсть злоба чистоти и т, д.

Дарь мѣри.

Лист. сов. Мѣра ѥсть ѩкоже глаголєть итд.

Ѡ єлинскои грамати.

Испрва ѹбо Єллини нѣимѣхѹ єзикомь своимь граматѹ нь писахѹ фининѣнскимь, послѣди же пришадь философь Паламидие и сатвори имь азьбѹки словь числомь ѕі. Потомь же Кадонь Милитєсинь приложи три слова. Потомь же Симонь приложи два слова. Потомь же Пикари приложи три слова. И тако сабрасе слоњь кд. Потом же нѣкто Граматкь ѕ. двословнихь словь приложи.

Правило повѣлѣнноє Ѿ аггела великомѹ Пахомило прѣдавати инокомь ва кѥлиѩкь на всакь чась.

Толкованиє нѣѹдобь познаваємимь рѣчємь ва писани понѥже положени сѹть рѣчи ва книгахь Ѿ начѣлних прѣводнихь ово словенски, ино срьбски, дрѹгаа бльгарски и грьчаски ихже нѣѹдовлише се прѣдложити на словѣнски.

Прьво глаголєть в ан ь мню присно, ва всѣгда ѥстєство каковомѹ ѥсть количєство мѣра ѥсть и т. д. ређају се све мислене речи н. п. р. хѹдожєство, ѱалтирь, сионь, савоть, ѹмь, тимпань, ємманѹиль = с нами Бог.

Маранаѳа = Господь приде. Анаѳѣма = отлѹчєниіє и т. д.

Лист сод (274) Стихови изкраиниє Ѿ различнихь книгь свєтаго Іѡанна златоѹстаго.

Прѣждє васѣхь бои се Бога и присно поминаи єго ва всєгда и т. д. На листѹ ·спг· вели: Єллинь философь Аристотєль рѣчє: Истинноє слово Ѿчєє саходить и ва землю облачить се и свѣта разѹмнаго васѹ землю испльнѩєть. Ѳѹкидидь єллинь рѣчє: Бѣ ѹбо Богь свѣть разѹмни и спасєниє и свѩть са разѹмомь. Сократь рѣчє: Азь чаю нѣприкосновєнномѹ родити се Ѿ дѣви и та васкрѣсить мрьтвиє и дѹхь всѣмь и т. д.

Лист спд (284) ѿ васпитани дѣтєи.

Ижє ва свѩтихь отца нашєго

Іѡанна златоустаго ва общѹю ползѹ родитєлємь же и дѣтємь.

Первимь свѣтимь подражати и т. д.

Лист тз (307) Сасвим другом руком иде овај надслов:

Послѣдованиє раздорѹ латинь Ѿ православнихь христиѩнь сложєниє грчаскимь єзиком Ѿ прѣмѹдраго Маѯима ієромонаха пѣлопонскаго и ѹчєника свѣтѣишаго папи Алєѯандрискаго Мєлєтиѩ пигана прѣвєдєнноє на словѣнски єзикь Самѹиломь ієромонахомь Бакачикєємь ва свѣтѣи гори Аѳона ва скитахь свєтиє Аини, ѩко многословщиє начѣлство папи римскаго вина ѥсть раздорѹ цркви.

Слишитє православни и т. д.

Ова расправа почиње се на 307 листу, а свршава се на 389 листу.

Даље у овоме зборнику опет сасвим друкчијом руком исписани су чланци под насловима.

Листови су нумерисани бројевима почињући од *а* тако, да је нов писац писао ове чланке или у овоме зборнику или засебно па после придружене овоме зборнику.

Лист а (1) Клѹчь Ѿ поѹчєниѩ и притчихь ка православнимь христиѩномь и благочастивимь єжє ѥсть корєнь благочастиѩ имжє словєси приводєтсє Ѿ смрти ва животь.

За овим долази садржај.

Лист а (1) Наказаниє ѡ послѣднихь царєхь благочастивихь и нєчєстивихь.

Лист ѕ. О антихристє да скажѹ.

Слово Соломѹново са поѹчєниємь и наказаниємь.

Вапроси и Ѿвѣти свєтаго Аѳанасиѩ.

а) Вапрось: коиємь образомь Богь хощєть сѹдити мирѹ?

Ѿвєть: Сириѩнскиємь и т. д.

Лист и (8). Слово свєтаго Іѡана Златоѹста ѿ покаѩни и ѿ исходє дѹши Ѿ тєла.

Ѡ любимци мои єлици живєтє и т. д.

Лист ді (14). Слово свєтаго Єфрєма Сирина ѿ раскаѩни и ѹмилєни полєзноє.

Ѡ дѹшє оубви мнє ѹжико моѩ! Ѡ горє сѹпрѹжницє моѩ и т. д.

Лист зі (17). Тоєждє слово ѿ покаѩни и ѡ наказани.

Ѡ человєчє васприєль єси Ѿ Бога разѹм итд.

Лист иі (18). Ижє ва свєтихь Ѿца нашєго Єпиваниѩ архиєпискѹпа кипарскаго слово ѿ житии христиѩнсцѣмь.

Єлици хотєть благочастиво жити и т. д.

Лист није обележен: Слово свєтаго Исидира ѿ наказани.

Кои градь носить Ѿ грєха забрало и т. д.

Лист л (30). Протолкованиє ѡ Адамє, Іѡана Богослова.

Вазидє Богь на горѹ Єлєонскѹю са ѹчєники своими и т. д. У истом „слову“ долазе „вапроси“ и „Ѿвети“ на пр. Кои человєкь болшѹ благодать

обретаеть предь Богомь. Ѡветь: Строещи милостиню и т. д.

Ма. (41) Повесть ѿ светыхь ѿць ѡ Мойсе бившиимь ва гори синаисцеи потомь шадь и бисть Евреинъ.

Сказа намь неки ѿ ѡтаць глаголе: иниxь неки живеше и т. д.

Нв (52). Слово Iωанна Златоустаго ѡ суде и ѡ второмь пришастви Господни. Ѡ сльзаxь и ѡ любви. Егда помену ωкаинна душе и т. д.

Ns (56). Слово ѡ старцу кои презре Христа ико нищаго чловека.

Бе некто киновиарxь иже славу многу ѿ чловекь и т. д.

Лист ꙁ҃ (60). Ѡ некои отроковици светои и целомўдренои.

Авва Данилъ вазиде ва Алеξандрию са оученикомь своимь и т. д.

Причта светаго Варлаама ка Іоасафоу.

Пѳ. Прошвленіе светаго Макарии ѡ оуxищреніи диаволскомь.

Иногда убо ходе светы Макарие и т. д.

Че (95). Слово Танкиша цара о провиденію сновь.

Беше ва ерихоне царь именемь Танкишь итд·

Ту цар прича 12 снова философу Мамеру, а овај му их толкује.

Лист о (70). Посланіе Господа нашего Іисуса Христа·

Са небесь светие епистолие и т. д.

Лист ов (75). Епифаниы миниxа презвитера: ѡ знамени права и образа же и вазраста пресветие владичици нашеи богородице и присно дѣви Марие.

Беше отлучено место ва xраме и т. д.

Лист оѕ. Наказаніе и поученіе Спанево.

Чедо мое сладкое и срдачное, кость ѿ кости мое и т. д.

Лист (84). Слово светаго ѿца ншего Агапина.

Ѡтаць нашь Агапие и т. д.

Лист ч. (90). Сказаніе ѡ премудрости светиxь Григориы, Василиы, Iωанна.

Григорие рече: Коы премудрость и т. д.

Лист чв (92). Наказаніе ѿ саборе ·ꙁ҃·

Лист чд (93). Слово иже во светиxь ѿца нашего григориы чюдотворца и епискупа, вапроси и ѿвети.

Вапрось: Кто бисть први пророкъ?

Лист чѕ. Светаго Григориы епискупа слово ѡ ·л· Сребрницеx июдинеxь.

Иже ваземь Июда и т. д.

Лист (207). Слово светие Богородице ѡ Успеніи ее. Виденіе Григориа епискупа и чудотворца како придоше ·г҃· Епискупа, ·ѯ҃г· Апостола на ωблацеxь, иже рече Христось апостоломь тако подобаетъ вамь на васако лето приxодити ва праздникь ·н҃· ва Ієрусалимь.

Ва ·еі· месеца августа послань бисть арxаггел Гавриль и т. д.

Лист ра. Сказаніе и повесть како имать Венетиы светие моици.

И како пренесени бивше ѿ васее страни и гради ωви ѿ Ієрусалима, друзи ѿ Цариграда а иниxь ѿ срабские и благарские земли и т. д.

Лист ·р҃г· Виденіе пророка Еремие и вапрошеніе цара ѡзиы ѿ страшнаго суда. Вапрось први.

Еремиы глаголеть ка цару ωзию: Чедо ωзиы! Слиши глась мои и т. д.

Лист р҃е. Светаго ωтца нашего Григориы чудотворца слово ·а҃· о цареxь xалдеискиxь иже придоше на рождаство xристово ва Витлеемь.

Сиxь три царие беxу звездочатьци и т. д.

Лист ·рѕ· Тогожде Григориы епискупа ѡ житіи светаго Іωанна Крстителиы.

Светы Іωань Крститель господинь пророкь живеше многими лѣти ва пустини и т. д.

Лист ·ри· Повесть светаго апостола Луки.

Светы апостоль Лука и т. д.

Лист ·ри· Вапрошеніе и повесть ѡ ·д· рекаxь. Ѡветь.

Лист ·рѳ· Слово светаго арxиепискупа Ѳоми ѡ седмь веселиы пресветие владичице наше Богородице и присно дѣви Марие.

То се утешила на земли и т. ».

Друrие ·ꙁ҃· веселиы що е имала пресвета богородица на небесеxь.

А. Чистотомь девства и т. д.

Лист ·рі· Месеца Ѡктомриы ·л· паметь иже ва светиxь и ва блажениx части великаго и ва милости и свещеннаго и богоноснаго Стефана правещаго скиптри и кралевства васеи срьбские земле и поморские.

Стефань. Ва славе славу стежа преславнѣю — Стефань.

И венцемь вечниие венце наслѣдовал на небесаxь.

Ва ·л· Ѡ житиы исxодить статие приемлеть небесни степень божаствени Стефань.

Сь иже ва светиxь и ва благочасти велики и ва милости богаты ни светиликъ подъ спудомь крити се нѣ свети на свещенице добрими дели иxь и по господнію словеси славещиxь ме православлю. Сам же свети нами речени равножитию аггелскому бивь и аггелскому сподобльеть се ωбразу именемь

нарицаеть се Θеѡктисть, ѿ житиꙗ же исходить и паче трȣдовь ва премирна селениꙗ, имь же и рачитель бивь. Ть трȣди плодь своихь сабрати рȣкоети. Свети же мощи его погребают се са васакою частию и ѱалмопениемь ва храме светаго великомȣченика христова Георгиꙗ, иже ѿ прародители его сазидань монастирь ва месте нарицаемь Рась. На ѡ҃ христе и бездно сȣдбамь неизреченна промисалъ самотрениꙗ твоего ꙗкоже иногда ѿ тврдаго и жестокаго камене источилъ еси сладкие води ва пȣстини людемь израилитскимъ, сице светие его мощи сȣхие и змажливие мироточивие намъ подалъ еси ѡ҃тачаствȣ его благоȣханиꙗ и целби своимь людемь неѡ҃скȣдно подавае. Тако весть Богь свое ȣгодники славити, праведници бо ва веки живȣтъ. Зде же с а с т а в и м ь течение словоѡ за брата светаго настоещими да тржаствȣемь и слово да п л е т е м ь. Божаствени Стефань, иже изь детска именоваше се Милȣтинь, по истине миль беше Богȣ и чловекомь, на(о)за еже томȣ прекрасное Богȣ ꙗвлꙗше се ѿ юности ꙗко царскои ȣтвари рогь савнше излиꙗ на царски врьхь его масла по древномȣ давидȣ и венцемь и именемь ȣвезе(?) главȣ его венчанииx же именȣет се Стефань. Са ȣбо вишереченни мȣжь многь ꙗвлꙗше се ва благочасти богобоꙗзнивь, нищелюбивь, мȣжаствомь преȣкрашень аще инь кто. Коликихь похваль и достоинь Стефань дивни, Стефань сладки, богомȣдри, богоносни иже доблестави ва васаки ѡбретесе ва земномь воинстве ȣдивлень и мȣжаетвомь сказа се, праведою и верою ȣкрашаемь, милостию и щедротами нищихь ȣбожда. Храми божаствение по васȣдȣ наздае по коемȣждо мȣжа сего добродетель не леть юсть глаголати. Ȣдажеть бо повести преемъ ѿ многихь мала васпоменемь. Саи же познакше домь благочастиꙗ премȣдрости скровище, милостиние богатство, цркамь саздатель неситань. На санисцеи горе идеже боговидаць моѵсеи зреше кȣпинȣ ѡ҃гнюемь горещȣ и неѡ҃палꙗемȣ, множаствомь богатства домȣ пресветие богородице приложивь и ȣкрасивь и ва тоижде лавре, ва име првомȣченика архидꙗкона Стефана, ѿ ѡ҃снованиꙗ часни храмь ваздвиже и ȣкраси. Вь светем же граде идеже волние страсти владика нашь подьеть божствение цркви ȣкраси и ѡ҃дари и безплотнимь ѡ҃ ѡснованиꙗ частнȣю обитель ваздвиже и светло ȣкраси и ѡ҃дари иконостаси. И приложи еже ѡ҃ нȣжди потреба жити и питати се. Ва Константинове же граде кто изречеть еликихь сазда и наз'да божественние цркви. Храми страним на ȣпокоение и болнимь васанабдение и исцеление ꙗко и до данась сȣщимь тамо видимо юсть, ꙗко неименовати се ни единои прежде бившимь безчисланимь болницамь разве светаго кралꙗ. Многие ѿтȣдь благодети присовокȣпивь и своеи главе сȣгȣби венець наложивь ѿ милости божие. Ва горѣ Аѳонисцеи не бити ни единомȣ монастирȣ его же не ѡ҃дари и приложи сасȣди црковни и васакими богатними потребами иже на нȣждную потребȣ питати се, еже ѿ прародителеи его сазиданихь. Монастирь нарицаеми Хилендарь ѿ ѡ҃снованиꙗ ваздвиже, црковь ва име пречистие и васесветие богоматере, еи же (ѡ)тачаство нигде же ꙗко васемь зрещимь ю ва ȣдивление и чȣдо привлачити пиргови же и васацеми оуврьдивь ѡ҃граждении. Црковь же и ѡ҃битель инокомь ва име Господа Бога нашего Ісȣс Христа сазида вазнесениꙗ, и преславно ȣстрои тврдини стенами ·и· пиргови ȣтврдивь прилежещь ва краи мора, идеже више реченнаго монастира Хилендара пристанище биваеть. Метохи же и пиргови обилно оустрои преждереченимь монастирѡмь иже ȣтврди и до данась, ꙗже ѡ҃ нȣжднихь потребахь жити и питати се.

Ва славномь же и ва великомь граде Солȣни прекраснȣю обител сазда, црковь же преславнȣю пресветеи Троици ва всегдашнее Богȣ славословие сатвори. Храми же величанствомь и добротою оустрои, ꙗко не бити таковимь ва томь же славномь градȣ. Гробь светаго великомȣченика Димитриꙗ оукрашаеть златими и сребрними ва ѡ҃браженни(?) даскамиі. Такожде и сасȣди црковними и иними богатими потребами. И по васеx прочихь монастирахь неѡскȣдань богатодатель ва семь познаваше се.

Сь и ва словȣщимь градȣ Сехерȣ частнȣю ѡбитель сатвараетъ частномȣ пророкȣ Предтечи и Крстителю Їѡаннȣ частни ликь иночасни саставлꙗеть ва всегдашнее Богȣ славословие.

Сиковь же та мȣжь познаваше се втори Їѡсифь неоскȣдни богатожитодатель. Онь же домородним и строителомь беаше. Сам же не токмо своимь на(о) и тȣждимь иноплеменикомь неоскȣдань богатодатель беше, дагли рȣки свое простирае. Нигде же градь и страни иночаскихь саставлени обители иде же неосхȣдни и преобилни богатодатель васемь показоваше се. Са ꙗже сице ва тȣждихь странахь. Ва своеи же земли ѿчаства своего кто изьчатеть и изглаголюеть божаствениx церкви созданиꙗ? Храмъ частань богови себе сатворивь. По семь же божаствение обители неситно богови саделае. Аще поединомȣ начнȣ ва повесть предлагати постигнетъ ме лето споведоющихь, нȣжда же приклачить, иде же светихь его м о щ и л е ж е т ь. ѿ сихь ѿчести васпоменемь. Сатвори же лаврȣ ва име

првомꙋченика и архидꙗкона Стефана ва месте преизреченнимь и ꙋдобреннимь, еже и тꙋ истичающихь бесчисланномь врꙋщи(х) водь именова се Баньска. Кто изречеть или исповесть таковие ѡбители прекрасное и предивное састроение? Божаственꙋю црковь прекраснимь мраморнемь оуапастривь, златомь же и сребромь безчисланно божаствение икони вашбража, не такмо икони. но и стени златомь оукрашение. ѡ трапезе же и ѡ прочихь келиꙗкь и васѣхь монастира саставленны и ꙋкрашенны аще повединоне коеждо чина ва повесть предложимь, многимь неверная вазнепщꙋет се ва противна рекь: нигде же таковеи красоте и светлости истакмение, еже васакь ꙋмь и видь ва ꙋдивление и чꙋдо привлачить.

Малемь же нась слово немимотече, идеже прародителие его светы и мироточивие и чюдотворение мощи лежеще глаголю, иже васхити и ва божанственнихь велико мироточиваго Симеѡна и чюдотворца Сави. Гробь ихь светихь безчисланимь же златомь и сребромь дащице вашбражае ѡковавь и преславно ꙋстроивь. Кандила же и поль-кандили преизобилно златими и сребрними божанственою црковь светю ꙋкрасивь священними сасꙋди и иними различними потребами богато одаривь, ꙗко васемь зрещимь ва ꙋдивление презелно и чꙋдно привлачить. Васемь непщꙋющимь ꙗко ва дни светаго безмерномꙋ златꙋ же и сребрꙋ само ѿ себе ѿ землие издавающи се божанственомꙋ гласꙋ иже пророкомь глаголави: мое сребро и мое злато на нелихонищемь, иже сие зле превращающимь ꙗко же и велики Василие нась наꙋчи. Чрплющеи се источници веще истикаеть и подаетъ, небрегомиже сагнивають се. Соломꙋнь же рече: даеи нищꙋ Богꙋ ва заимь даеть. Песаннопевашь же: блажень мꙋжь вась дань милꙋе и дае, таков же всакь мꙋжь познаваше се правдою, кротостию, милостинею, щедротами васакими добродетелми сиꙗе. По Їовꙋ ѡко слепимь, рꙋка нищимь, нога хромимь, ѡтаць сиримь, васакомꙋ вась биль єсть и надь царствами иже доле влекꙋщими царствовавь. Темь царствомь земльнимь царство небесное изменивь и славою славꙋ преславнꙋю искꙋпивь. Богатствомь богатство некрадомое васприетъ и васе богови бивь и ва габокою старость и ва мꙋжа саврешенна преподобна же и света добре люди оупасе и скиптри царствия праве леть .в. на четири десетимь, равно же сихь монастирь божаственихь сазда. Цркови светло ꙋкрасивь и васако и различно своинставно имена нарекова. Єпискꙋпие же и митрополие инокимь ѡбще саставленны житиꙗ. Метохими же и васакими богатими дари и благопотребними оугобзивь и ꙋ законноположивь лики саставлые ва ѱалмехь и пени ва нощихь и дневнихь молитавах, подржавающе ва всегдашнее Господоу прославление. Темь же ѿ пребогатихь своихь добродетелеи таковь познаваше се, ꙗко крили златимими на висотꙋ вазем се давидовскимь гласомь вазапи: придете вазидемь на горꙋ господню и ва домь Бога нашего и ѡ возе моемь прелезꙋ стенꙋ. Хранещимь во заповеди твое вазданиє много: венци правди вечни крови жизань безконечнаа его же и за дивнаа желае и рачитель бех и ка желаемонꙋ ванде видети ꙗвлениемь лица ка лицꙋ небеснаго истиниаго Бога нашего, емꙋ же частне частнꙋю свою дꙋшꙋ ва рꙋце предаетъ, житие же вакꙋпе и царство ѡставивь, сагражданикь и са наследникь и сажитель бистъ. Светиє же мощи его погребаютсе са великою частою и ѱалми и пени ва храмꙋ првомꙋченика и архидꙗкона Стефана, еже и ѿ него сазидани монастирь ꙗкоже више ꙋказахомь, васе же священни и иноческихь ликь благороднихь же и велмꙋжи са кнези и люди мали же и велици васи вакꙋпе ѿходное провождение надгробное ѿдающе. ѿ самихь же ванꙋтрнихь ꙋтробою и срдцемь растрзающесе добраго строителꙗ оулишающих се: сирихь отаць, нищихь богатодетеꙗ, ѡбиднимь топла застꙋпника, скрбни(хь) велико ꙋтешение, малодꙋшние благодꙋшие граждаиомь и поселникомь благоꙋзаконо правило. Велмꙋжемь, благороднимь светло ꙋстроение и ꙋдобрено житиє. Воемь благочинно хождение и на враги ѡстро копиє, првосветителюемь царска оутварь, кринило же ветромь. Благодꙋшниꙗ дихающихь светителюемь велелепие, вождае вожда и кривници крмника и пастирие санаставника иже добре паствꙋ жазломь васихь вакн пагꙋбние ѿганꙗющихь, инокихь прекрасное саставление и ка Богꙋ дрзновение неѡскꙋдно. Священници ѡбразь кротости и светозарни ꙋмь и частное молитви кадило приношениꙗ, са светлостию во скончавши свою жизнь. Са светими вавелил се еси священниꙗ и просвещениꙗ испльнь бивши рака мощеи твоихь заре божаственихь исцелени светло пристꙋпающимь васегда истачае страсте ихь различни, тмꙋ ѿгоне светомь неверни, нась просвещае, нась ꙋ престола владики васехь предстоеи са ангелскими ликостоꙗни, са ѡтци и мꙋченики и с преподобники и са богоносними прародители своими и са тазоименитимь по плати братомь и са матерню своею преславною Єленою молит се прилежно васехь владици христꙋ ѡ юдехь своихь и ѡ земли отчаства вашего(да) изжене безбожнихь Агарань насилиемь нещедно стадо каше расхищающе и сꙋпротивнихь васѣхь иже на нась воюющихь да бꙋдꙋть посрамлюни и побеж-

дени. И цару нашему православному иже землю вашу правецу ва бране победа, крепко оружие. ва вере благочастивимь великое утверждение, намь бо теплиx xранителие и крепци застунпици есте есте. Темь оусрдно потащим се победение плещуще рукама са любовию приступимь ка раце мощем светиxь вашиxь, топле облобизаемь и велегласно вазупиемь: свети светлости светиxь улучити чести достоиани вашиxь сподобити се, сподобите и нась вашиxь непоносити намь величаства прошения ѿ усрдия бо прошение, темь молитвами xристе Боже нашь ıако милостиве спаси душе наше нинѣ и присно и ва веки векомь, аминь.

Лист ·рз· Символь ва светыxь Ѿца нашего Аѳанасия великаго арxиепискупа Алеѯандрискаго, се есть исповедание православние вере единие светые саборние и апостолские васточние цркве.

Иже xощеть спасти се прежде васеxь подобаеть ему и т. д.

Лист ·рѳ· десетословие или десеть заповеди.

На синанцѣи гори на двою камени, скрижале людемь и т. д.

Две заповеди ва нихже сакращене садржит се васе ва веѣxь десетословие и вась законь и пророци висеть. Мѳ. гк. ·Е· зач. ·чв· прва заповедь.

Валюбиши Бога и т. д.

Шесть савршенстава новаго завета савршающа заповеди ветxаю завета. Мѳ. гл. ·в· зач. аі.

Рече Господь слишите како речено и т. д.

Греxовь тежчаишиx седамь.

Гордость и т. д.

Седамь добродели.

Смерение и т. д.

Седамь дель милосердия.

Седамь делъ милосердия дуxовниxь.

Сагрешающаго исправлıати и т. д.

Деветь блаженстви

а) блажени ници и т. д.

Лист ркг. Приказание црьковни.

Набожанство црковное и т. д.

Лист ркд. Крстное замение тако сложение прстовь десние руки подобаеть васакому xристианину на себе изображати.

Првее начеле егоже достизаеть и т. д.

Лист р̄к̄е̄ (125) пише ово:

Слава Богу нашему, у Сараеву.

На 16ӑӑ мца сектемвра дмь 13. повеленıемь Господа Бога нашего Ісусь Xриста како помрьче слнце учи кротоваднє у Сараеву и стаıало единь часъ дне.

Слава Богу нашему на 1700 месеца Ферфара дань г̄ учи Сретения Господа нашего Ісусь Xриста како ста вода Милıацка и Мощаница и пресаxнуше на саxать предь зоромь и стаıаше г̄ или з̄ саxата реци.:·

1706 месеца Маия дињ ·ӑ· у сриеду учи Спасоваднє, како слнце помрьче предь подне на саxать и стаıа ·і· час и по, тако реци (т. ј. тако реħи).

На истом листу, истом руком с друге стране:

Иже ва светыxь Ѿца нашего арxиепископа Костантина града Іоанна златоустаго слово учителное.

Аще кто благодарань и боголюбивь да и т. д.

Лист р̄к̄ӣ (128 другом руком): Чюдесь пресветие владичице Богородице ѿ грьчаскаго ıазика на словенски преведень ѿ Ермонаxа Самоила Бакачика ва светеи горе атонскои и повесть ѿ дѣвици царевои дащери, еи же оусеченние руце и исцели иxь пресвета богородица.

Беше ва Франци неки царь благочастивь, иже имеıаше дащерь девицу велми красну и. т. д.

Лист р̄л̄ӣ. Ѡ дѣвици иже ископа очи свое да саxранить девство.

Ва начело егда приеть веру xристову Бретания и т. д.

Лист р̄м̄е̄. Ѡ невинниxь девицаx имже нмь посла са небесь венце пресвета богородица. Чюдо дивное.

Жена едина благородна и добродетелна иже имеıаше две дащери и т. д.

Лист р̄м̄ӣ. Повесть ѿ кнезу иже ѿвьрже се Xриста писаниемь.

Ва странаxь италискиxь бе неки кнезь именемь Карулъ, иже иждивши богаство свое блудно ва наслаждениxь плтскиxь ва маломь времени обнища и т. д.

Лист р н в (152). Чудо ѿ жене иже роди чрьное дете и избави ю ѿ води пресвета Богородица. Вь граде егоже нарицають Варна, посреде его течеть река велика зовома нарись. На неи же есть мость велики ѕело и т. д.

Слово Таникиа цара ѿ провидению сновь.

Беше ва Єринне царь именемь Танкишь и виде ва едину нощь ·ві· сновь и беше печалань зело. И не беше да кто раздрешить ему (н)ави его да увесть ѿ него. И срете мужа добра, книжна и благоразумна философа именемь Мамерь. И начеть царь глаголати ему и реxь рече ему: видевъ едину нощь ·ві· сновь.

Рече ему Мамер: каковь сань ·а· виделъ еси цару?

Рече царь: видехъ стлпь златань ѿ землю до небесь. Рече Мамерь: велики цару Танкишу, снове еже еси сниль и виделъ нест ти ни єдинь тебе ни твоему граду Єриону. Цару мудри иже еси виделъ стлпь златань ѿ землю до небесь: Єгда придуть та зла времена будуть по васе градове многа зла и метежи во васеи човеци и паднутсе внюци градове и не будеть ва нихь права срдца. Царь на цара вастанеть и старци на уждшее себе. Ва време то враговь крщени будеть много зла творещее, а добра ни мало закону учеще, а по закону не ходеще. Будеть гладь велики, лета преступеть на зиму, а зима будеть среде лета. И хотеще людие сыти и сабаазнет се ѿ времени и не имають що пожети. много посеють, а мало пожнють. И любовь престанеть, отца и матерь непоменуть ни защо. И ѿ своего рода изидеть ва ини родь женинь ѿидеть. И дални путовн близь будуть и дни прекратет се. И опашата звезда явитсе и судие ратари будуть васи купци, и друга другу врагь будеть. Царь на уждшие себе ва време то не будеть добра єзикомь творещее врагомь крщенимь и будеть много зла творещенхь.

Бапрось втори: Каковь сань виделъ еси цару?

Рече царь: видехь ѿ небесь до землю висещу сребру. Рече Мамерь: Єгда придеть то зло време последнїе вась мирь ветхи сасудь престанеть праву любовь са туждимь сврш ит се а свои забудеть.

Бапрось трети: Каковь сань виделъ еси цару?

Рече царь: видехь три котли кипеще. у првомь масло, а у второмь лои, а у третиемь вода. Масло кипеще и кроплаше ва лои, а лои кипеше и кроплаше у масло, а вода ѿ себи кипеше. И рече Мамерь: Єгда придеть то зло време последнїе, будуть богати са богатими ва єдино месте, а меѓ нима убоги. Богати богатаго любить и призиваеть, а убогаго никтоже призиваеть на самь ѿсебе страждеть за не има нища,

Бапрось ·д·: Каковь сань виделъ еси цару?

Рече царь: видехь стару кобилу са ждребетемь и ѡраль наскубь траву даяше ясти а ждребе хржаше. Рече Мамерь: Єгда придеть зло време последнїе, мати свою дащерь дасть на блудь своего ради грктана. Ва то време осмолетна девица родить ѿтроче.

Бапрось пети: Каковь сань виделъ еси цару?

Рече царь: видех кучку єдну на гноищи лежещу и щенци лаю ва чреве ее. И рече Машерь: Єгда придеть то зло време напоследакь ѿць и матерь начнуть учити своя чеда добру, закону, он иже непослушающи укарають и укореть ихь глаголюще: старь еси ти почто несмислиши? Они же срама ради умлкнуть.

Бапрось ·ѕ· каковь сань виделъ еси цару?

Рече царь: множаство греха угрезнувши ва каль и горко плачущи немогуще излести. Рече Мамерь: Єгда придеть то зло време последнїе, тогда патриархи и єпискупи и попови начнуть учити добру закону нехощеть ходити инемь, а сами нетворещие ученния разуми начнуть разарати именния ради на поставу и паки придуть вазети свое, они же не вваздати имь наметающе свое душе ва огань кланюще се не веми и мени своего.

Бапрось ·з· Каковь сань виделъ еси цару?

Рече царь: видех конь красань ядущи траву двема главама: єдна глава напредь, а друга назадь. Рече Мамерь: Єгда придеть то зло време последнїее, кнези и судие и єпискупи и попови начнуть судити неправедно по мазди, бога небоеще се ни чловѣкь стидеще, ни самрти поминающе ни греха свогь. у права и у крива узимающе мазду каметающе душе свое ва тму кромешнюю, егоже не понесуть са собою ва гробь.

Бапрось ·и· Каковь сань виделъ еси цару?

Рече царь: видех ва васою васеленои расипано драго каменне и бисерь, венце царские и све различно и приде ѿгань са небесь и пожеже васе. Рече Мамерь: Єгда придеть то зло време последнее богать и убогь лажами и клетвами богатство стежаеть и темь ни богу ни души служить, да єгда погубити є будеть имат плачь ѿ немь а не ѿ гресехь, яко сагрешихомь стежавши ихь.

Бапрось ·ѳ·: каковь сань виделъ еси цару?

Рече царь: видехь стену високу и мнози по неи слезоше на землю и ходещеи ѡбразни. Рече Мамерь: Єгда придеть то зло време последнее: будуть васи чловѣци и вась мирь неправь, лажими и клетвами васелет се.

Бапрось ·і· Каковь сань виделъ еси цару?

Рече царь: видехь множаство боларь дающе делателемь дела злато и сребро и приети просеще своего и не ваземше ничесоже. Рече Мамер: Єгда придеть то зло време последнее богати людие предадуть имение свое на поставу и паки придуть вазети свое, они же не ваздають имь вамегающе свое душе ва муку вечную кланюще се: не веми имения вашего.

Бапрось аі: Каковь сань виделъ еси цару?

Рече цар: видехь ва єдину престу ·г· сланчие венце носеще ино зрачно ино различно. Рече Мамерь:

єгда придеть то зло време последнее: вѫдѫть васи чловеци митоıадци, речеть ѹбогь чловекь право на саборѹ стое и глаголеть — не послѹшають его. А стое богать на саборѹ и глаголеть криво и послѹшають его, богатства ради почитають безѹмие его.

Вапрось ·кг· Каковь сань виделъ еси царѹ?

Рече царь: видехь много людиихь санное очию ишѹще власи ѿ странь тисѹще свинииихь, кехѹ ти слѹжахѹ диволѹ. Рече Мамерь; егда придеть то зло време последнее: богати и ѹбози раскаıанием поперѹть и паки помѣѹтсе и рекѹть потомь, почто непознахомь да би ѿ мне познали временъ техъ, тои ни видели и начнѹть глаголати: блазе тѣмь иже прежде времень измреше и зла несатвориша и кии добро твориша спасоше се, а злотворещие поидоше ва огань вечни. А праведници нианием Богѹ послѹжише и сконмь дѹшамь вечни покон сатвориша. Братие! добро есть милостиню ѹбогимь давати, нежели тѫже имение приобрести, понеже братие да ѹвестное намь бѫдетъ, несть во никомѹже тамо понести имения са собою на ωни светь такмо что сатворити на семь свете, то на васемь веце ωбрещеть, погѹблаеи богатство чловекь а словеса божия непомениѹюще васака себи свое имения Богѹ нашемѹ слава и держава часть и поклонение са ωтцемь и светимь дѹхомь и нинѣ и присно и вавеки векомь аминь.

Но крстите се тачию словомь а дель несахранисте, того ради обретосте се ва мѹкахъ. Не имамь ıако помиловати вась, нинѣ же за милость ωтца моего ıако посла ме ка вамь и за молитви матере мое, ıако плака се много и за Михаила архангела и за множанство мѹченикь мои ıако много дрѹдише се за васехь, се даю вамь покон дань и ноць ѿ великаго четвртка до пентикости [1]) светихь прославити. Ѿтца сина и светаго дѹха аминь.

Зборници Хлудова библиотеке у „једноверческом манастиру“ код Москве.

Колико сам могао за три дана прегледати каталоге и књиге исте библиотеке благодарећи братском гостољубљу игумана Ивана, нашао сам под нумерама каталога:

Бр. 184. Лѣтописецъ доведен до 1629 године, српска редакција.

Бр. 187. На кожи писан године 1262. Српска редакција.

Пролог на пергамену редакција Српска:

---

[1]) Ево где се налази основ за нерадење четвртака од васкрса до свете тројице.

Писа грѣшнiи Нїкола днıакь. вь лѣтѣ ѕѡѡи (1370). У манастиру св. Димитрија, задужбини Влькашина и крала Марка.

Бр. 189. Пролог XIV в. Српска редакција мца сектем... вь а..... начеть новоу лѣтоу и стго Ѿца нашего Сѵмеѡна стльпника.

Бр. 192. Пролог: вь лѣто ѕѕц ое (1462) прѣсели царь мехмедь охриждани мца октомврия вь дьнь стго Киприıана и Іюстина. 14 иноуара паметь иже вь свıатихь Ѿца нашего прьваго архиепископа срьбьскаго Савыи.

13. февр. прѣподобнаго Ѿца нашего Симеона.

Бр. 195. Торжественникь. На крају „словенски документ из X века:“ Ïѡанна недостоинаго прѣзвитера прѣложьшаго сие. (стр. 394). редакција дивна.

Бр. 196. Минеи. На стр. 420 стоји ово: Мца декабрıа вь ·г· дьнь житїе и сказанїе ѠЧасти чюдесь прѣподобнаго Ѿца нашего Савы игѹмена, составльшаго обитель пресветыя Богородицы близь звенигорода на мѣстѣ нарицаемѣмь сторожи.

Бр. 212. Житиее св. Савы „сьписано.“ — Житие св. Сѵмеона. Препис 18 века.

238. Сборникъ Српски од год. 1581: Биша два листа искинати и изгѹблени ѿ зачало и обретохмо дрѹго житїе его преписа Арсенїе иеромонах его рѫкою при игѹмени Мисаиле Іеромонаха Дечаица бывша настоıатель вь монастирь храмь свıатихь архангель Михаиль и Гавриль безплотныхъ во скопске епархие во Чернна Гори въ село Кѹчовище во время Гаврила митрополита скопскаго и честитаго Абези Пашѹ аѡмг.

Бр. 24. Српске редакције јеванђеље. Приложно. Јанко Тетовац храму св. Николе, лета аѱме. На последњој страни пише:

Прохорь милостию божиею архиепископь а—е ıѹстиниане вскмь срьблемь, бльгарωмь и проч. Казује како је дошао у Јањево за време митрополита Никанора ѕзиѕ (1548) априла ·аі· дьнь.

Бр. 125. Зборник Српске редакције. На листу 253 стоји: Написа се сїе вь лѣто шестотисоущно и девеньстно и тридесети и шесто (1428) по прѣстављенїи благочастиваго крала Срьблюмь деспота Стефана.

Бр. 134. Триод. Српска редакција, писан кад су Турци освојили Скопље: „вь лѣто ѕѳ (6900=1392) мца Генвара дьнь ѕ“.

Бр. 146. Минеи. Српска редакција. Књига цркве Грачанице. Писана: вь лѣто ѕѕѡѱѕ... по заповести архиепископа Липлıанскаго кѵрь Симеона.

Још имам прибележено:

Бр. 151. Минеи писан 1389 г. У њему има служба св. Сави. Српска редакција.

Бр. 15. На последњој страни: „Престави се и т. д. Српска редакција.

Бр. 158. Минеи. Писан 1401 г. Написал га архиепископъ призренски Арсеније. 1642 г. Патријарх Паисије за ову књигу вели, да су је били украли.

Бр. 178. Свеци са летописом. Септембра 16: Людмила бѣ страны сербскиа дщи кнѧзя сербскаго. скончa ѿ снохи своеи ѿ мтри Вячеслави (види Гласн. Срп. Уч. др. књ. 72. стр 160.)

Бр. 15. Јеванђеље на перганенту. Српска редакција. На последњем листу пише:

Си тетровугль даде Їѡвань Кнѣгиникь и прак'сь Бци Чрьногорскои.[1]) И прѣстави се мцa феврары. кг. днь:

Мца авгоуста ·е· д'нь прѣстави се ва Хa Бa влаговѣрнии и христолюбивыи . . . . . . синь благовѣрнаго христолюбиваго прѣвисокаго . . . .

Ово су намерно бугарски пропагандисти избрисали име и сина и оца и годину.

Бр. 138. Зборник. То је летовник Амартола. Српска редакција. На страни 42 доле под текстом, стоји: „Помози Господи Кралу". На стр. 185 приповеда се, да су Руси били обсели Цариград. Превод ове књиге извршен је у светој гори, у Хилендарској Лаври, 1386 године.

Бр. 182. Зборник веома велики, на осмини. На листу 417: „О сложенiи грамоты слово."

Греческу грамотѹ почаль первое творити Понамид ·ѕі· словъ. Кадми нимилисiи ·г· слова. Пож сѹт держали ·еі· словь. И по томъ Симидинь приложитъ два слова. Єпихарiи же ·г· словь и собра са ·кд· слова. И по мнозѣхь же лѣтех Дионисiи грамотик ·ѕ· словь приложи, а дрѹзи потомь ·е· словь, а дрѹзи ·г· тож за многа ѿдавъ, совокѹпиша слова си, паки послѣди лѣтомь многимь минѹвьшимь и божiимь промисломь ·б· мѹжь преложившл ѿ жидовска на гречески ѩзикь и на словенскиа книги, преложиль Кириль философь с Мефодиемь вь лѣто ҂тѯѕ (857). При Микаиле цари гречестемь ї при Борисе кнезе моравьстем (даље нема идућег листа).

Бр, 184. Зборник. Има листа 1148. На страни 638 стоји:

---

[1]) Богородица чрьногорска то је задужбина цара Душана, царице Јелене и цара Уроша. Данас се назива: „Манастир Матеичь." У њему је сарањена царица Јелена.

Ѡ сербскиx деспотѣx.

Достоит же рещи ѡ сербскиx деспотовавшиx. Первѣе убо корен лопатою ѡкопавше и ѿ корене древо весь (? ствол ?) покаже и сладость плода всѣмь представитсѧ. Велики оубо деспот Неманѧ, иже есть светы Симеон ѿ ниx же израсте. Бело Урошь роди Тихомила. Тихомиль роди сего блаженаго и великаго деспота Неманѧ, иже бистъ при цари гречестем Алексие Скиm'нїнь (? Комнинь). Сеи (Немања) ѹтверди православие вь своеи земли и ереси ѿгна. Сему супружница бѣ Анна подобна емѹ ко всеx добродетелеx. Свѧщенники ї иноки и страныѧ по всѣмь градомь милѹюще. Родиста три сины: Стефана Пирвовѣнчанаго кралѧ и Волкана великаго кназѧ во всои Зези и Холмскои земли, и Растка Сего возлюбиша паче всѣx и прїидоша иноци сватыѧ Горы к деспоту. В ниx же бѣ едни сербин. Растко бесѣдовал с нимь и увѣдше о жителствѣ сваты ѿ сущиx тамо и разжегсѧ божественымь желанїемь и проси сѧ у оца на лов и всѣ болѧри, утаисѧ (и) бѣжа со онѣмь инокомь у сватѹю Горѹ. Отаць же посла во слѣдь его стратилата и и обрѣтоша его еще непострижена. Он же обѣща с ними поити и упои иx вином и уснувже се и нарече се Сава. Они же возбудивше храмолаxу миниxи. Свати же Сава ави ни се на столпѣ и сверже им одежду мирскую. Они же много плакавше отидоша и пришедше вьзвѣстиша оцу его и матери; они же много плакавше со всѣми болѣры и сродники. Пострижесе сваты Сава в рѹском монастыри, потомь же повелѣнїемь протовымь нача жити к Ватопедѣ. Посилаеть же и кь отцу епистолїю, да остакит царство земное и прїиде(т) к немѹ. Он же остви всѧ. И Стефана сына постави самодержца, а сам пострижесе в' монастри Студеницы и наречень бысть Симеонь. Господствова лѣть ·лѕ·. Такожде ѹ жену свою Анну вь дѣвчи монастири постриже. И самь ко свату Горѹ поиде кь сыну своемѹ Савѣ со множествомь имѣнїѧ. Потом же испросита у царѧ Алексѣѧ у свата своего, у него же князь Стефань деспотъ синь Симеонов монастирь Хиландарь со всѣмь стѧжанїемь и со всѣми сели . . . . и украсиша е всѧ . . . . . зданїемь и Стефану деспоту послаша сиково свое имѧ при манастири том. Он же поискает множество имѣнїѧ и села приложи ему в сербскои земли и скотом приплодним обогати (монастирь), прїѧ то во свое име деспот Стефань и да бѹде во вѣки сербскимь деспотом Хиландар манастир. Дасть же имь царь писанїе же никомѹ

нє стꙋпити вь их манастирь: Ни протꙋ светыѧ Горы, ни точію царю єдиномꙋ. Всєли жє сє и самь вь свои манастирь и мало вь нємь поживи преподобны и отидє ко Господу. И молитва ми светаго Савы истечє миро от гроба єго. Потом жє поставлен бысть светы Сава презвитеромь. Та жє архимандрит селунским митрополитом. Потом жє умоленіємь брата своєго сам Сава пріа началство монастирꙋ сꙋщіаго во Ѿчествіи своєм и многа чудеса сотвори.

Ѡ болгарском царствіи

Царство болгарскоє ѿ василіѧ царѧ багрѧнороднаго пребїсть под областію греческою. Вь царствѣ Алеѯіѧ бысть у них царь начєлствуѧ и отвержє сѧ оть области греческіѧ и паки их обновиша са скипетри и процвѣтоша укѧдшаѧ насиліем греческим. Фругом жє тогда насилꙋющи Царьградь. Сеи царь Калꙋѧнь болгарски и загорски у времѧ освик многи греческіѧ гради раздрꙋши а ини себѣ покори. Пріидє жє и на Селꙋн град с гордостію ѧко жє древле Сенахеримь царь на Їєрꙋсалимь хотѧ раздрушити єго. Светы жє мꙋченикь Димитриє нощіє спѧщію ємꙋ ꙋбиєн копієм. Воинство взємшє тѣло єго ѿбѣгоша. Бысть по семь инь царь именемь Борись (Борило). Се искашє убити Стрѣзꙋ сьродника Калꙋѧнова. Онь жє бѣжа вь Сербію к деспотоу Стефанꙋ и сотвори єго Стефань брата себѣ и дасть ємꙋ помощь и дасть ємꙋ градь Просѣкь. Нецы властели Калꙋѧна царѧ держахꙋ грады греческіѧ. Сих Стефань ко стрѣзє и сь грады пріити и створи и ꙋчини єго самодержца и ѧко брата себѣ. Он жє по времени совокꙋтив воѧ поидє на Стефана забывь благодѣѧніѧ єго. Стефань жє моли брата своєго архимандрита Савꙋ, єжє поити кь Стрѣзє о мирꙋ. Светы жє много поучивь єго и невозможє єго преложити ѿ бꙋиства и молитвою в нощи ꙋби єго. Обрѣтоша єго єщє дышꙋща и сиѧ ть чьсь рекь: ѧко страшан нѣкы в нощи представь ми Савою послан и взем мечом прободє мѧ; ѡни жє отидоша с боѧзнію взємшє труп єго. По времених жє Сава оставивь отьчьство поидє во свету Горꙋ кь свои монашьки келии и пребисть времѧ доволно въ молчании.

Ѡ сербскомь Савѣ.

Свѧты жє Сава нѣкоих ради потреб монастирских идє вь Царьградь. Пріѧть бысть с радостію царем и патриархом, ибо царь издавна желаѧ видѣти єго. Почтеть жє єго сугубою честію царь, за нє жє царѧ Ѳєодора дщи вдана бивши вь женꙋ Радославꙋ сину Стефана деспота братаничу свѧтаго Савы. Богу жє наставившꙋ свѧтаго Саву, ѧко времє потребно бѣ єму єжє молити царѧ поставити єдинаго ѿ оученикь своих архїєпископа отьчьству єго — Сербскои земли. Царь и патриархь самого Саву восхотѣвша поставити. Савѣ жє молѧщу и глаголющꙋ, ѧко зловѣріѧ єресь отцемь моимь и мною отгнана быти и благочастіє множитсѧ и єдинємь недостаточствꙋємь, ѧко своєго єпископа немамы в земли нешєи єжє учити о господѣ. Цар жє єго нуждашє а много нехотѧщє и сожѣщав сє со ученики и ущедри землю отьчьства своєго и нехотѧ послꙋшавь. Патріархь жє свѧтить єго архїєпископа и царь зѣло осєм возрадовоса и много достоину гозбу сотвори . . . и нищимь мого раздає. Потом жє моли царѧ и патріарха, ѧко да дадеть єму власть и по нємь сущимь в земли єго своими єпископы освѧщати своѧ архїєпископы, а к Царнграду нє ходити. Царь жє и патріархь рекшє: „ащє и тѧшко прошєніє", но немогоша єго преслушати, даша ємꙋ власт таковꙋю писаніємь царскимь и патріарщєскимь, єжє ємꙋ самому дасть писаніє патріарх по всеи своєи патріархіи камо ни идє, ту слꙋжити и поставлѧти єпископы и презвитеры и ꙋчити и крштати ѧко и самого єго во всеи послꙋшати. Царь жє и патріарь со многою чьстію и радостію отпустиша свѧтого. И придє вь землю отьчьства своєго и усрѣта єго биваєтъ свєщеники и всѣми людми. Стефань жє страждє болѣзнію тѣла. Сава жє пришедь молитвою здрава єго сотвори и на много часто єжє сатвори и цркви поставивь и єпископію сотворивь и єпископы во своєи области по всѣхь градовохь поставивь и всѣхь учашє пещи сє о стадѣ и брата своєго Стефана вѣнча царьскимь вѣнцемь и постави єго кралємь и с собою иконники и мраморники изь царьграда приведє и великꙋ црьквь созда и пописа и мраморомь украсивь інны многи церкви. Сꙋщи жє въ в' єреси єлицы обращахꙋ сє некрщены повелѣвашє крстити, а єлицы крщеніи в латинскую єресь впадоша, сим молитву мира изглавь помазует их і вѣрных причитаєть. Єлицы жє нє покараху сє ащє и в сану сущє сих повелѣвашє брату кралю Стефану с безчестієм из'гнати, да нє и противречє своєѧ пастви подахꙋ и нє даша расти тернию в мѣсте с виноградомь.

Слышавьшє жє Ꙋгорски краль и негодова о поставлении на кралевство Стефана деспота: „мнѣ подобна, речє, сотвори себе", и подвижє на нє и вьс-

сҳотѣ его себѣ покорити. Архіепископь же Сава умоленіемь брата своего изшьдь кь немȣ и много увѣщавь его ѡ миру и непреклони. Суцѣ тогда вару ѕелну. Свѧты посла проснти у него ледȣ и необрѣтоша во всѣи земли. Свѧты помоливсѧ и паде град келикч около мѣста идѣже и становь стоѧше и благодаривь Бога, сам вкȣси и в вино вложи и прохлади жажду свою и накла каменна граднаго блюдо велико сребрено кралю посла и всѣмь повелѣ имати доволно. Краль же видевь и слышавь страхомь объѧть бысть и наказаніемь свѧтого остави ересь латиньскую и православнȣю вѣру приѧ и с братомь его мирь вѣчныи ȣтврьди и самь добрѣ поживи, ѧко оть гроба и чюдо сатвори.

Потом же Стефань болестію объеть бысть и молѧше свѧтого облечи его во иноческы образь. Свѧтомȣ Ѿлагающȣ и отшедшу во епископію и посылаеть к немȣ Стефань сь слезами, ѧко рече не имаши мене видѣти в живих. Свѧты же приде со тіраніемь и обрѣте брата умерша, ѕѣло оскорби и много помолив се со слезами вьскреси брата и облече его во иноческы образ. И причастив свѧтым таинам паки уснути повелѣ, рек же: пріими душу его Господи. Приведе же сина его Радослава в рȣкȣ и благослови е кралевствовати. И тако в руку архіепископю всѣмь зрѧщимь предасть Богȣ дȣхь Стефань краль нареченныи во иноцѣхь Симеон и положи его вь Стȣденицы к манастьры пречистыѧ.

Потомь же поиде свѧтьи Сава во свѧты градь Їерȣсалимь поклонити се свѧтимь мѣстомь со многимь богатствомь даѧ ницим и манастиремь искȣпȣѧ мощи свѧтыхь и честиїѧ сосȣди и ризы хотѧ донести во свое отьчьство.

(Даље се приповеда како су Латини освојили Царьградь. Каже, да је Сава закалуђерио Радослава у Студеници и онда приповеда о Сави како је умро у Трнову).

На листу 650 стоји:

О родословіи сербьскимь деспотомь ·в҃·

Бѣлоурошь роди Тѣхомила. Тѣхомиль роди Немања, иже есть свѧты Симеонь, иже утверди православіе и ереси отогна. Симеонь роди сь сȣпрȣжницею своею Анною три сыны: Стефана первовѣнчанаго кралѧ и Волкана великаго кнезѧ восонѕѧ (?) и холмскои земли и Растка иже нарече сѧ во иноческомь образѣ Сава. Сии же Симеонь Стефань краль роди ·д· сыны: Радослава, Владислава, Стефана, Предислава. И Стефань оубо нареченъ бысть Урошь во имѧ прадѣда своего. Се есть Храпавыи краль. Предиславь же третіи тынь Стефановь поревнова дѧдѣ своему свѧтом Савѣ и бысть минхь и нареченъ бысть во имѧ стрыю своемȣ свѧтомȣ, Сава. И по свѧтомь Арсеніі бысть третіі архиепискупь сербьскіі. Стефань же іже Урошь и храпавыи краль роди два сына: Стефана и Милутина баньскаго кралѧ. Милутинь роди Константина и Стефана Дечаньскаго. Стефань роди два сына: Дȣшмана и Дȣшана. Сеи Дȣшань престȣпи прѣдѣлы Ѿць своихь и поставлѧетсѧ самовластно царь и роди сына Уроша. И Урошь не имѣль дѣтеи, оста безплодна лоза.

Стефань же Урошь беше храпаваго кралѧ сынь первыи и роди сына два: Владислава кралѧ и Урошицȣ, ѧко оть гроба его мνро истекаеть. Стефань же отьць скончасѧ вь лѣто ҂ѕ҃ѡ҃к҃е҃ (1317).

Второе родословие.

Волкань синь свѧтого Симеона, братъ свѧтаго Савы, велики кнѧзь роди сина жȣпана Димитріѧ, во иноцѣхь Давида. Сеи Давидь роди Братислава кнѧзѧ. Братиславь же роди Братка кнѧзѧ. Братко же роди дьщерь Милицȣ. Сиѧ же бываетъ супружница великаго кнеза Лазарѧ. И роды сыны три: Великоименитаго Стефана деснота и Волкана и Добровоѧ. (Влькь роди Стефана, а Стефан Димитриѧ).

На листу 664:

Царьство сербьское.

Свѧтьи Симеонь роди Стефана кралѧ. И Стефань роди Стефана же, иже нареченъ бысть Урошь во имѧ прадѣда своего. Сеи роди Милȣтина кралѧ иже четверги Ѿ свѧтого Симеуна. Семȣ же обладающȣ Сербы раждае(т) оубо сеи Стефань великаго благочьстиваго Степана и царствиѧ вь нем и добродетели сокровище и бѣ вьсѣмь благъ и пристȣпень и милостивь и по ȣмрьтвіі смрти Стефанови, Милȣтинь краль приобщаетсѧ второмȣ бракȣ у греческаго царѧ Андроника Палеолога дщере поѧть. И роди от неѧ сына Константина Царица же видещи Стефана Ѿ всѣхь любима ненавидѧще его Но приходить ко Ѿцȣ его слезы испȣщаѧ и дрѧхлом лицем ѧко спасеніе его промышлѧющаѧ и оклеветае праведнаго ѧко к неи рачително прилежеща и на отца не добраѧ мислить. Кнезы же и совѣтовахут Стефана, и собравь воинȣклонитисѧ во інȣ странȣ ї избыти слнкаемиѧ (?) власти. Стефань

нє восхотѣ, но на Бога всю надеждȣ положи. Что жє по сєм? ѿ безмѣстіѧ премо женскаѧ лести и угаси родителскую любовь ѧже праведни и очію лишаєтсѧ. Быстъ же ту црковь свѧтаго Николы. Лежащȣ убо праведномȣ и ѕѣло болѣзнȣющіу и мало воздремалсѧ и ависє емȣ свѧтыи Николає и рече емȣ: не скрбы Стефане! Се очи твои на моєю дланію и показоваше емȣ. Потомь же посылаєтсѧ в заточеніє в' Константин град и со двоими єго детин и єдин ȣбо Дȣшман нарицаєтсѧ, дрȣги же Дȣшан. Стефана, Ѧндроникь же Палеологъ тесть Милȣтиновь, повелѣ емȣ пребывати неисходнȣ во обители вседржителевѣ. Добли же терпѧше со благодареніємь паче добродетелȣ прилежа и всѣмь во ради ползи бываѧ словомь и дѣломь иже самомȣ царю в слȣх прииде и патріархȣ иже себѣ призивахȣ праведнаго и дивлѧхȣ се словесемь єго и разуму. Вь то же време патріархь Ѧтанасіє дивныи соборь сѳстави на нѣкоего варлаама и призва же Стефана царь по обычаю и по многихь беседахь рече: о богом венчани царю! многих прежде бивших превзиде сваками нравы добродѣтелними и смиреніємь, но о єдиномь не вѣмь како погрѣшаєши, еже есть глава всемȣ и владѣніє царствію. О нєи же благоподвизлашасѧ мȣченици и плоти непощадѣша еже есть благочестіє. Царь рече к немȣ: Како ȣбо о благочьстиі нас мниши погрѣшати, убо отъ дрȣгихь изрѧдиѣишиі?. И Стефань отвѣща: ѧ деноношно царѧ презиралющемȣ пастирю волчиї въ стадо дȣховно и неодгонѧющи их, такожде биви и тому ѕвѣрю аще и пастырѧ носить имѧ и аще злословныѧ неотгонит и то злословіє судитсѧ оть них же имȣще, нѣсть праведно ѡ царю царствіѧ самом почтенȣ тебѣ и толику стаду ѿ христа пастырю поставленомȣ, того враги во своем стадѣ держати, но ѧко воинъ душетлѣныѧ отгонить далече и со дȣхомь пѣти ненавидѧщаѧ тѧ гди вознелавидѣхь и о кразѣхь твоих изтаютъ. Совершенною ненавȣстію возненьвидѣх их, ибо враги быша ми. И ѿ всего своего царьствіѧ да повелиши изгнати. Сице аще повелиши црковныѧ уставиши раздоры и мирь глубоки дарȣєши православнымь и царствіѧ скипетрь вьзвеличиши и истинны царь истинымь христіѧномь будеши истиные паствы и оть отца небеснаго мзду примеши небесно царствіє. Сіѧ слишавь самодржець премудрости и словесному разуму мужа глаголѧше много того благодаривь и похваливь, рече к сȣщимь в полатѣ: велми сеи муж вь разумѣ великъ и умнима очима многозрителнѣиши аще и телесныѧ очи сему затвориша. И абие царь повелѣ Варлаама свѧзана себѣ привести. Возвѣсти же єму нѣкто ѿ палатных кь єреси. Он же скоро оним отбеже. Царь повелѣ єдиномисленнѣх изгнати из града и изь всѣхь градовь и весеи съ безчестіємь изгонѧти изь всего своего царствіѧ. Что же по сих? Пѧтоє лѣто Стефану в заточеніі совершаше се и на праздникь чюдотворца Николы бдѣнію всенощномȣ совершаємȣ и запаленію свѣщамь многимь и кажденію и чтенію положену житіє и чюдеса свѧтого. Стефань же из глубины душевные моленіє приносить и ѿ многаго труда мало воздремша, зри очима срдца велика Николу и к ногама єго припада милости просе. Милостивы же он рече: рѣхь ти прежде нескоро быти и показахь ти въ своеи рȣцѣ твои зѣници и нынѣ послань єсамь исполнити и вазвратити очи твоє и крстноє знаменіє на лици єго сотвори и очима єго краи перстны мимоведши рече: Господь Іс҃ȣс Христос слѣпа ѿ рожденїа воочикыи, тои и твоима очима первом даруєтъ зракь и онъ убо невидимь быстъ. Стефань же до глубини души трепетьнъ быстъ (иде врло дугачка његова молитва, па онда). Ѡбразь же возвращеніѧ єго во своє отьчьство сице быстъ: Посылаше самодржац грецки зѧтю своему сербскому кралю, да послет єму воинство на помощь оть агарен, тогда южнаѧ всѧ подъ собою сотвориша и со множествомъ вои на Востокъ градаху. Посла же с ними настоѧтелѧ обители сведржителевы, идѣже Стефань заточен. Єго же призва краль на єдинѣ. Краль Милȣтинь о синѣ вопрошаше. Чюдни же онъ, о многострадамнѣмь ли вопрошаємь Іовѣ вопрошаєши ли о владико? Недостоина твоѧ держава всѧ аще имами житіа твоєго буду лѣта противу Стефанови нищети, ѧкоже многоцѣнноє ськовище стѧжа таѧ обитель и вьсь царствȣющи градъ. И всѧ сказавь єму на єретински подвигь єго. Слышавь же краль и отьчьскимь милосрдієнь подвигсѧ нача плакати. И посла царю греческому вскорѣ послати к нему Стефана. Царь же сь радостію и многи дари отпускаєть єго иже дастъ во обители свѧтого Вседржителѧ. Пришедъ же к отцу, онъ же со слезами того взѧвь єго сь радостію и проси у него прошеніѧ о согрѣшенні, еже к немȣ. Христов же подражатель себе повинна сотвори и рыданіє отцоу утѣшивь и прозреніѧ своего необѧви ни иномȣ комȣ. Такожде ни вь Царьградѣ, но по обычаю ȣбрȣсомь очи закрывь хождаше, ѧко да не паки засвистію угасѧть єму богом данныѧ очи. Потомь же повелѣ єму отацъ жити вь Діоклитистѣмь мѣсте. Онъ же пакъ добродѣтели прилежаше.

Царство срьпско Стефаново.

По сихь же вьсѣхь отьць его скончa се и погребень бысть во обители отъ него созданои; Баньско убо мѣсто іменуемо ради текȣщихь теплихь водъ въ цркви первомȣченика Стефана. (По) Преставленіе же оубо Ѡца, Стефан убрусь Ѿ очію отвергь собракшимисѧ ѧвлѧетсѧ И на достонное тому срьпское царстко препоѧсуетсѧ и вси сущіи ко власти к нему притецаху.

Костантинъ же того братъ Ѿ иныѧ матери, доволно воинство собравь и посла вскорѣ ѡтступити царствіѧ всѧ: Нѣстъ рече слышно Ѿ вѣка слѣпу быти царю. Сиѧ рекь укорѧа его. Стефань же к соборнои цркви прежде иде поклонити се. И тако архиепископъ Никодимь вѣнцемъ царствиѧ украшаетъ главу и всѣмь лирическимъ ѧзыкомь поставлѧетъ царѧ и од тудȣ пошедь ко брани идеще, да ѧкоже близь бывша ѡбои полци и милосердуѧ о братѣ милостиваѧ она душа посылаетъ к немȣ таковаѧ писаніа. Стефань милостію божиею царь сербомь и отеческому наслѣдію еже страхомь божиимь правити того люди, брату превождел̂ѣнномȣ Константинȣ радовати се, престани ѧже начинаеши ратовати сь иноѧзычники своѧ люди, но усрдно приди да узримь друг друга и саветь сотворивши ѧко синь царсткіа примеши. Вдовлѣтъ мнѣ и тебѣ вь толицеи ширинѣ землѧ жителствовати, не бо азь есамь Каинь братоубіиц, но Иосифу другу братолюбець ежели зло к тебѣ глаголю небоисѧ, божіи бо есми. Ви совѣщасте о мнѣ злаѧ, Богъ же совѣща о мнѣ благаѧ, ѩкоже нынѣ видиши, Онъ же ни мало слышати васхотѣвь, но на брата[1] устрми се и сраженію бившю, много убо трупіѧ падоша и побѣжденъ быкаетъ о неправедности нашедшыи. И самь Константинь падаетъ умиленно таковое зрѧ приобрѣтеные получивь своего ради непокореніѧ, некѣдыи ѧко не точію царстко, но и малыѧ вещи аще бо неблаговѣрни не может само слышаніемь чловѣкъ получити и того же убо людие укланѧютсѧ ко Стевану[2].

При семь цари греческомь Андроницѣ и при сынѣ его Їѡанѣ в сербьскои земли деспотоваше Стефань Душань. По безаконии еже сотвори отцȣ своемȣ свѧтому кралю Стефану убивь того и створивь мученика, себе же отцаубиицу и мученикоубицу. Сего ради не много прекываѧть къ жизни сеи, а синь его Урошь бысть безчадень и во дни ихь бысть нашествие безбожнихь Агарень и црквамь опустение и плѣнение и междȣусобныѧ рати.

(Даље на листу 677 пише):

При семь цари Їванѣ Палеолозѣ бысть краль в серблѣхь Волкашинь, да брат его деспотъ Углеша доблественыи мужь подвиже брата своего Волкашина кралѧ и греческаго царѧ Ивана Палеолога еже послати гречьскую воиску с ними и иныѧ подвигоша многіа нѣкіѧ до ·з҃· тисȣщь избранна воиска и поидоше в Македонию на изгнание безбожнихь Турокь, несȣдивше ѧко гнѣвȣ божию никтоже можеть противустати и сего ради неизгнаша, но сами они убиени быша. И многое множество ово убо во острии меча умроша, ово убо в заплѣнение ведени быша, нѣцы иже гонзнȣше преидоша. И толика нȣжда и злолȣтаѧ облїѧ грады западныѧ и елика ниже очи видѣста, ниже уши слышаста. По убиени же мужа храбраго деспота Углеша просипаша сѧ измаилтене и полѣтѣша по всеи земли ѩкоже по воздуху и всѣх Ѿ христіан мечми закалахȣ, овѣх же вса в плененіе отвожд аху доставшим смрть незгоднаа пож'же. Ѿ смрти оставши гладомь погублѣны быша, такови си гладь бысть по всех странах, ѧкови же не бысть отъ сложеніѧ миру, ниже потомь таковыхь христе милостиви да будетъ, а ихь же гладь не погуби сихь попущеніемь божимь, нощію и дньнию волци нападающе снѣдаху. Уви умилѣнь бѣ позорь видѣти: оста землѧ всѣхь добрих пуста и небысть нигдѣ плодовь, не бѣ бо кньзѧ ни вожда, ни наставника в людѣхь, ни властвȣюща, ни спасающа, но всѣ исполнишасѧ страха агаренскаго. И срца храбра доблествеиихь мужь в жень слабѣнишаѧ преложишасѧ. Вь то бо врѣмѧ и племѧ серьбьскихь господъ седмироднимѧ конец пріѧтъ. Воистинȣ тогда ублажахȣ живи прежде умршихь. Биша же сиѧ вь лѣ ·ꙁ҃ѕ҃ѡ҃п҃ѳ҃· вь ·к҃· лѣта царства Їѡанна Палеолога греческаго царѧ (1371).

На листу 683 иде:

Великое Кнѧженіе серьбьское

При семь же грьчьстѣмь Іоаннѣ Палеолозѣ великиі кнѣзь Лазарь обновлѧ опустѣвшаѧ скипетры Сербскыѧ Ѿ изтанлитъ и цркви и монастыри и грады создаваѧ. Се внезату Ѿ перскихь стран в западныѧ страны срьпскиѧ преселѧютсѧ измаилтѧне. Повѣмь же о нихь извѣстно одкуду начало приѩша.

(Иде казивање о турским царевима, па од Мурата I иде ово):

[1] На кога брата.

[2] Значи, да је била битка између Костантина и некога другога.

И покори множаншиχ народовь и на Западѣ. И сего радн царем називаетсѧ. Прочее же и на благочьстиваго и великаго кнѧзѧ сербскаго Лазарѧ вооружаетсѧ. Сеи же нестерпѣ прочее ждати христови овци разсѣкаеми и поплѣпѧеми, но ꙗко пастирь добры ȣстрмисѧ противȣ воиводь(?) ѧко да избавит порȣченное емȣ христомь стадо или самь за них душю положивь свѣдѣтелствова мȣченіемь скончаетсѧ бывшѧ сраженію обоимь полкомь на мѣстѣ нарицаемомь Косовѣ. Бѣ же нѣкто благородень зѣло и вѣрнѣишіи великомȣ кнѧзю Лазарю именемь Милошь, емȣ же завидеще клеветаху на него, ꙗко неправѣ слȣжить емȣ. Тои же обрѣт подокно времѧ хотѧ показати вѣрȣ и мȣжество, скоро устреми се к началнику агареиеном Ꙗмȣратȣ, сотворивь себе ѧко бѣжаща ѿ великаго кн'зѧ Лазара, емȣ же растȣпившасѧ агарене и пут сотворише. Он же близ быль гордаго началника Ꙗгаренскаго Ꙗмȣрата и ополчивсѧ конзе емȣ в срдце (мечь) и мртва показȣеть. Тȣже и самь ѿ нихь убіень бисть чюдии то слуеа. И сих ради первѣе убо одолѣвають сȣщін с Лазаремь. Потом же сынь того же царѧ Ꙗмȣрата возмагаеть паки, Богȣ табо попȣстившю, ѧко да блажени сеи кн'зь велики Лазарь мȣченіѧ вѣнець ȣвечаетсѧ и сȣщии съ нимь. Повелѣваеть убо безаконыи мечемь того ȣбити христа исповѣдающа. И сȣщи с нимь молѧхȣ прежде посѣченіѧ быти убити да не видеть кончину его. Бысть же сіѧ брань вь лѣто ҂ѕ҃ѡ҃ч҃з҃ — го юніѧ ·еі· (1389. јун. 15). Тоиже убо мȣченичества венець пріѧть и видитсѧ нынѣ ꙗко живь, в'нем же самимь созданѣи обители Раваници. (Иде неразумљиво) . . . . отиде же гроб нареченныи по своемȣ . . . . . ѧзыку синь амȣратовь емȣ же имѧ Баозид. Спѣшно возвращаетсѧ к востокȣ, еже сѣсти на престолѣ отца своего и отвсюдȣ царства утврдити покорити же восточнаѧ и . . . . странȣ. Сего ради тȣрски . . летсѧ . . . . . . Синь первьи великаго кн'зѧ Лазарѧ, князь велики Стефань оста съ материю своею еще сии младь и сь братомь своимь вакомь и не точию оть изманлить, но и от окрестних единовѣрних на рать вооружиша ... По том же присилаеть гордии царь синь мȣратовь вь Сербскую землю просѧ покореніѧ и службы, занеже многи страны прими. Покори царѧ Срацимира болгарскаго и оть банатскые и басарабскые державелѧ. Приѧ. же и Солȣн и иные градовы греческаго царѧ. К симь же проси у великиѧ Кнѧгини сербскиѧ менщу дащерь еѧ Оливеру в жену. И сего ради обѣщаваетсѧ сина еѧ великаго Кнѧзѧ Стефана имѣти к'сына своего и землю не воевати, но соблюдати. Ѿ них сьвѣтомь патриарха и всего свѧщеннаго собора и всего синклита вдають сию в женȣ великомȣ Ꙗмирѣ Баѧзитȣ, ѧко да спасено будеть Христово стадо оть волкь гȣбѧщихь е. И отоле порабощена бысть сербскаѧ землѧ изманлитскомȣ царȣ Баозетȣ. И на всако лѣто самому Стефану и з братомь и с конскомь и со всѣми своими (к)слȣженіе приходити емȣ.

На табаку 692 (После пошто је Тимур заробио Бајазита): И сестру Стефанову, Коѧ е била за Баіазитомь, князь велики Стефань посылаеть к Темиру послы и изкодить еѧ оть плѣненіѧ. Самь же вь царьствȣющіи градь приходить и сь братом своимь волкомь и тамо оть царѧ греческаго Манунла, еще живу емȣ сущую деспотски сань приемлеть и много почастив его, отпȣсти. Приходить же деспоть Стефань съ братомь своимь въ свои градъ Новобрдо, градь Сребрни констинȣ и златии.

По убиени же Ꙗмира царѧ оскободисѧ сербскаѧ землѧ ѿ ѧрма и покореніѧ бусурманскаго. И вь то лѣто деспоть Стефань самовластен в всеи земли сербскои бысть «божіею милостію.“ И обходѧ земле отьчьства своего и нѣкіѧ смири и нѣкиѧ себе покори и елици вь прежиѧѧ времена градь и мѣста похищена быша ѿ сербскіѧ властел и сих к себѣ приторже. Таже преходѧ обрѣте Бѣлградь, его же прежде Угри восхитиша, его же оть Угорскіѧ земли помиреніемь пріѧть. Се бо Бѣлградь аще и в предѣ(лѣ) же српски, лежить на срци и на плечах Угорских (Приеть и ѿ бусурмань грады) Бѣлградь занеже мѣсто града то е зѣло красно с морем(?) и рѣками и пристаницши украшено и оть всюдȣ корабли к немȣ ѧко крилати со множествомь лакихь прибѣгають. Сего убо Стефань ȣкрасивь стѣнами и царскими палатами, таже црковію соборною и архиепископию созда са всѣми потребами и удоволстви и днес жилищемь инокомь сьтвори.

(Прим. Ꙗрхиепископ созда црковь св. Николе. Насадио вртове ради прохладе и цркву св. Троице. ҂ѕцеі (1407).

Лѣта ҂ѕцле. Іюниѧ еі. (год. 1427. Јун. 19 ?).

На листу 697 под насловом:

По Стефанѣ бысть деспоть Гюргь нетін его. Царь тȣрски Ꙗмȣрать увѣдѣвь преставленіе Стефаново, пришадь вь Рассію, приемлеть градъ Кру-

шевацъ и инни градови предашасѧ емȣ. Предастъ же се и Голȣбацъ градъ. Приходитъ же и на Новобрдо, идѣже сребро дѣлаютъ, но не успѣ ничтоже и отиде Мȣратъ — царь знимѣ належещи. К немȣ же посылаетъ деспотъ смиренныꙗ просѧ оставшихъ. Онъ же по смирени нѣкаѧ вазвращаетъ деспоту и не точию о сиꙗ разрушеніе и бѣда належаше српскои земли, но и западнии Ȣгорски краль.... и царскомȣ.... града пришад глаголю же преизꙗщномȣ и великомȣ Бѣлградȣ его же помиреніемъ сазда деспотъ, градъ отдастъ емȣ (краљу) Устрашисꙗ Туракъ. Симъ же и сице бивающимъ приличествуетъ возгласити са Захарием обратенимъ к Їерȣсалимȣ: Развєрзи Бѣлграде двери твоѧ и поꙗстъ огнь кедры твоѧ сирѣчь высокаѧ и первожителство твое. Здѣ же прочее и со Иеремиемъ пророкомъ ридати, ꙗко новаго Сиона Бѣлграда запустѣніе. Гдѣ воистинȣ внезапȣ быша всѧ свѣтлаꙗ и краснаꙗ ꙗже внȣтрь и ꙗже внѣ? Гдѣ лицы веселѧщихсѧ, гдѣ црковнаѧ собранїѧ, торжества и молитвы и иже во окрестнаѧ исхожденіѧ, внезапу всѧ мерзость запустѣніѧ бывша, всѧ горести исполниша. Храмъ разорахȣ и сожизаху, людіе изгонними бивахȣ.

Быстъ и другое знаменіе проѧвлѧе хотещаѧ быти граду злаѧ. Извечерь сȣще глубокь еще неспѧщимъ внезапу прихождаше со оныѧ страны рѣкъ ѧко трубны гласъ и т. д. описује позната дата као и о иконама ветром однешеним из цркве и појав „юродиваго“, који је плакао због пада Београда.

Неће бити од штете ако напоменем, да је веома много српских књига однешено у Русију и на руском су језику писали нарочито два Србина: 1) Митрополит московски Кипријан и 2) Пахолије логотет — калуђер при крају XIV и у првој половини XV века. О њима треба прочитати књигу: В. Кључевског: Древне рускіѧ житіѧ свѧтыхъ, какъ историческіи источникъ. Москва 1871.

У московској синодалној библиотеци и ризници има доста докумената важни за нашу историју. За доказ тога износим ово писмо хиландарских калуђера, које су писали московском патриарху (Їѡасаф I 1632—1652) Јоасафу II. од 1667—1690. год.

Вьсѣчестнѣишомȣ архїепископȣ кѵр Ѡасафȣ милостію божією патріархȣ новаго Рима богохранима царствȣюща града Москви и вьсеѥ Рюссін вь пречестнѣнше роуцѣ благоговѣино подати.

Гс | Хс
ни | ка

Іже благодети светаго дȣха живȣщомȣ равноангелскомȣ и апостоломъ сьпрѣстолномȣ архиепископȣ, пастирȣ и оучителю словесна стада христова, всесвѣтѣйшомȣ и великомȣ светителю Іѡасафȣ, милостію божією патріархȣ богохранима града Москви и вьсеѥ Россін и нам смѣреним ти чадем, милостивомȣ оцȣ и жалователю о(т) Бога радовати се. И вь свѣтѣи горѣ Аѳона царскаа и свѣщеннаа обитѣль монастырь Хиландарь пресветые Богородице Вьведеніе вь светаа светыхь. Смѣрены настоꙗтель Стефан ієромонах, свещенници, старци ієродіакони и вьсь сьбѡрь ꙗже о христѣ братїа, сьпреставше роуцѣ и колѣнѣ прѣклонше нискомь челобїемь и покланꙗем се твоемȣ превышшомȣ свꙗтителствȣ, умолим иже въ троици славимагю бога и прѣчистȣю Богородицȣ и присно дѣвȣ Марію и вьсѣхь свꙗтихь, да подасть Господъ Богъ твоемȣ свꙗтителствȣ благоденствіе сь поспешеніемь и многолѣтны животь и на врагы видимие и невидимые и власти тьмные, свѣтлое ѿдолѣніе и побѣдȣ вь изправленіе словесна стада христовы ѡвьць и нам вь помощь и застȣпленіе. Не можеть градь укрыти се врьхȣ горы стоѥ, рече Господъ своимь ученикомь, понѥже выше свѣть мірȣ, высотою добродетелен и ученїа вьсѣхь просвѣщающе. Сихь намѣстникь избрань єси быти божїимь произволеніемь, ѿ врьховны свꙗтителю и началниче архїереомь државнаго и прѣсветла царьствіꙗ правовѣрныхь вьсеи Рȣсїи и патрїаршаствл, саномь почтень бывь осіаль ѥси вьсȣ подсолнечную испльнѥніем заповеден христовых ꙗко странолюбивь и нищихь помилователь. Мы же смѣренїи молебници велики ти светителства иноци и братїа обще вьси монастира Хиландара свѣтлаа твоꙗ исправлєнїа слышаще и многими тежест᾽ми бѣдь сьдрьжими соуще не можем прѣнебрѣженію предати се, єже не получити благословіе и молитвȣ ѿ таковаго благоизбраннаго свꙗтителꙗ, нь понеже далекаа страна и многоодстоꙗще мѣсто очевисто доити и чювственно твоѥмȣ великомȣ светителствȣ поклонити се немощно бывше, вь кратцѣ из(ꙗ)вити хощем твоеи благодарително кротости ѿ сеи честнѣи обители хиландара древнаго. Понѥже испрьва сьздань быстъ оукрѣплень добрѣ сь светы монастырь ѿ светаго Симеона срьбьскаго, новаго мѵроточца и Савы светителꙗ чюдотворца. Потомь ѿ другихь благочьстивыхь царей, паче же ѿ православныхь росїискиꙗ ѿ почала и до нинѣ ꙗкоже свидѣтелствуютъ и хрисовȣли ихъ. И ныньꙗ такожди милованіе и помощи ищȣще ѿ благочьсти-

ваго и христолюбива цара нашего Алеѯіа Міхаиловича вьсея Росіи самодрьжца, ꙗко ѿ нашего, потрꙋдихом чьстнаго оца нашего кvрь Георгіа архимандрита, да еще келара Їероѳеꙗ іеромонаха и Арсеніа їеромонаха и еродіакона Григоріа и сь прочими братіами, вмѣсто вьсѣхь насъ поклонити се православномꙋ и милостивомꙋ царꙋ и твоемꙋ превеликомꙋ свѧтителствꙋ. И молим сѧ и моли се дѣвемь свѧтомꙋ твоемꙋ светителствꙋ, ꙗко благосрьды сы и чадолюбивы ѿацъ милостивно пріими отца нашего архимандрита сь братіами, ꙗко странных ради владикы Христа странствовавшаго ѿ безмѣріꙗ височы на землю за спасеніе рода чловѣчскаго и бꙋди имь милостивь и оусрьдны ходатаи акы великодрьзновеніе имѣѧ кь благочестивомꙋ и христолюбивомꙋ и пресветломꙋ царю и сьвѣтꙋи блага за честнꙋю нашꙋ обитель да своими царскими щедротами пожалꙋеть свою царскꙋю богомолю, понеже многими бѣдами и напастми сьтѣснꙗеми есмы находещими на нас по вса дни и часы по морꙋ Франци, по сꙋхꙋ же Тоурци озлобляють нас немилостивно. И вь сіе лѣто многаа зла пострадахомь егда поиде царь Агарꙗнскы кь островꙋ критскомꙋ. Единь богь вѣстъ колико пострадахмо ди конца, во обнажише и плѣнише свѧтые монастире нечестивіи. Нынꙗ же что сьтворити невѣмы. Едина надежда тьчію живеть по бозѣ кь пресветломꙋ царю и кь твоемꙋ светомꙋ светителствꙋ, обрѣсти намь милость и ꙋтѣшеніе вь скорбехь наших, тѣмь же припадающе твоимь светителскимь стопамь, прилежно и сь сльзами молим се тебѣ божію светителю, милостивь бꙋди кь сеи чьстнѣи обители и кь всеи бꙋди топлы ходатаи кь пресветломꙋ царю да приклонить намь смѣренным своимь богомолцемь ꙋхо благостины и щедроть своих царскых, ꙗко да бꙋдетъ милостивь своеи царскои богомоли. Аще бо и нищетою сьтѣснꙗеми есми, и бѣдь вьсачьскых напастми сьдрьжими, нь цѣло и по редꙋ вьсако ꙋправлеіе монастырю подобающе и правило и слоужбꙋ црьковнꙋю по ꙋставꙋ и завѣщанію свѧтих отць правимь и молеще се ѿ православных христианех непрѣстаемь подаи же ѿ свѧтѣишіи патріархь и щедрꙋю си милостиню вь оутврьжденіе монастирꙋ елико ти дꙋхь светіи вразꙋмитъ, и вь памꙗтъ вѣчнꙋю блаженомꙋ ти имени. Понеже оупованіе наше на Бога и на твою светителскꙋю милость, ꙗко да твоимь светительскымь ходатаиствомь и пособіемь, жалованіемь же и щедротами православни цара пребꙋдетъ незыблема и тврьда наша честна обитель. Господь же милостивыи въ долголѣтномь здравіи да блюдетъ светительскити врьхь, вь мнѡгих оубѡ христіань спасителное правленіе и намь смѣреным молебникомь ти вь застꙋпленіе и вь веселіе вѣчное. Аминь. Писан вь Свѣтѣи Горѣ Аѳона вь лѣто бытіа ҂зроз. (1669).

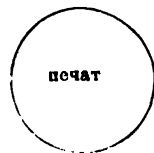

(Из овога се види, да је ово писмо писано Јоасафу II одмах после његовог избора на патријарши престо. Ниже печата иде ово):

Настоꙗтел царскіе свѧщеніе обители Хиландара Стефан їеромонах с братїами Великаго ти Светителства службеници с братїами Великаго ти Светителства богомолци.

Тек после иза овога долази адреса коју смо метули у почетку.

У кратком обзору собранія рукописей епископа Порфириіа, на стр. 65. има овај запис о Балши (1409 г.).

Сиа божественаа книга глаголемаа диалогь. исписа се иже вь обитѣли прѣчистые и прѣславные владычице наше богородице нерꙋкотворенные, повелѣниемь благовѣрные и благочестивые и христолюбивые гпсгие деспотице кv Еvдокые, дьщи благовѣрнаго и христолюбиваго и великаго господина Гюргꙗ Балшикꙗ и анепсеа великаго и славнаго господина Костадина. Обладающи же тогда сь великым и славнымь господиномь своимь Изаоуломь и са сыномь их Гюргемь славнымь градомь Ꙗниною и окрьстнымь странамь ꙗнинскимь и градовомь. Еи же буди вь многолѣтныи животь и вь пользу душевну и тѣлесну и вь сіа вѣкь и вь будущи. Аминь Исписаже вь црьнои горѣ вь странѣ скопьꙗ града. сьврьшиже се и повеза се вь славномь граду ꙗнинѣ. — Писан монах Герасим „лѣту же тогда текущу ѕцзг.“

Евдовија кћи Ђурђа Балшића, а сестричина великог господина Константина. Била удата за Исаула, и имала сина Ђурђа.

Тома деспот убијен 1385 год. његова супруга Анђелија удала се за Исаула. Анђелика умрла 1395 г. Године 1396 узео за жену Јерину кћер Спатину. Спата га избавио из робства 1400 г. Значи после овога за њега се удала Евдовија и родила му сина Гюргꙗ. Према овоме владао је Исаило још 1409 г.

У књизи „Отчетъ имп. публ. библиотеки“ за 1869 г.

Под. 6. Четирејеванђеље (стр. 15): „Я записа божиомь милостию хрьстиѣнинь, а закомь Тврьтько Припьковичь земломь Гоиланинь.

Под 11. Тетроевангелије у њему забележено: „Вѣстно буди когда шпѹстѣ монастирь Доколѣ ѿт проклетога рода Ягарянскаго, тогда побише се Колашинци и Ѹскоци и ѹбише ускоци два Колашинца на ограду у Прешћанѣ селу едни дрѹгомь криви крнин8, пакь рекоше Колашинци: Ви сте монастирци наговорили, те убише нашу браћу“! Тогда ıакоже волци на овце, тако и они бесбожнии нападоша попѹщениемь божиимь, плѣниша и шпѹстиша, при протосингелу кирь ігѹмен8 Ятанасию.

Под 19. Зборник: Сїа стаа и бж͠ст͠вна книга глаголема тлькованіе еѵ͠гл͠ско монастыра Чрьные Рѣкы. Ове две последње речи избрисане и написано: Свѧтаго архистратига Михаила на реци Тари.

Сї книга смѣреннаго Силвестра митрополита Рас8.

Запис: здѣ приходы поп Никола ѿ мѣста Белога Полѧ ва лет ҂з͠с͠л͠а мца фер. ·ві· днь.

Под бр. 27. Богородичникь. Год. 1600 у њој се спомиње манастир архитратига Михаила на Тари, а књигу приложио кнезь Илиа.

Под 31. Богородичник: И сію книг8 приложих млабник и апл͠ь иже въ Тронци славими Бъ благоизволи 8красити ст͠8ю цркоквь различними книгами. Тѣмь же бжіемь благоволениемь изволи се и мнѣ смѣреномѹ прінти въ монастирь създаны великимь кралицшмь всеѥ срьбскыѥ и поморскыѥ землѥ Еленшмь. Храмь Благовѣщеніа прѣсветыѥ Богородице и нагох то ѿ старинѣ що с8 господа стара приложила и 8красила съ ст͠омь ктиторицомь книге и различне бѣлеге, що е была приложила храм8 Благовѣщениа на мѣсте зовомь Градаць на славословие иж къ Тронци славимаго Бога и прѣчистнѣи его Матери, и все бѣше коначнѣ похарано, и не бѣше ни книге на слѹжб8, ни сас8да, келіе все бѣх8 пале и разорнле до основаниа. Помощію божиею и молитвами прѣподобные матере потащахомь се въ сие прискрьбно врѣме да поновы и приложимо ст͠м8 монастир8 колико смо възможны не пощедещи ѿ нашего имѣниа книгамы и съсѹды и иными потрѣбамы прьвее келію ѿ основаніа съградисмо на успокоение слѹжещимь ст͠ом8 монастир8 и ч͠стнѣ иноществѹющимь, потом приложих слѹжабные книгы еѵ͠лїе, ѱалтирь ѿ прьваго гласа Чрьноввика и петогласникь соборник Божидаровць, ѱаломник и житие стѣ Еленѣ, летѹргію Божидаровѣ формѣ. И еще помощію божіее и молитвами прѣподобніе 8напрѣдь что възможни б8демо приложикемо и ѿ сих книга ако кто дрьзнѣ вражиимь навожениемь ѿнимити ѿ храма Благовѣщеніа прѣсвѧтые Бц͠е да е проклеть и да га е анафема и честь да м8 е съ Иудомь и съ оннѣмы иже рѣше: распни, распни, и да е проклеть и ѿлѹчень ѿ вселенскых ст͠ых ѿць. И да м8 е съборница прѣст͠аа Бц͠а и прѣподобна мати на в'торѣмь примъствію аминь, аминь, аминь.

Мс͠ца Фер'вара ·и· оуспеніе прѣподобніе матере наше Елѣни срьбскіе кралице.

На корицама: „Да е͠сте ведомо васаком8 с8дьи правди кои би чл͠кь видиш сіе писмо како аз многогрѣшни іеромонахь проигѹман Василие сію книг8 глаголеми мл͠бник шсмимь гласомь Богородичан и како ѿк8пи его ѿ господств8юще надь нами и ванесо его ва манастирь зовоми Доволи, храмь прѣсветіе Богородице 8спеніа.

Тожде лѣто бисть пленение по васеленои изгоре Ш8дикльва, месеца Ѡктоир ѿ битіа ·҂з͠с͠м͠ѕ· (7146=1738) в ѿ рождаства по плти Бога Слова ҂а͠ѱ͠л͠и (1738).

на листу 162 послесловије: „Сь многосвѣтлыми своими иниже цветѣаше вь нась ш Гг͠ѣ свщенодѣтелми бож͠ныи велики намь архиерѣи и слоуга христовь вь с͠тыхь ѿць нашь Иаковь стежаниемь многыхь инѣхь свщеныхь сьсоудь и ч͠стныхь книгь юже вложи вь ст͠оую црквь прѣс͠тые бц͠е и с͠тго Симеш͠. И се приложи поучение сказаемою Златоустомь и инѣми с͠тыми оучителы ѿ с͠тго еѵ͠гл͠иа. Написано же бисть вь дни благовѣрнааго и благочьстиваго самодрьжавнаго кра͠л всѣх српскых зем͠л и поморскых, Грьчьскыми странами господьств8юща Стефана Оурошa сина с͠тго кра͠л Оуроша, а правьноука с͠тго господина Симеш͠, вь ·е· лѣ͠т сь богомь дрьжавнаго владычьства его. ѿ числа же сложении мира ҂з͠ѱ͠ч͠д 6794=1286. Вь сию лѣ͠т поставлень бѣсть с͠ты прѣшсвещеныи архиепископ Иаковь. Азь его неключимь рьбь и сирак Драгомань. Повелѣниемь его написах с͠тые книгы.

Слава Христа Бога нашего. Аминь.

Под бр. 33. Поучение избранное ѿ с͠того еѵ͠гл͠іа и ѿ иныхь многых Бж͠их писании въ всакоую неделю и на господскіе праздникы на поучение и на прочитаніе хрістонменнім людомь. Прѣложена съ Грьчьскаго езыка на срьбскыи въ лѣ͠т ·҂з͠ѿна 6851=1343) індикта ·а͠і·

На крају: Да се зна, кадѣ лѣто ҂з͠с͠к͠д (7224=1716) би рат на Босни и на Доунав8 с Немци и разбише нѣмци вѣзира Ялипаш8 под Варадином и шбезглавише е͠г и ıаничар-аг8 и др8ге многе паше

и ѿ ѡстале воиске мало тко и ѡста к бегꙋ се даше ка Белиградꙋ по ни придоше оупꙋт Немци и начеше бити Белиград мц꙽ аа іюлы. кг. и таде паде снегь на Макавеи и бис мраз и би лѣдь ва воде то бих лед Аг·д· и тада беше гибель гладомь големь и рат повасꙋдꙋ. ѡле тогдашнои тꙋги нигде тѣла прибежища.

Под бр. 54. Има зборник Српски и на листу 270: Сіи Златоꙋсть попь Марко исписа. На последњој страни ова три записа: Бь лѣт ҂з писꙋщно ѯ прѣстави се доуховник Теодосіе Дебели мц꙽а Генуары ·і· днь вь днь сꙋботꙋ вечр проті с'тго Ѳеодосіа обьщежитѣла вечна мꙋ паметь. (7060=1552) Да се зна что донесоше се книге изь стго Їоана ꙋ трьнь ·лѳ· комать. —

Бъ лѣт ҂з҃чs (1588) прѣстави се блаженыи архіереи Макаріе мц꙽а ѡкт. ·s· дьнь.

Под бр. 38. има зборник поученија из манастира *Доволье*, у коме има овако тумачење:

„Вѣна Словенскыи прикута глаголетсе“. Чудно. Словенску реч „вѣно“, тумачи грчком речију, за коју мисли да је словенска, коју је наш свет прекрстио у „*прћија*.“

Под бр. 39 веома је знаменит зборник узет из манастира Пиве. На листу 145 и доцнијом руком: Сіа граматика монастира Пиви, храмь Ꙋспенія прѣтіе Бце, еже на великом в р е л ꙋ С и н ц ꙋ. Ово су одломци из граматике „Кирила философа“

Под бр. 46. књига Ареопагита, српске редакције у повезу.

На првој дасци унутра.

Сіа ста божєтвна книга глаголема Дионисие Арѣопагить монастыра глаголемаго Тара, храм архістратига Михаила и Гаврила и прочих силъ безплотних. И сие писах ва лѣто ҂зсѳі 7219=1711) при прѣѡсвѣщеномъ митрополитꙋ захамиском кур Герасиме и при игꙋменꙋ кур Филотею рꙋкою брѣною грѣшнаго Василиа діакона пивца и ва то лето прѣстави се степши пьтрнархъ Калиникъ Пеќски и седѣ на прѣстолъ А..... патриаръ.

На последњој дасци: Сію книгꙋ повѣза изъвънꙋтрдъ ѡклены и кожею ѡдеи многогрѣшни и манши въ иноцех Іѡсифъ іеромонах. быже ѡтачстко место П р и б о и сін рече прѣзыме игатъ и молю ви Ѿци и кратиы п а з ы т е с і ю к н и г ꙋ ѿ п о к а п а н і а и свѣщнаго поуха идеже каде чатоутъ и сію книгꙋ и гадетд то ис велико безоумие а книзе пороушеніе. тогда течаше лето ҂з҃ и п҃ и з҃ (7087=1579) кроугъ сл҃нцоу ·г· а лоуне ·ѳі· основаніе ·к· злато число ·г·

Под бр 47. Зборник Запис: Си свѣта и доушеполезна книга монастыра Пивѣ ҳаѱи тогда бившꙋ владице херцеговачкомꙋ кур Филоѳеꙋ

Под бр. 54. Житије св. Саве, у коме има запис: Знатися когда приде патріарх кырь Хаџи Калліникъ у Пећъ 1765. мц꙽а марта дна 17-го“.

ИЗДАЊА

СРПСКЕ КРАЉЕВСКЕ АКАДЕМИЈЕ

СРПСКА КРАЉЕВСКА АКАДЕМИЈА

СПОМЕНИК

XVI

ИСТОРИЈСКА ПАЛЕЈА, ЊЕНИ ПРЕВОДИ И РЕДАКЦИЈЕ У СТАРОЈ СЛОВЕНСКОЈ КЊИЖЕВНОСТИ

од

М. Н. СПЕРАНСКОГ

У БЕОГРАДУ
У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ
1892

СРПСКА КРАЉЕВСКА АКАДЕМИЈА

СПОМЕНИК

XVI

ИСТОРИЈСКА ПАЛЕЈА, ЊЕНИ ПРЕВОДИ И РЕДАКЦИЈЕ У СТАРОЈ СЛОВЕНСКОЈ КЊИЖЕВНОСТИ

ОД

М. Н. СПЕРАНСКОГ

У БЕОГРАДУ
У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ
1892

ИСТОРИЈСКА ПАЛЕЈА, ЊЕНИ ПРЕВОДИ И РЕДАКЦИЈЕ У СТАРОЈ СЛОВЕНСКОЈ КЊИЖЕВНОСТИ.

(читано у седници српске краљевске академије 14. окт. 1891. год.)

„Палејама“ (τὰ παλαιά) зову се обично у византијској књижевности, а следујући њој и у старој словенској, причања црквене историје, нарочито старога завета; у том су смислу називали и прву књигу библије (Постање) такођер „Палејом“. Ове „Палеје“, као и сама библија, биле су у византијској, па и у старој словенској књижевности, извором не само за верско учење већ и за упознавање с минулом историјом човечанства. Нису само специјална дела служила за ту сврху, већ и више општа, као доста многобројне хронике, које обично почињу причањем библијске историје: ово је једна од најкарактеристичнијих црта како византијске средњевековне историографије тако и у опште јевропске. Разлика је само у томе, што византијске хронике више прожима црквена тенденција но западне. Али њихова је и друга карактерна црта — тежња да популаришу, да учине маси занимљивијим сухо строго причање библијско. Овим се објашњује популарност хронике Георгија Грешника, Манасије, Малале и других не само у византијској књижевности већ и у словенским земљама (разуме се у преводима) [1]. А том се тежњом за популарисањем објашњава и начин сама причања историје старога завета у приликама: у основи је библија, али је она прерађена, скраћена и допуњена из других извора, већим делом популарних као н. пр. легендама, апокрифима. Сем тога у погледу црквене популарне тенденције писци су сматрали за своју дужност, да не саопштавају само факта него да их и објашњују, трудећи се да извуку из њих поуку, а при том су се користили или списима св. отаца или су сами тумачили; тим се објашњавају и значајни по обиму, умеци и оступања од летописних причања Георгија Грешника. Али византијска књижевност поред црквених дела и предања наследила је и класичке старине, које тако исто, а на име у својој митологији, теже да открију судбу првога човечанства. Позната су била и хришћанским писцима занимљива причања грчке митологије, те „поганске“ свештене историје. Уз то у многим предањима и митима грчким и источним лако је било спазити сродство у причању, н. пр. између мита о Пиру и причања о Нноју, између Херакла и Сампсона, на послетку нека причања античкогa карактера, као о Прометеју, нудила су се сама на поређење са пророштвима старозаветним [2]. При свем том у византијској литератури тежња је била да се унесе и грчка митологија и философија у круг хришћанске науке; услед тога појављују се на пр. пророштва Собиле о том истом [3]. Хронисте

[1] K. Krumbacher, Geschichte d. byzant. Literatur § 47.

[2] Слична поређења види у Lücke, Göttliche Offenbarung и т. д.

[3] Тако текстове види у грчкима рукописима минхенске библиотеке N. 507, 524, бечке 6. (Hist.).

је била дужност, да у својој хришћанској историји нађе места и за античку легенду; његова би дужност била, да доведе у склад оба та извора. Он је то и учинио: у основицу библијску ставио је митска причања приписујући их овом или другом периоду светога писма, н. пр. Хрона, Зевса, Нина, Семирамиду убројао је у потомке Невродове. На тај начин први део византијске хронике претвори се енциклопедијом свакојаких причања о старини; а све се улепша популарним поучним тоном. У том више мање промењеном облику читаоци су имали причања о историји старога завета.

Колико знамо, никада није слабио интерес за ту историју у читалачкога света у средњем веку: њега јако занима као што сада занима још прост свет, не светска историја, већ црквена, духовна причања (као житија, легенде, апокрифи); њему је била потребна историја старога завета не као почетак историје човечанства већ као црквена историја, која ће задовољити његову хришћанску радозналост. Библија пак, која је могла бити за то извором, како знамо, није била распрострањена књига; није била увек подједнако разумљива и занимљива (нпр. књига бројеви, закони поновљени) и мало стварна за народ, у коме је од руке до руке ишла маса причања и допуна н. пр. поетска историја Јосифа прекраснога, фантастична епопеја о Мојсију, примамљиво причање о првом на земљи погребу, о крсном древету, и т. д. С друге стране нису потпуно могли задовољити проста читаоца ни хронисте, који нису у својој историји имали „црквене историје“ стављајући митска причања, опширна тумачења богословскога карактера, која често читалац није могао разумети. Све је то, како у Византији тако и на западу, говорило за стварање популарне библије. У таку библију требало је пре свега да уђу сва факта библијске историје, узета из библије и из легенада и апокрифа (број и каквоћа ових последњих зависили су од умнога развића и религиознога разумевања појединих писаца или компилатора); а за тим и тумачења факата, али само така, која су била разумљива и доступна маси н. пр. о значају старозаветних догађаја као символима новозаветнима [4], о противности јудејства хришћанству (н. пр. Мелхиседек — Христос; 12 извора — 12 апостола; жртва Аврамова — жртва Христова и т. д.). На тој основици и при тим условима и јавила се „Палеја“, популарна црквена историја.

Без сумње, било је неколико сродних Палеја у византијској литератури; али је до нас дошла (по крајњој мери позната с тим натписом и садржајем) једна. Та пак Палеја, само у словенском преводу, и јесте предмет мога даљега причања.

I.

Интерес и укус византијске литературе, о којима говорах, био је у том степену готово и у нашој старој словенској литератури. Али само на словенској основици, у литератури, почела је сразмерно позно а при том под непосредним утицајем византијске, дотле већ јако развијене (али већ и прецветале, ослабеле у својим производима) литературе. Ова дела, као и сами споменици, јављају се као ресултат пресађења и словенска се литература ограничава на преводе и мала подражавања. Тако се све византијске хронике налазе у словенским преводима још у старо доба (Хроника Георгија Грешника још у два маха); под утицајем тих хроника и најстарији руски летописац почиње своје излагање догађаја руске земље старозаветном историјом; доцније (у XV веку) се јављају у тој врсти и самосталне компилације, такођер светске историје (како разумева Византинац т. ј. стара историја, историја Византије и Истока), као „јелински летописци“, „хронографи“. Али за „црквену“ историју задовољили су се, како се чини, преводима грчке Палеје. Рекох „како се чини“, с тога, што питање о постању такозване „Палеје с тумачењем“ до овога тренутка није се могло решити, о чему неколико речи проговорићу доцније.

[4] Ова је мисао без сумње основа народне „Biblia pauperum“; гледај најновије издање Костанцког текста (4° Würzburg 1891).

Сад разгледајмо положај „Палеје" у старој словенској литератури. Познате су нам ове: „Историјска" и такозвана „с тумачењем". Треба одмах одредити, шта је свака од њих. „Историјска" Палеја, као што смо већ могли видети, није ништа друго до скраћена библијска историја (обично од постања света до Давида закључно), али у то време и раширена апокрифима и проткана тумачењима (особито текстовима из црквених песама, у даном случају). Али то није и Палеја „с тумачењем" [5]. Истина, као и у „историјској" Палеји, тако и у овој је излагање старозаветне историје до Давида, такођер и изводи из библијских књига, допуњени апокрифима и тако исто прожети тумачењима. Али у том тумачењу и јесте разлика између ова два споменика; док у „историјској" Палеји тумачење је споредно, оно је само на објашњење факата, који су основица делу; дотле у Палеји с тумачењем долази на прво место тумачење, али не просто (т. ј. објашњење данога факта) већ тенденциозно, полемијски: све је удешено да се докаже идеја, да старозаветни догађаји само указују на новозаветне, да треба још из старозаветних догађаја видети истинитост хришћанства, у што се нису могли или нису хтели уверити Јудеји; с тога и сама Палеја кад и кад има натпис: „Палея Тодковая на Јудеевъ". Овом се тенденцијом објашњава и избор факата, који овде више служе да прожимају причање, него за основицу његову као што је у Палеји „историјској": писац „палеје с тумачењем" ако се и држи реда историјског излагања [6], бира нарочито та факта, користи се нарочито тим изворима који су згодни особито за његове полемичке сврхе, па био то факат из канонскога писања (н. пр. о жртви Исака), или апокриф (н. пр. завети патријархови), или пак из црквенога писања (или светскога, н. пр. о риби муренској у шестодневцу). Палеје се разликују и унутрашњошћу својом у начину употребе извора: писац историјске Палеје све своје изворе преради, слије у једно у свом излагању, да се ово последње представља потпуно уређеном целином; а писац Палеје с тумачењем своје изворе и не мења често никако, тако да их је лако одвојити уклонивши само тумачење пишчево [7], пореди н. пр. откровење Аврамово у Палеји „с тумачењем" (штампано у Тихонравова) и историју Аврамову у историјској (стр. 21, издања руског). Сем ове разлике у изворима једнога и другога споменика, има знатна разлика у по нечем заједничком (што је са свим појмљиво при сродности садржаја једне и друге Палеје), н. пр. у историјској Палеји нема ничега што одговара шестодневцу, делима о 12 камена, заветима 12 патријараха, причањима о Синају; а у Палеји с тумачењима нема појединости о продаји Јосифа; у основи причања о Аврамову гостопримству туђинаца два су разна извора (такођер о Валааму).

Па и судба обе Палеје у литератури са свим је различна. Постање словенских текстова историјске палеје нама је са свим јасно: то је превод с грчкога текста, као што је указао први А. В. Горски (Опис. Син. Рук. IV 597), а за тим боље утврдио издавач руског текста споменика тога А. Н. Попов (Чтенія 1881. књ. I.) и најзад како се то са свим јасно доказује мојим поређењем с грчким текстом [8]. Једини познати рукопис грчке историјске Палеје (XV в.) је у бечкој дворској библиотеци (cod. theol. N. 247). У појединостима о односу тога текста пре-

[5] Неке појединости о једној и другој Палеји сматрах за потребно навести, имајући на уму, да се та *два* различна споменика у литератури (н. пр. у Порфирева) често спајају, узимајући за *један* споменик, само разних редакција. Први је разрадио питање о Палејама професор московскога свеучилишта Н. С. Тихонравов у својим лекцијама 1881—82. године.

[6] Он врло често напомиње: „пакы на преднаа възвратимъ сѧ."

[7] Тако је урадио између осталога Н. С. Тихонравов, штампавши у својим „Памятники отреч. лит." неколико текстова из Палеје с тумачењем (завети, лествица).

[8] И А. В. Горски и А. Н. Попов нису имали потпуна текста грчке Палеје: први је знао само оно у опису рукописа Lambecius-a (N. 210), а други имао је нешто исписака. Текст, спремљен за издање пок. А. В. Васиљевом, изићи ће у Москви.

ма нашим текстовима историјске Палеје казаћу доцније. Постање пак Палеје с тумачењем нама је, као што рекох, непознато. Ево у неколико речи како стоји ствар у том питању: до сад се још није нашло ни на траг грчкому или другом оригиналу њену, и ако није искључена могућност претпоставци, да је било сличне Палеје у грчкој литератури. Антијудејски правац, којим се карактерише Палеја с тумачењем, може се наћи у византијској литератури од доста старих времена па до најкаснијих; а већина њених извора такођер је позната у византијској књижевности. Не знамо даље ни на ком се словенском језику први пут јавља Палеја с тумачењем; да ли је она преведени или оригинални споменик; али не обазирући се што се налази у сразмерно каснијим (почетка XIV в.) преписима [9] и само руским по језику, можемо с поузданошћу рећи, да се може убрајати међу најстарије споменике словенске литературе: њом се користио најстарији руски летописац, како је то показао М. И. Сухомлинов (Русск. начальная лѣтопись, какъ памятникъ литературный, стр. 55. и даље). На основу пак језика руских рукописа (особито бечкога XVI в. и делимично рукописа од 1406. године) може се претпоставити, да се прво јавила Палеја с тумачењем негде на словенском југу. По том о најстаријој њеној судбини може се рећи: у XV веку јавља се друга редакција у руској литератури, али она је прерада прве и донекле продужење. У таком облику налази се у свези са самосталним хроникама и то на почетку ових, а даје материјал за засебне компилације, као што је н. пр. такозвани „Јелински летописац“ прве редакције (в. А. Н. Попова „Обзоръ хронографовъ руской редакціи I) или румјанцовска Палеја од 1494. године. Ово се објашњава променом мишљења о Палеји с тумачењем: њу престају сматрати као споменик полемички, већ у њој гледају историјски као и у историјској Палеји. Ова пак последња, у колико се види, са свим слабо има учешћа у развићу других литерарних споменика; она се умножава бројем рукописа, од ње је и засебна „скраћена“ редакција (издана такођер А. Н. Поповом), за коју послужише и други споменици, непознати првобитној редакцији. Веза њена са Палејом с тумачењима може се констатовати само за доцније доба (XVII век), када се историјска Палеја, узевши допуне из Палеје с тумачењем, а друге редакције, претвара у хронограф: такав је, колико се опажа, рукопис соловецке биб. бр. 866. и сродан с њим румјанцовске бр. 397 [10]. Застајем мало на том рукопису, као интересном за објашњење односа између обе Палеје. Анализа одломака (на броју 17), изданих из рукописа соловецкога бр. 866., показује:

1. За основу узета је историјска Палеја, али скоро свака радња те Палеје допуњава се сличном радњом Палеје с тумачењем (треба рећи, не увек згодно); при том текст историјске Палеје претрпео је сразмерно мало измена.

2. Да је баш Палеја с тумачењем ушла, као извор, у историјску, закључује се из тога, што у рукопису бр. 866. налазимо два завета патријараха (Јосифа и Јуде), који су карактерна црта Палеје с тумачењем; уз то и угледање на друге завете (Рувима и Симеона; в. Порф. о. с. 17.). У самом натпису тога рукописа (из кога се види, да је на почетку текста шестоднев, којим почиње Палеја с тумачењем, а не историј-

[9] И. И. Срезњевски (Изв. И. Ак. Н. X. 191—192 и „Древн. пам. русск. писъма и языка“ Спб 1863 стр. 124 (издање од 1882. год. стр. 270) указује на рукопис од 1392. године Троичке лавре, раздељен као на 10 књига. Такога рукописа нема; можда је грешка, а и биће грешка, што вели да је подељена на 10 књига, на што Срезњевског заведоше речи, које се могу у Палеји прочитати: „Се есть царство третіее книгы десятые,“ (т. ј. 10 књига по бројању књига у библији). Најстарији датовани рукопис, до сад познат је од 1406. године, такозвани коломенски (в. опис његов у Чтенія-ма 1878 године, књ. 2), у ком се наведено место чита на л. 190.

[10] Не могу да одредим тачнији однос: користим се одломцима из рук. Соловецкога бр. 866., штампаним И. Ја. Порфиревим у његову зборнику апокрифа (Сборн. Отд. рус. яз Ак. Н. т. XVII).

ска) огледа се веза с Палејом с тумачењем. (Порф. о. с. ibid.).

3. Овај однос потврђује и састав свакої одломка, а на име:

а). „Изгнаніе Адама изъ рая“, узето је из мени непознатa извора; можда из друге редакције Палеје с тумачењем [11]. (Порф. стр. 204-5).

б). „О древѣ разумномъ и погребеніи Авеля“ (ibid. 205—7) узето је из историјске Палеје (А. Поповъ, Чтенія 1881. год., стр. 12); мали додатак — фраза „и не умѣяста его (Авела) погрести“ — основан је на тексту Палеје с тумачењем (по рук. од 1406. год. л. 48°), која пак има друго причање.

в). „Погребеніе Адама“ (ibid. 208). — унесено из Палеје с тумачењем, а друге редакције (гл. Памятники“ Н. С. Тихонравова, текст по Палеји с тумачењем од 1477. године); одатле је, вероватно, унето причање и у „јелински летописац“ 1. редакције (гл. А. Н. Попов „Обзоръ хроногр.“ I. 7.).

г). „Енохъ и Ной“ (грађење ковчега) (ibid. 221—222) састављен из причања историјске Палеје (изд. А. Н. Попова 14—16) и Палеје с тумачењем (л. 50—51 и 52° по рук. од 1406. године): оба текста иду редом, често и по фразама: почетак из Палеје с тумачењем, средина из историјске; за тим причање о сазиву звера „биломъ“ [12] из Палеје с тумачењем; последња фраза из историјске; стављена напомена о рибама, које имено нису биле у ковчегу, могла је ући из популарне „беседе три светитеља“, у којој је одговор на питање: „какого звѣря не было въ ковчегѣ?“ (Гл. „Памятн.“ Тихонр. II. 434.)

д). Причање о Авраму и Мелхиседеку, о гостопримству Аврамову, о Лоту (ibid 222, 225, 227) од речи до речи слаже се с историјском Палејом (А. Попов 28—35, 41—43, 48—49); у Палеји с тумачењем текст је други.

ђ). Причање о смрти Исава (ibid. 228) изостављено је у Палеји историјској, али се налази у овом рукопису, основаном на радњама Палеје с тумачењем друге редакције; одатле је можда ушла и у „јелински летописац“ прву редакцију. (А. Попов „Обзоръ“ I 20—21).

е). „Сказаніе о Моисеѣ“ (ibid. 228) састављено је из три дела: 1). Почетак — из непознатa ми извора, (може бити из Палеје с тумачењем друге редакције, или посебне редакције житија Мојсијева, различна од оне издане у Н. С. Тихонравова „Памят.“ I. 234 и даље); у овога рукописа као и у Палеји с тумачењем (гл. Порф. о. с. 194., а тако и „скраћена“ руска историјска) има име ћери Фараона (Фермуф); 2) средина (о испитивању Мојсија огњем и о његовим победама) из историјске Палеје (А. Попов 62—64), 3) крај (Мојсијево идење против Етиопљана) — из Јосифа Флавија, како се вели у самом тексту, — узалудно понављање, али у другој редакцији, приче историјске Палеје.

ж). Прича о Валааму (ibid. 230.) опет је спој причања историјске (А. Н. Попов. 98—102) и Палеје с тумачењем (л. 145—146 рук. од год. 1406.); оба су текста, разна по редакцији, спојена, те отуда нејасности и неједнакости у причању [13]. На крају је причање Палеје с тумачењем јако исквapeно у препису рук. бр. 866 и пезгодно скраћено: многа места (као о лаву) не би се могла разумети без потпуна текста Палеје с тумачењем; знак о смрти Христовој и његову рођењу узет је у изводу одатле. Ред је причања по Палеји с тумачењем.

з) О „пpopaженіи камени“ и о Саулу и Давиду (ibid. 235), узето је само по историјској Палеји (А. Попов, о. с. 107—108, 150—152).

---

[11] На жалост немам је у рукама.

[12] Овога нема ни у грчком оргиналу историјске Палеје; али у њеној преради тако званој „скраћеној“ Палеји слаже се од речи до речи с нашим бр. 866. Гледај А. Н. Попова „Чтенія“ 1881. год. књ. 1 — Прилог стр. 11.

[13] У историјској Палеји бог Валаам назван је „Виломъ“; Валаам слаже се с книгами „волхвоваными“; у Палеји с тумачењем бог Валаама *господ* (као и у библији), кога он и пита; ово и друго у рук. бр. 866 спаја се.

и). Последња су три одељка — о цркви (ibid. 238), о чаши Соломоновој (240), о његову паду (241) — потпуно из Палеје с тумачењем друге редакције; по том налазимо и у „јелинском летопису“ прве редакције.

II.

Објаснивши, у колико је могућно, положај и однос историјске Палеје према другој Палеји и осталој литератури, пређимо на преглед рукописа само историјске Палеје. Пре свега да видимо грчки текст Палеје. По саставу, како је то већ поменуто не једаред, овај је споменик компилација. Сем библије њени су извори били текстови црквених химна и апокрифи. Већина тих извора наведена је у уводу ка издању руском; из тога се прегледа види, да није могла постати пре IX века Палеја у оваком облику, како је познајемо по грчком рукопису и словенским преводима (А. Попов, о. с. увод стр. XXIX). Значај њен за изучење литературе, сем онога што је напред поменуто, ослања се још и на том, што у њој налазимо помена о таким изворима, о којима ми нарочито сада не знамо или не знамо у редакцији, коју је имао компилатор; довољно је поменути причање о гостољубивости Аврамовој, које је независно од Палеје било у грчким текстовима, с којих су учињени словенски преводи, који до нас допреше у многобројним рукописима*. За тим причање о Мојсију, познато нам је засебно и у словенском преводу, а непознато нам у тој редакцији (засебно), у којој га налазимо у Палеји. Прича о Јосифу оснива се на непознатом нам извору грчком, у ком се помиње у појединостима о његовој продаји и т. д. Вредност се изучавања словенских текстова увећава још и тим, што до сада знамо само један, доста позни (XV—XVI в.) и не свуда тачан грчки рукопис; док је словенски превод, урађен доста рано (не доцније од XII в. по мишљењу А. Н. Попова; гледај увод XXXII), познат у знатном броју рукописа и у разним редакцијама, као што ћемо даље видети. Ово даје могућност, а и неопходно је потребно, да се при васпостављању грчкога текста узму у помоћ и рукописи словенскога превода. Што се пак тиче превода, то је по свему вероватно, да је урађен, као што поменух, не касније од XII века и на словенском земљишту, у Бугарској. Ово показује језик, па и сразмерно познијих рукописа руске редакције (в. А. Н. Попова о. с. увод XXXII). Тако знамо рукописе Палеје на три словенска језика: на руском, изданом А. Н. Поповом, бугарском, на ком још није рукописа нађено, али не сумњамо да их је било, и српском. Преглед ових последњих и јесте задатак ових редака.

Српски је рукопис био познат до сада само један, и то онај под бр. 1472 румјанцовскога музеја (из колекције П. И. Севастијанова бр. 42) XV века (најстарији од мени познатих) [14], али ни он није још у појединостима испитан. За тим многопомињани рукопис а) крушедолски XVI в. (у манастиру Крушедолу, у Срему, инвентар бр. 8. in fol.), б) српског Ученога Друштва XVII века бр. 24. (8°) с малим испуштањима на почетку, у средини и без последњих врста на крају; в) београдске народне библиотеке бр. 317. (4° XVII в.) — само пет листа с причтањем о Мелхиседеку и о Девори [15]. Други и трећи рукопис не одликују се никаким особитостима ни у редакцији ни у саставу ни у језику. По том за њихову карактеристику доста је рећи: 1) једне су редакције оба с руским текстом, с којим се слажу од речи до речи, дајући само тако незнатне разлике у читању као и руски рукописи међу собом; ова разна читања немају никаква особита значења за историју текста; 2) сличнији су српски рукописи те редакције рукопису А. и. особ. Б. у А. Н. Попова, т. ј. дају неколико дата за један, можда старији, облик текста. О преводу казаћу говорећи о крушедолском рукопису.

* Таке текстове гл. н. пр. у рукоп. Загребачке академије III. а. 43. (л. 191-b.) и III. а 10. (л. 76-b.).

[14] Гл. «Собраніе рук. П. И. Севастьянова», од А. Викторова (М. 1881), стр. 67—68. Овај интересни рукопис није ми био доступан.

[15] Овај је рукопис описао В. Макушев (Р. Ф. В. 1881. бр. 6. рук. бр. 8), али у њем није нашао Палеје.

Крушедолски рукопис[16] одликује се, обрнуто, врло значајним особитостима, које га чине особито важним у историји палејних текстова. Прегледаћу га поредећи с обичном (= руск. изд.) редакцијом и са грчким бечким рукописом.

III.

Крушедолски рукопис, натписом самим, одликује се већ особитошћу, он гласи: *Боговидца мусеа пророка кнiга.* Обичне редакције је натпис: *„Палея сирѣчь книги бытія небеси и земли"* (руски текст) или *„Повѣдание о древних повѣстех„* (срп. румјанц. мусеја бр. 1472), што је приближније од свега грчком: *Ἱστορία παλαιοῦ περιέχων ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ* (бечки рукопис л. 34.). Ова разлика у натпису, ако изнађем општу конзервативност старих словенских споменика, већега значења још нема. Али баш у том, — што сам почетак текста нема ничега заједничкога с обичном редакцијом и познатим грчким текстом, а имено: Сьзданњ быс(ть) прѣωт(ь);ць роукою божїею кр(ь)стное (?) ωбраз Адамь прьви оубо ωповѣдѹе вьстокь. прьви и втори же азь запад трети азь полѹноштїе. четврьтое же слово ·м· полоуд(ь)нiе. иже ωт ребрь его сьздавшие се евʼвы ѹбо четиримь сьставомь же и изливомь растворено имать ес(ть)ство ωво же тричестное доуши повѣдѹеть. сирѣч крьвь хракотини зеленоу жльчь и чрьноу. топлотоу стоудень. мокротоу и соушоу. ωгнь и вьздоухь.... (Даље је трактат о човечјем телу), јасно је да овде нема почетка обичне редакције — причања о постању света; кратко пак извешће о створењу човека које се чита у обичној редакцији могло бити раширено под утицајем два извора: а) приче о постању човека[17] и б) трактата о саставу човечјег тела[18]. У обичној редакцији Палеје, сагласно с грчким (л. 34°) чита се само: „Създа же се оубо чловѣкь ωт бога и егова ωбрѹчница Евва, поставї а питати ран." (рук. Учен. Друштва бр. 24. л. 1°). Свакако, ово одступање крушедолскога рукописа може се узети као познија измена. Али се из даље анализе може исто тако претпоставити, да се слично читало ма где и у грчком тексту, који је био оргинал превода крушедолскога рукописа. Ово особито је вероватно и с тога, што и обична редакција претпоставља такођер сем почетних речи, друго читање у грчком своме оргиналу, али непознату.

Даље, ако обратимо пажњу на деобу текста, на главе и на сама заглавља тих глава у текстовима нама поређеним, опазићемо опет ово: не обазирући се на разлику у обиму текста (о том даље), обична се редакција држи деобе глава грчкога текста[19], на име: из 52 заглавља грчкога текста она задржа и то на истим местима 32; самосталних заглавља има само 15. У крушедолском је пак тексту број заглавља ближи грчком, и ма да се скоро исти број, што и у обичној редакцији, слаже с грчким; и пак местимице многа су заглавља испремештана; сем тога су се у крушедолском сачувала нека заглавља, којих нема у обичној редакцији, али има у грчкој. С обзиром на све то показује таблица поређења грчкога и словенских текстова. Из те таблице видимо и то, каку ролу треба да имају словенски текстови при васпостави грчкога текста: нека из рубрика, која се слажу у обичној редакцији и у крушедолском рукопису, несумњиво су била у грчком тексту, одакле су, као у бечком рукопису, нестали.

---

[16] Потпуна текста крушедолске Палеје немам за истраживање; сав материјал јесу доста опширни исписи, које учиних за краткога боравка у ман. Крушедолу. Рукопис је тај толико знатан, да, мислим, не би било никако излишно штампати га цео.

[17] Почетак: „И посла господь ангела своего, повелѣ взяти азъ на востоцѣ, добро т. ј. слово д) на западѣ, мыслете (т. ј. м) на сѣверѣ и на юзѣ" (Гл. Пыпинъ, Лажныя и отреченыя книги стр. 13); готово исто чита се и у т. зв. „скраћеној" Палеји (Чтенія стр. 2. Прилози).

[18] На пр. овај се трактат налази у почетку „Палеје с тумачењем", а и на крају бечкога рукописа ове Палеје као засебан чланак.

[19] Разлика у почетку текста; али се овде, као што је већ поменуто, не слаже наша редакција с грчким познатим текстом.

Грчки текст	Крушедолски	Обични (= руски)
1. *Πόσα ἔργα ἐποίησεν ὁ Θεός*		о авелѣ
2. *Περὶ Ἀδάμ*		
3. *Π. τοῦ Κάϊν*		
4. *Π. τοῦ θανάτου τοῦ Κάϊν*	о сьмрьти каиновѣ	
5. *Π. τοῦ θανάτου τοῦ Ἄβελ*	ѡ авелѣ	о адамѣ(?)
6. *Π. τοῦ Ἐνώχ.*		о еносѣ
7. *Π. τοῦ Νῶε.*		о нои — (о потопѣ)
8. *Π. τῆς κιβωτοῦ.*	ѡ кукотѣ	о ковчезѣ
9. *Π. τῆς περιστερᾶς*		
10. *Π. τῆς πυργοποιίας*	ѡ градѣ и ѡ сьзыданіи стльпа	о раздѣлени ызыкь
11. *Π. τοῦ Νεβρώδ*		
12. *Π. τοῦ Ἀβραάμ*	ѡ авраамѣ	о авраамѣ
13. *Π. τοῦ Μελχισεδέκ*	ѡ мелхиседецѣ	о мелхиседецѣ
14. *Π. τοῦ Χριστοῦ*		о христѣ
15. *Π. τοῦ Ἀβιμελέχ*		о источницѣ клѧтвенѣмь
16. *Π. τοῦ Ἰσμαήλ*		о обрѣзаніи
17. *Π. τῆς αἰχμαλωσίας (τοῦ) Λώτ*	ѡ лωтѣ	о лотѣ
	ходологоморова	
	дрѹгое ѡ ти ты(?) еси ереи. . .	
	ѡ ти (318) домороднихь авра-мовихь	
18. *Π. τῆς ἁγίας τριάδος*	ѡ светѣи троици	о свѧтѣи троици
19. *Π. τῶν Σοδόμων καὶ Γομόρρων*		
20. *Π. τῆς φευγῆς τοῦ Λώτ.*		о ывленіи свѧтыѧ троица
21. *Π. Ἰσαὰκ καὶ περιτομῆς αὐτοῦ*	ѡ изгнани агаринѣ	о исацѣ
22. *Π. θυσίας Ἀβραάμ·*	ѡ исакωвѣ жрьтвѣ	
		о измаилѣ
		о умертвіи Сарринѣ
		о моисеи
23. *Π. τοῦ Ἰακώβ*	ѡ исаацѣ	
24. *Π. τῆς βασιλείας Ἰωσήφ*		
25. *Π. τῆς τελευτῆς Ἰωσήφ*		
26. *Π τοῦ βάτου ὃν εἶδεν Μωσῆς*	ѡ горѣ сунаисцѣи и ѡ коупинѣ	о купинѣ горы синаиской
27. *Π· τοῦ πάσχα*	ѡ пасцѣ	о пасцѣ
		о исхожденіи сыновъ изр.
	коупно погроузы фараωна	о фараонѣ
28. *Π. τοῦ Ἀμαλήκ*	ѡ амалицѣ	о амалицѣ
	ѡ горкои водѣ мерѣ	
	ѡ высхωждени мωусеωвѣ на горѹ синаискѹю	
	ѡ законѣ	
29. *Π. τῶν ιβ' πηγῶν*		
30. *Π. τῆς νομοθεσίας*	ѡ законоположеніи	
31. *Π. τοῖς δέκα λόγοις τοῦ νόμου*	ѿ десети словесь прьво	о десѧти словесъ закона
	ѡ сѣни свѣденіа	о скиніи
	ѡ светои свещен'нычскои ωдѣжди	

Грчки текст	Крушедолски	Обични (= руски)
32. *П. τῶν ἐγκαινίων τῆς σκηνῆς*	ѡбновлѥніє сѣни	
	ѡ вторѣмь вьстани єжена мѡѵс.	
33. *П. τῆς κιβωτοῦ.*	ѡ кѵвотѣ	о кивотѣ
	ѡ ѹидєнїи змїнномь	
	ѡ земли ѡбѣтованнѣи	о исхождении въ землю ѡбѣт.
	ѡ искоѵшени ѡзанокѣ	
34. *П. τοῦ μάννα.*	ѡ маннѣ дьждевнѣи	о маннѣ
35. *П. τοῦ Μωάβ*	ѡ цари моавитскомь валацѣ	сказаніє о валаамѣ
	єщє ѡ валацѣ	о валаамѣ
	ѡ стекшои водѣ ѡт камене прораженааго	о проражєніи камени
36. *П. τελευτῆς Μωυσέως*	ѡ кончинѣ мѡѵсеѡвѣ	о смерти моисеовѣ
37. *П. τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ*	ѡ Іcоѵ(сѣ) навїнн8	о исоусѣ навгинѣ
38. *П. τῆς ἐκφανίας τοῦ ἀρχιστρατηγοῦ*	ѡ рати єрїхѡнскааго града	о побѣдѣ єрихона
39. *П. τῆς Ἱεριχὼ καὶ τῆς Γαΐνης*		
	ѡ гаваѡнитѣхь	о говаѡнитѣхь
	ѡ лендорє	о ленкорє
40. *П. τοῦ Ἰεφθάε*	ѡ єфтли	о єофли
41. *П. τοῦ Μανώε*	ѡ манои и ѡ самсонѣ	сказаніє о самсонѣ
42. *П. τοῦ Σαμψών*		
43. *П. τῆς τελευτῆς Σαμψών*		
44. *Περὶ τῆς προφήτιδος (?) Ἄννης*	писаніє ѡ самоѵилѣ	о самоилѣ
	писаніє ѡ илїи ѥреи	о иліи ієреи
45. *П. τοῦ Σισάρα*	повѣс(ть) ѡ анлѣ	сказаніє о анлѣ
46. *П. τῶν κριτῶν Λευί*	писаніє ѡ соѵдїахь левит'скынхь	иже ѿ соѵдїа левитѣ
47. *П. Δεβώρας*	повѣс(ть) ѡ дѣворѣ	о деворѣ
48. *П. Σαούλ*	писаніє ѡ саѹлѣ	о саѵлѣ сказаніє
	писаніє ѡ прѣдложеніи хлѣбь	
49. *П. τῆς βασιλείας Δαυίδ*		
50. *П. τῆς Οὐρίου γυναικός*	писаніє ѡ женѣ ѹрїинє	
51. *П. τοῦ Ἀχιτώφελ*	ѡ авессаломѣ	о авесаломѣ
52. *П. τῆς καταγραφῆς*	ѡ прѣписанїи	(запрещениа)
53. *П. τοῦ Ὀζίου βασιλέως*	ѡ цари їоѵденсцѣмь ѡзїи	
54. *П. Δανιὴλ τοῦ προφήτου*		
55. *П. Ἀβακοὺμ τοῦ προφήτου*		
56. *Ἐκ τῆς νομοθεσίας.*		

Из ове поређене таблице, сем разлике у деоби на главе у трима поређеним текстовима, види се још једна важна околност: док обична редакција у *свима* до сада познатим рукописима завршује главом о препису, учињену Давидом, дотле грчки, *а с њим и крушедолски*, и даље се продужује [20]; при том гл. 53. представља кварење историјске поступности: право

[20] Што се тиче глава 54—56., не могу с тврђењем рећи, да их има у крушедолском: не имајући и не знајући обима грчкога текста, ограничих се у својим исписима главом, која одговара грч. 53.

од царована Давидова прешло се на цара Озија; за тим опету одломцима две главе о Даниду и Авакуму. Овај свок сачувао је и крушедолски рукопис. Одатле је јасно, да је превод, који читамо у крушедолском рукопису, учињен с грчкога такога рукописа, у ком су били ти додаци [21], док је превод обичне редакције, ближи оном грчком рукопису, у ком нема тих дометака. Да се ово немање додатака не може објаснити тим, да су они били у обичној редакцији, па с временом изостали, најбоље се види из мало дужега поређења међу собом оба словенска и грчка текста: многа места не показују само разлику превода са једнога грчкога текста већ и разлике, које се објашњују разним читањима грчких рукописа. Наводим неколико примера за тај и други случај:

Крушедолски	Обични	Грчки
ламѣх же плаче се велми рече сице. жены ламехови ад'да и сел'ла.....	ламехъ же плачь великъ въспрїемы рече. адда и селла... (11 стр.).	Ὁ δὲ Λαμὲχ κλαυθμὸν μέγαν καὶ πικρὸν ἀλαβὼν ἔφη οὕτως. Ἀδδὰ καὶ Σελλὰ (36 v.)
раздѣли ное весь мирь на трое и дас(ть) тремь сыномь своимь. ꙗко же їωсїфь пишеть ѡ раздѣленїи (вь) книге им же подоле слово скажеть.	раздѣли нои часть ѿ мира всего трием сыномъ своимъ ꙗко же въ писанїи иѡсифовѣ имать се ѡ раздѣленїи ꙗкоже послѣди и слово изречеть (19).	διεῖλεν ἅπαντα Νῶε τὸν κόσμον τοῖς τρισὶν υἱοῖς αὐτοῦ. καθῶς ἐν τῇ βίβλῳ Ἰωσήππου περιέχει, ἐν τῷ διαμερισμῷ, καθ' ὡς παρακάτωθεν ὁ λόγος δηλώσειεν (39).
и не можаше (т. ј. Аврам) ѡбрѣсти сихъ разꙋмь.... како ѿць мои богы творе не можеть сказати....	и не бѣ емоу ѡбрѣсти о сихъ разоумъ... ѡ како отецъ мои творѧ боги и ѡбновлꙗꙗ их и не можеть ми извѣстити (21).	καὶ οὐκ ἦν αὐτοῦ εὑρεῖν τὴν τούτου γνῶσιν... ὅτιπῶς ὁ πατὴρ αὐτοῦ θεοὺς οἰκοδομῶν καὶ νεουργῶν αὐτοὺς οὐ δύναταί μοι ἑρμηνεῦσαι (39 v.).
позавидевь же емоу добра ненавиден бѣсь затвори поуть еже приходить странны кь авраамоу.	завидѣнь же бысть ѿ добраненавистника дїавола, затвори же поуть да никако шествоують кь аврамоу тоуждїи (41).	φθονηθεὶς δὲ παρὰ τοῦ μισοκαλοῦ δαίμονος ἔκλησεν τὰς ὁδοὺς τοῦ μὴ εἰσέρχεσθαι ξένον πρὸς τὸν Ἀβραάμ (45).

Из ових примера видимо, да оба текста различно стоје према грчком оргиналу. Само се то види, ако се обрати пажња на превод појединих речи. Ту се не могу разлике у преводу овога или онога грчкога израза објаснити поправком текста; јер се никако не види, да је један израз нпр. обичне редакције замењен другим у крушедолском тексту као застарео и неразумљив: разлика се објашњује тим, да је поједина реч у једном тексту *преведена на један начин*, а у другом *на други*. Ево неколико сличних случајева:

[21] По карактеру не сматрам их, да припадају првобитној грчкој редакцији.

Грчки	Обични	Крушедолски
ἄλσος (36 *v.*)	юдоль (10)	езеро (?)
θρῆνος (36 *v.*)	рыданїе (11)	плачь
ἀκίνητος (37)	непостоупенъ (12)	недвижимь
σπήλαιον (37)	вертепъ (12)	пещера
ἀγαλματοποιός (39 *v.*)	идолотворець (21)	идоли творю
ἑρμηνεῦσαι (39 *v.*)	извѣстити (21)	сказати
φιλοξενία (45)	страннолюбїе (41)	страннопрїемьство
ξένος (45)	тоуждь (41)	страньнь
ἀνιέναι (45)	внити (41)	доспѣти
δαίμων (45)	дїаволъ (41)	бѣсь
τελευτᾶν (51)	преставити сѧ (60)	оумрѣти
„ (55)	оумрѣти (110)	прѣставити се
παῖδες (48 *v.*)	рабы (53)	люди
ἀπάραντες (56)	възѧша сѧ (77)	въздвигше се
τὰ πρωτότοκα (49)	первораждаемаѧ (56)	прьвѣнчьство
συναγωγή (57)	съборъ (78)	сьньмь
ἀστοχεῖν (64)	не оулоучити (97)	погрѣшити
μαθεῖν (57)	наоучити сѧ (81)	навикнѹти
διδάσκειν (55)	наказати (109)	наѹчити
πόλεμος (66)	рать (113)	брань
πρεσβύτεροι (67)	прозвитери (118)	старци
ζῶον (38 *v.*)	животное (18)	скоть
ἀδίκως (51)	неправедно (62)	бес правды
ἀπειθής (65)	непокоривый (109)	сѹпротивный

Једном речи, многа места јасно показују, да су им били за основицу различни текстови грчки. Ево неколико крупних примера:

Крушедолски	Обични	Грчки
1) седмицць ѿмьсти се каинь. ламѣхь же ·о҃· седмицею мьщенїемь ѿ бога мьстив се и моучи се вещїе каина множае.	седмижды оправдитсѧ ѿ каина. а ѿ ламеха ·о҃· седмицею. что оубо и сїе глаголеть иѣ есть ·з҃· запрѣщенїи положишасѧ каинж, еже оуби на мѧ же ·о҃· седмицею положатсѧ ѿ бога и искѹшюсѧ паче каина зѣло (11).	*ὅτι ἑπτάκις ἐκδεδίκηνται. Κάϊν. ἐκ δὲ Λαμὲχ ἑβδομηκοντάκις ἑπτά. τί δὲ τοῦτο λέγων; ὅτι ἑπιτίμια ἐπέθησαν τῷ ἀποκτεῖναι τὸν Κάϊν, ἐμὲ δὲ ἑβδομηκοντάκις ἑπτὰ ἐτεθήσονται ὑπὸ τοῦ θεοῦ καὶ παραστήσομαι ὑπὸ τὸν Κάϊν σφοδρότερον* (36).
2) не смѣяше бо жреты ѿ скоть иже бѣхоу сь нимь вь кувотѣ глаголаше бо вь себе яко повелѣнїемь божїемь вьнидоше животнаа вь кувоть, и не вѣмь како ѹгодно есть богоу пожрети ѿ животныихь иже вь кувоте. пожрет же ѿ скоть чистыихь. ста прѣд лицемь божїемь сь благовенїемь моле его глаголе.	не оу смѣѧ жрети жрьтвоу ѿ животных соущїихъ в ковчезѣ. и жрѣ ѿ чистых скотъ. ста пред лицемь божїимь благоумильно молѧсѧ емоу глаголѧ (18).	*οὐ γὰρ ἐτόλμα* (sc. *Νῶε*) *θῦσαι ἐκ τῶν ζώων τῶν ὄντων ἐν τῇ κιβωτῷ, καὶ θύσας ἐκ τῶν κτηνῶν καθαρῶν, ἔστη κατὰ πρόσωπον τοῦ θεοῦ ἐν εὐμενίᾳ ἐκλιπαρούμενος αὐτοῦ καὶ λέγων* (38 *v.*)

Крушедолски	Обични	Грчки
3) изыде мелхисѣдекь царь салимскы. иже сказѹеть (се) царь сьмиренїа. изнесе хлѣбь и вино.	и взыде царь салимскын. вьспоминаеть писанїе отьчьскаго селенїа, мелхиседекова именованїа. рече царь салимскын. изыдох вь срѣтенїе авраамоу и изнесе ин хлѣбъ и вино (40).	ἐξῆλθεν Μελχισεδὲκ βασιλεὺς Σαλὴμ εἰς σύναντησιν τῷ Ἀβραὰμ καὶ ἐξήνεγκεν ἄτρους καὶ οἶνον (44 v.)
4) шьдше ськрыше ихь (т. ј. новце) вь троеврьхомь дрѣвѣ вь корены его и принесоше прьсть сь вельбоуди и покрыше мѣсто шно и ѿидоше Бывшоу же гладоу и идоше вь егупьть коупити пшенницоу и шбрѣтоше їшсїфа царствоующа вь егупте и вьзвратише се, поеше штца своего и прїидоше вь егупьть числомь доушь ·ѻ҃е· цѣна же їшсїфоу шста под дрѣвомь троеврьхимь.	и шедше съкрыше златники вь триверсемь древѣ под коренїемь погребше с перстїю, носаще сь вельбоуды, понеже мѣсто то не имѣше прьсти. баше бо камень. бывшю гладоу внидоша братиа ишсифова вь егупеть сь домовы своими числомь ·ѻ҃· и ·е҃· доушь. а цѣна ишсифова шста под триверсѣмь древомь (59).	καὶ ἀπελθόντες (sc. ἀδελφοὶ τοῦ Ἰωσήφ) ἔκρυψαν αὐτὰ εἰς τρκόρυφον δένδρον ὑποκάτα ἐν τῇ ρίζᾳ (sic) αὐτοῦ χώσαντες δὲ αὐτὰ μετὰ χώματος. Γενομένου δὲ λιμοῦ ἀπῆλθαν ἐν Αἰγύπτῳ ἀγωρᾶσαι σῖτον καὶ εὗρον τὸν Ἰωσὴφ βασιλεύοντα ἐν Αἰγύπῳ. Περὶ Βασιλείας Ἰωσήφ. Κατελθόντες ἀνέλαβον τόν πατέρα αὐτοῦ καὶ εἰσῆλθον εἰς Αἴγυπτον ψυχαῖς πέντε καὶ ἑβδομήκοντα. τὸ δὲ τίμημα αὐτοῦ κατελείφθη ὑπὸ τοῦ τρικορύφου δένδρου. (50 v.—51.)
5) Вь единь же ѿ днїи вьшьдшоу емоу (т. ј. Мојсеју) прѣд фарашном(ь) соущїимь сь нимь и велможемь его и вьзьм(ь) фарашнь диадимоу ѿ главы свое положи на главоу его. мшуси же сьврьже ю сь главы своѥ и поправь ею....... моудрь же некто рече фарашноу. бес правды оумираеть штроче и рече принести злато и свѣщѹ горещѹ. да аще посегнеть мшуси на злато, вѣсть что творить. аще ли на свѣщоу, вь незлобы сьдѣа се.	Вь единь же день приведень бысть мшусїи пред фарашномь и сѹщимь с нимь вельможамь его, дѣта же сагши снать сь главы царевы.... моудрын же нѣкто рече фарашнови. неправедно есть оумертвити отроча се. и рече кь царю. да принесоуть камень многшцѣнень и свѣщю горащѹю. да аще са иметь камене, вѣдомо есть ѩко мѹдростїю сьтвори, и оумертвимь отроча. аще ли восхитить свѣщоу, шхабимса его (62)	Μιᾷ δὲ τῶν ἡμερῶν εἰσαχθέντος τοῦ Μωυσῆ ἐνώπιον φαραώ, συνόντων αὐτῷ καὶ τῶν μεγιστάνων αὐτοῦ, ἄρας φαραὼ τὸ διάδημα ἀπὸ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ἐπέθηκεν τῇ κεφαλῇ τῷ Μωυσῇ. ὁ δὲ Μωσῆς ἄρας αὐτὸ κατέπατησεν αὐτό... σοφός δέ τις εἶπεν τῷ φαραώ. ἀδίκως θανατῶσαι τὸ βρέφος. καὶ εἶπεν. ἄγαγε χρυσὸν καὶ κερὸν ἅπτοντα. καὶ εἰ μὲν ἁπλώσει Μωυσῆς ἐπὶ τὸ χρυσίον, εἶδεν τί ἐποίησεν. εἰ δὲ δράξει τοῦ φωτὸς, ἀκάκως πέπραχε τοῦτο (51 v.—52).
6) мшуси же кон(ь)ць житїа прнеть. и повѣда їсоусь навїинь ѩко прѣстави се мшуси ... и покоушаше се сатанаиль... повелѣнїемь божїемь прїиде (т. ј. аранђео) и вьзеть е (т. ј. тело) и сьхранить е и сьпротивлѩше се сатанаиль и не шставлѩше его.	сниди к людемь и вьзвѣсти имь ѩко моисїи оумрѣть. сьниде Ї-соусь к людем, моисїи же конець житїю вьспрїѩть ... искѹшааше же саманль .. прїиде повелѣнїемь божїимь взати его и сьхранити. противлаше же са саманль и ратоуѩстаса (110).	κάτελθε πρὸς τὸν λαὸν καὶ ἄγγειλον αὐτοῖς ὅτι Μωυσῆς ἐτελεύτησε. καὶ κατῆλθεν Ἰησοῦς πρὸς τὸν λαόν. ὁ δὲ Μωυσῆς τὰ τέλη τοῦ βίου ἐκτήσατο. καὶ ἐπειρᾶτο Σαμαὴλ (cod. σαμουὴλ)... προστάξει θεοῦ ἦλθεν λαβεῖν αὐτὸ (sic. σῶμα) καὶ συντεῖλαι καὶ ἀνθίστατο αὐτῷ Σαμαὴλ (cod. — μουὴλ). διεμάχοντο στεῖλαι 65—65 v.).
7) царствоующѹ їоудеиею шзию вьниде вь храм(ь) божїи и пришьдьшѹ їерею покадити....	Нема	Βασιλεύοντος τῆς Ἰουδαίας Ὀζίου εἰσῆλθεν εἰς τὸν ναὸν κυρίου τοῦ θεοῦ. καὶ εἰσελθόντος τοῦ ἱερέως τοῦ θυμιάσαι... (81).

Ако је у првом случају и могуће још претпоставити исквареност словенскога превода, по у другом случају је теже допустити: то што читамо у крушедолском тексту, има пун смисао и одбацује недоследност, коју опажамо у обичној редакцији и грчком тексту. У трећем случају крушедолски је ближи грчкому тексту, али и обична редакција по карактеру такођер мора наћи објашњења у грчком, у овом случају различном од нама познатога. Четврти случај показује такођер, да је крушедолски текст овде сачувао особеност грчкога, док је обична редакција могла постати од *скраћенога* на том месту грчкога. Сами карактерни случаји 5. и 6. овде показују, да је у оргиналима обичне редакције и крушедолскога било различности у редакцији прераде житија Мојсијева. Тешко је пак објаснити познијим утицајем засебна текста житија Мојсијева: *сви* текстови, и руски и српски нама познати, представљају овде једну редакцију; навешћу овде два примера, који одговарају месту, из засебнога „Житія Моисея“, по српском рукопису: И оубо быс(ть) лѣто третїе рождьства его. фараωн же сѣдѣше на прѣстолѣ его, царица же сѣд(ѣ)ше ωдеснꙋю его, ифнѣ же сѣдѣше ωшꙋю его, дѣтѣ же сѣдѣше на лонѣ его. вел(ь)може стоахꙋ ωкол(о) фараωна, дѣтѣ же сѣгь с(ь)нѣть вѣн(ь)ць съ главы царевы и възложи на главꙋ свою. . . . . И абїе посла богь аггела своего гаврїила и оупωд(о)би се единомꙋ ѿ вельможь царѣвѣх и рече· аще хощеши, царꙋ, да принесꙋть камень драгы и свѣтлїи и оугль ωгньнїи и положеть прѣд дѣтѣтемь. да аще прострѣть роукꙋ къ камени, вѣдомо да юес(ть) ꙗко моудростїю сътвори се и оубїемь юего. аще л(и) прострѣть роукꙋ къ ωгню, то вѣдомо юес(ть) ꙗко не моудростїю се сътвори. да ωставим се его. (рук. Срп. Уч. Др. Бр. 24, л. 93, 94).

Овде, као што се види, грчки оргинал обичне редакције одржао је свој извор у много старијем облику, него оригинал крушедолскога рукописа, слажући се на том месту с бечким рукописом[22]. Обрнути случај трећему налазимо у овом месту крушедолскога текста:

Грчки	Крушедолски	Обични
Παρέβαλον δὲ πᾶσαν συναγωγὴν υἱῶν Ἰσραήλ. Περὶ τῶ ιβ' πηγῶν. Τὰς δώδεκα πηγὰς (sic) *τῶν ὑδάτων προδηλοῦσι τοὺς δώδελα ἀποστόλους. Διὰ τί καὶ δώδεκα πηγαὶ ὑδάτων εὑρέθησαν*; (57).	И надоша тамо вьсь сньмь сынωвь израилевь. Ѿ сего ꙋбо писанїа всечьстныи їωаннь дамаскинь слово творе вьспѣваеть, ω христѣ глаголеть. Мерскые воды.... и ꙋбо ві҃ источникь ωбрѣтаемы промыслихꙋ ·ві҃· апостоль.	Прѣшедше тамо вcь сборь сыновъ израилевъ. ·ві҃· источникъ водъ провѣщаеть апостолъ. И за что бо бысть ·ві҃· источникъ водъ.... (49).

За тим цитати из црквених химнâ у причању о Ефаји и Маноји, стављени су у обичној редакцији на крају и средини главе, док у грчком и крушедолском на почетку. На крају треба споменути и то, што је речено напред односно поређенога обима текстова: крушедолски и грчки с једне стране а обична редакција с друге.

У опште, што се тиче превода обичне редакције, то, поредећи с грчким, налазимо, да се у њој опажа већа буквалност, више тежње за држањем оргинала, него у крушедолском тексту.

Мени се чини, да ресултат поређења оба словенска текста с грчким омогућава претпоставке: 1. у старој словенској књижевности можемо констатовати два превода историјске Палеје, од којих је један — обична редакција, која се налази у рукописима руским и српским

[22] Иста се особина грчкога оргинала види и у почетку Палеје.

(ученога друштва, бр. 24., народне библиотеке бр. 317), друга — она, која је позната само у једном српском рукопису крушедолском; 2. оба та превода учињена су са различних и по редакцији и по величини грчких рукописа: крушедолски с рукописа, који би по величини био на близу јединим познатом нам рукопису бечком; обични текст — са рукописа, у ком последњих глава није било; 3. имамо два различна превода с разних грчких рукописа и само један позни грчки рукопис, који се по редакцији не слаже ни с једном ни с другом словенском редакцијом потпуно, а с друге стране по величини подудара се с крушедолским, а по редакцији (читању) ближи је обичној словенској. Из овога се види важност словенских текстова за критику и васноставу грчкога.

Што се тиче, раније мноме споменутога, текста румјанц. мусеја бр. 1472., тешко је рећи, не имајући га у рукама, о односу његову према другима; али на основу неколиких података, које наведе А. Е. Викторов у свом опису рукописа [23], може се ово рећи: а) ред причања је исварен у њем (Аврам, Мојсије, Исус Навин, Саул, Давид, Самсон); тога нема у грчком тексту; б) објашњења (и си прѣминѫхомь идемь на предн, пишеть Паремие, высть писано вь бытниских книгах) такођер не налазимо у грчком; у рукопису бр. 1472 оне правдају и испуштања поредив с рукописом Синод. бр. 318. и румјан. бр. 359 (оба обичне редакције), т. ј. ова испуштења из потпуна текста, читана и грчки; в) блиска веза тога рукописа са Палејом с тумачењем, на коју указује А. Е. Викторов, ставља овај рукопис у други однос према онима, које смо прегледати: наши немају тога блискога сродства с Палејом с тумачењем. Из свега овога излази, да у бр. 1472. имамо неку посебну редакцију историјске Палеје, различну од нама познатих. Само марљиво непосредно испитивање може показати, каква је врста Палеје у том рукопису бр. 1472.

[23] Собраніе рукописей П. И. Севастьянова (М. 1881) стр. 67—68.

IV.

С погледом на особите важности словенских текстова за изучавање и васпостављање грчких, о чем поменух, мислим није на одмет, ако на крају својих мисли о Палеји наведем неколико примера такога васпостављања грчкога текста помоћу словенских. Пре свега, грчки текст има доста испуштених места; таких места (не мислим незнатна) при поређењу нашло се три: одгов. словенском тексту:

1) Сїи же валаамъ бѧше изводниѡ рода исавова . . . . . не бѣ оубо нимъ ничто дрьзаемое токмо иже о звѣздословеси. волхованїю же и волшествѣнѣи хытрости (стр. 98—99. рус. изд.); 2) и начаша ратници погоубляти ерихонѧны . . . . . дондеже съсѣкоша ерихонѧны до избыткы. и никто же спасеса токмо раавъ блоудница (ibid. стр. 114); 3) Слышахоу же вси хананѣнитѣ вход' їудеискыи и растаашасѧ. тогда скончасѧ реченное. Растаяша сѧ вси живоущїи въ хананѣ. Ѡ гаваонитехъ. Слышавъ же гаваонитѧне, ѩко языкъ божїи силенъ идеть к нимъ. . . . Сего ради моудрыи прелестнаа помышленїа оудѣлѣвати молитсѧ (ibid. стр. 115—118).

Прво испуштено место са свим лако може се узети за уметак (биографија Валаама); али питање је још, када је ово уметнуто: да ли још у грчком или већ у словенском; више је могуће узети ово као својину грчкога текста, јер се налази и у руским текстовима као и у српским (Уч. Друштва бр. 24. л. 46 об.) — Друго место објашњује се само непажњом преписача грчкога рукописа: два одломка текста завршују се скоро једном и истом фразом, те је писац и испустио део текста, узевши другу фразу иза раније њим написане: ср. и да не спасетсѧ въ градѣ томъ никто токмо, раавъ блоудница, иже (= ѩже) съхрани сходникы (пореди гр. т. л. 65).

Треће пак веће испуштено место квари ред причања и не може се оправдати ни обичном редакцијом ни крушедолским текстом.

За тим, с већом вероватношћу, можемо претпоставити у грчком испуштање, којим казује писац извор, на два места: у причању о Лотову преступу. где се у нас чита: и вѣ се древо до цара Соломона. нь ѡ сем дрѣвѣ вь иномь писании исповѣдаемь. (Уч. Друштва бр. 24.

л. 19), јасно се указује на „Сказаніе о крстномъ древѣ“ (пор. штампано у Н С. Тихонравова „Пам. отр. лит.“ II). По том у историји Мојсија: о сем Мωυсеи въ иномь писаніи исповѣдает, како роди се, здѣ же въ кратцѣ приложим (бр. 24. л. 26) — опет упућивање пишчево на свој извор — мноме напред поменуто „Житіе Моисея.“ Мимо карактер цитата (као од првога лица), ова места могла би се читати и у оргиналу, с тога, што, како знамо, писац увек са свим добро и савесно има обичај да помиње своје изворе.

Најзад нека се места исправљају непосредно нашим текстовима. Навешћу нпр. причу о приносу жртве Нојеве, где је испуштена фраза у роду: *Ἀποκρίναντες δὲ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ εἶπον.*

У словенским текстовима (и у обичном и у крушедолском) чита се: ѿ твоих твоя тебѣ приносимь, владыко цароу. Ѿвѣщавше сынове его (т. ј. Ноја) рѣше. тебѣ поемь. . . . (Крушедолски = обичном стр. 18).

Јасно је, да је фраза, која одговара нашој Ѿвѣщавше сынове его рѣше, могла бити и у грчком, прво с тога, што је иначе покварена поступност, а друго с тога, што је ово апокрифско причање могло служити објашњењем (или оправдањем) реда хришћанске литургије (на име тренутка износа св. тајне), где речи, које претходе (твоя ѿ твоихъ.....) говори свештеник, а оне, које за тим долазе (тебѣ поемъ) јесу одговор клира.

Исто тако треба исправити речи грчкога текста у причању о продаји Јосифа (гл. више): обе словенске редакције је превод, и ако различан, с једнога места грчкога текста.

Исправљање појединих израза или фраза, искварених у грчком, мислим, није потребно да наводим: и без тога се види, како је важно изучење словенских текстова Палеје не само за нашу словенску литературу већ и за византијску.

На крају свога причања дужан сам захвалити г. г. професорима Ђ. С. Ђорђевићу и Љ. В. Стојановићу, који су много помагали мени у мојем раду: велика им хвала.

М. Н. СПЕРАНСКИ.

ИЗДАЊА

СРПСКЕ КРАЉЕВСКЕ АКАДЕМИЈЕ

			ДИНАРА
ГЛАС	I.	Пронијари и баштиници од Ст. Новаковића	1·—
„	II.	Расправа о Константину Теху од П. Срећковића	1·—
„	III.	Лампрофири у Србији од Ј. Жујовића	0.50
„	IV.	О Ивану Гундулићу, беседио М. Бан	0·50
„	V.	Народ. Библиотека у Београду, од М. Ђ. Милићевића	0·50
„	VI.	Поглед на Лајбницову Инфинитезималну Методу, од Д. Нешића	0·50
„	VII.	О компензацији вертикалног клатна, од Љ. Клерића.	0·50
„	VIII.	Грађа за геологију и палеонтологију источне Србије. I. Увод у геологију источне Србије. Лијас код Рготине, од Светол. Радовановића	1·—
„	IX.	Приступна Академска беседа од Ј. М. Жујовића	0·50
„	X.	Српска Краљевска Академија и неговање језика српског. Посланица Академији наука философских, од Ст. Новаковића	1·—
„	XI.	Примедбе о теорији виших инволуција и други чланци од М. Лерха, Љ. Клерића, Љ. Петровића	1·—
„	XII.	Ђ. и Ћ, у маћедонским народним дијалектима, од Ст. Новаковића	1·—
„	XIII.	Бранко Радичевић, од Св. Вуловића	1·50
„	XIV.	„ „ „ „ „ II. део	2·50
„	XV.	Поглед на поезију и њен утицај на Човечанство, од Љ. П. Ненадовића	1·—
ГЛАС	XVI.	О натпису на цркви Херцега Стефана у Горажду, од И. Руварца	1·—
„	XVII.	Поглед на стару српску Архитектуру од М. Валтровића	1·—
„	XVIII.	Поглед на Драмску Литературу *О Косову* од Др-а М. Јовановића	1·—
„	XIX.	Анализе земаља из Славоније. од М. Петровића	1·—
„	XX.	Воља и Слобода од М. Кујунџића	1·—
„	XXI.	Одговор на неколико питања из науке о бесконачно малим количинама, од Д. Нешића	0·50
„	XXII.	Деспот Ђ. Бранковић и оправка цариградског града 1448, од Ст. Новаковића	0·50
„	XXIII.	Прилог теорији интеграљења помоћу бесконачних редова од Д. Нешића	0·50
„	XXIV.	Село из дела „Народ и Земља у старој српској држави“, од Ст. Новановића	2·—
„	XXV.	Драмски назори. од М. Бана	1·—
„	XXVI.	Артески Бунар у Сомбору, од М. Петровића	0·50
	XXVII.	О Ароматичним дијокарбонатима, од С. М. Лозанића	0·50
	XXVIII.	Стјепан Вукчић Косача, од Љ. Јовановића	1·—
	XXIX.	О Терцијеру тимочке крајине, од Др. С. Радовановића и П. С. Павловића	1·—
	XXX.	Трг Брсково и Жупе брсковска и љубовињска	—·50
	XXXI.	Леополд Ранке и ослобођење Србије, од Д-ра Јов. Ристића.	0·50

			ДИНАРА
СПОМЕНИК	I.	Птице хрватско-српске од С. Брусине	1·—
„	II.	Исписи из франц. Архива, од Ив. Павловића	3·—
„	III.	Стари српски Хрисовуљи, од Љ. Стојановића	5·—
„	IV.	Светостефанска Хрисовуља краља Милутина	1·—
„	V.	Зборник попа Драгоља, од П. Срећковића	1·—
„	VI.	Славени у Турској од К. Роберта	2·—
„	VII.	Стогодишњица В. Ст. Караџића, од М. Ђ. Милићевића	0·50
„	VIII.	Српски Народни Везови, од Вид. Вулетић-Вукасовића	0·50
„	IX.	I. Хрисовуља Цара Стефана Душана гробу мајке му краљице Теодоре. Српске старине по Македонији. Белешке с путовања Архимандрита Антонина од год. 1865 Белешке Доктора Брауна из Српских Земаља од године 1669, од Ст. Новаковића	1·50
СПОМЕНИК	X.	1. Један потомак Душановог Богдана од Ч. Мијатовића. 2. Бој на Косову по кроници калуђера Срн Дениског, од истог. 3. Прилози за историју рашке митрополије од М. Ђ. Милићевића. 4. Сведочанство пећског Учитеља Никодима Саопштио Љ. Стојановић. 5. Синђелија Лечког и Дубочког попа Марка од 4. Марта 1780. Саопштио Љ. Ковачевић и т. д.	2·—
„	XI.	Споменици српски, скупио Конст. Јиречек	4·—
„	XII.	Птице Хрватско-српске, од Спир. Брусине	5·—
„	XIII.	Разум и философија, од В. Јагића	4·—
„	XIV.	Причање Петра Јокића о догађајима и људима из првог српског Устанка, од М. Ђ. Милићевића.	2.—
„	XV.	Неколико Српских Споменика од П. Срећковића проф. в. шк.	2.—

UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 02790 5549